

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

IN THIS ISSUE

SERGE LIBERMAN	— Editorial On the Righteous Among the Gentiles	1
COLIN GOLVAN	— Israel and Individualism	4
MARIA LEWITT	— Wladyslaw Szlengel, The Poet of the Warsaw Ghetto	5
MOSHE AJZENBUD	— Ada (Story)	9
JUNE SHENFIELD	— Ta-Ta, My Pram (Poems)	10
ILANA NAYMAN	— Last Words (Story)	11
ROSLYN GROSS	— Out of Earth (Poem)	12
GRAEME HETHERINGTON	— Venetian Ghetto (Poem)	12
ERWIN FRENKEL	— Book Reviews The Dunera Scandal. Austria to Australia	13
SERGE LIBERMAN	— Book Reviews Jewish Artists Coming Into Their Own	15
ANNETTE BUCHBINDER	— Figurines (Poem)	16
MICHAEL DANBY	— Book Review "The Right, The Left and the Jews"	17

PRICE \$1.50

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia

No. 2 (36)

March/April 1983

**THIS YEAR
AND EVERY YEAR**

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE
IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

**18th FLOOR MLC BUILDING
303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.
TELEPHONE: 62 0041**

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

MARCH-APRIL 1983

MELBOURNE, AUSTRALIA

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

EDITORIAL

ON THE RIGHTEOUS AMONG THE GENTILES

Serge Liberman

The recent interest in the Swedish diplomat Raoul Wallenberg who is credited with having saved 100,000 Jews from death during the Holocaust and the publication of Thomas Keneally's "Schindler's Ark" about a German industrialist who likewise saved many Jews by employing them in his enamelware and munitions factory in war-time Cracow evoke thoughts of those noble men and women, Gentiles, who, faced with terror, opted for decency, and who, confronted with unparalleled brutality yet stood out from that black morass that was World War II to show that humanity still existed (and endured), even against formidable odds.

Over the years, a number of volumes dealing with these folk have emerged into the light of day: P. Friedman's "Their Brothers' Keeper" (1957), M. Zylberg's "Warsaw Diary 1939-1945" (1969), W. Bartoszewski and L. Levin's "Righteous Among Nations: How Poles Helped Jews 1939-1945" (1969), Alexander Ramati's "The Assisi Underground: The Priests Who Rescued Jews" (1978), Peter Hellman's "Avenue of the Righteous" (1980), and in Melbourne itself Andrzej Chciuk's "Saving Jews from War-Torn Poland 1939-1945" (1969).

In the face of the enormous number of Jews — the six million — who perished, and in the face too of the silence (and, at times, complicity) of governments and agencies with Germany where their nay-saying would have been historically the more honourable, there are many living Jews who shall remain unimpressed by such works and who shall even regard them as whitewash. This can scarcely surprise. After all, of those who survived, most were victims of and witness to more bestiality than goodness, while heroism, self-sacrifice and resistance, where it existed, was often too evanescent and of such comparatively small scale that the pervading terror and the accompanying devastation of whole villages and the destruction of families and friends still loom larger in the memory. However many Jews were saved, however many righteous gentiles there were, of neither was there enough. If there were, then the War itself might not have been; or, if war were inevitable then the scale of death and dehumanisation might have been far less.

There is definite logic in this. But the fact is that, of righteous individuals there can never be enough in any country, in any society. If there were, then existence

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

everywhere, for all people, would be infinitely more harmonious than reality is witness to. Narrowing this down to the more specific Jewish experience of Righteous Gentiles, too, there can never be enough. For if there were, then the constant vigilance that the Jew has to maintain against the many daily manifestations of anti-Semitism would scarcely be necessary. For an elaboration of these, even on the relatively small Australian scene, the reader is referred to the "Briefing" columns of the fortnightly Australia-Israel Review.

But there comes a time when even those Righteous Gentiles that there are merit acknowledgement and public honour, quite apart from the fact that recognition of their existence may help dispel the notion, unfortunately held by many, that the Jew is ever without true friends.

It would be nice, it would be a welcome departure from the more pervasive, however inescapable, ashes-and-woe reading of Jewish history to which we have become accustomed, to have someone write a historical study entitled, say, "Judeophilia: the Christian as advocate for the Jew", detailing those individuals — Bible scholars, politicians, writers, artists, philosophers, Popes — who have shown favour, regard, and even love towards the Jew. The cynic might well quip that such a volume would be thin indeed, but one could do worse than to embark on such a work in which one

would have to include, for starters, such names as George Eliot, Laurence Oliphant, Thomas Macaulay, Lord George Gordon, Gotthold Lessing, Count Valentine Potocki, Hutchins Hapgood, Pope John XXIII, Senator Henry Jackson, Franklin Littell, and Alice and Roy Eckhardt.

These are some names that come to mind with little difficulty from the wider world scene.

The aim from here on, however, is to refer to a number of the Righteous in Australia who have proved their mettle in their affinity and support for the Jew or who have been vocal in their resistance to all extreme political positions, both of the Right and the Left, most of which — whatever their ideological differences and the virulence with which these are maintained — have anti-Semitism as an integral part of their platform. Suffice it to mention here the Australian League of Rights with Eric Butler at its head, the Australian Nationalist Socialist Party, the Australia First Movement of the 1940s, the more recent National Front of Australia, the Left wing of the Labor Party, and the pro-Lybian National Vanguard Revolutionary Committee.

Now, to the other side of the coin.

In 1854, a small volume was published, entitled "The Jews: their fall and restoration — two discourses". The author was the Reverend Adam Cairns, arrived the year before from Scotland and who was described as "a powerful preacher, destined to be for many years the dominating figure in the Councils of his Church, and to the community at large, almost the incarnation of Presbyterianism". These discourses had been preached in Chalmers Church which Reverend Cairns had founded and were published on the occasion of the severe famine in Palestine where many Jews became victim both to starvation and to Turkish misrule. The proceeds from the sale of the volume were forwarded to the victims. The same work was re-issued in 1881, shortly after his death by his son-in-law, S. H. Officer, the proceeds on this occasion passed on to the victims of the pogroms then taking place in Russia.

In the Preface to this work, Reverend Cairns had written:

"The author of the following discourses has long both felt and expressed a strong and lively interest in the exiled race of Judah and in the dispersed of Israel. He esteems them for their Father's sake, and confidently anticipates their return to the Holy Land, and to all the privileges of God's chosen people".

In 1862, upon the visit of Rabbi Hyam Zvee Sneersohn to raise money for the erection of houses for the poor in Jerusalem, Reverend Cairns, sharing a platform with the emissary, gave the scheme wholehearted support. Wrote the *Argus* of December 31st:

"The Rev. Dr. Cairns expressed the deep interest he felt in everything concerning the Jewish nation — an interest, he said, which was more ardent than that which he felt for any other section of the human family. He justified this predilection on various grounds; in the first place because the Jews were a religious nation; secondly, because they were the most marvellous nation which ever existed, and carried along with them the destinies of every country; and, thirdly, because he learned from the Bible that they must be loved . . . for the Father's sake".

Rabbi Sneersohn's mission received support not only from Reverend Cairns, but also, among others, from the Very Reverend the Dean of Melbourne, from a Rev. Mr. Henderson who stated that "all the hopes the Christians enjoyed came down to them through the Jewish nation, and to that race therefore was a deep debt of gratitude due", and from a Rev. T. M. Frazer who said "If the Jews were only to be regarded as citizens of ordinary character, they were entitled to some recompense for the substantial benefits they had conferred upon the world at large".

In subsequent years, further titles of significance appeared: Henry Giles Turner's "A Plea For Shylock" (1906); Rev. J. C. P. Allnut's "Let Jerusalem come into your mind: an appeal to the lovers of Israel in Australasia for the poor at Jerusalem and the East" (1911); A. W. Anderson's "Through turmoil to peace: showing a wonderful plan in nature and revelation" (1932); with a chapter entitled "The Jews in prophecy and history"; Algernon Pollock's "The Amazing Jew" (1934?); Rev. Wyndham Heathcote's "The Jew in History: a plea for tolerance" (1938) and Rev. E. H. Hobday's "The Jews: an imperishable people". Along religious revelational lines, Joseph Hunting, best known as Director of the David Press and for his monthly publication "The Vineyard", has over the past two decades issued a series of books and pamphlets highly admiring of both Judaism and Israel, his aim being "to break down anti-Semitism and to disseminate Messianic truth".

The political conflicts in Europe in the 1930s and 1940s were mirrored in Australia in the emergence of individuals and organisations either supporting or opposing the major ideologies then extant on the Continent — Socialism aside, then Fascism (Italian and German) and Communism. Australia produced its own brood of quasi-fascists — imitators, apologists, idolisers. Their motivations were mixed; They were variously anti-Communist, proudly, even jingoistically Australian and anti-British, or conversely they were staunchly pro-British, King, Country, Flag and all.

Once again, not these are of concern here. Against the Joneses, Stephensens and Butlers of the era, one may range other men: Earl Browder and W. Gallagher who wrote "Jew-baiting is cannibalism" (1940), R. Page Arnot with his "There are no Aryans: a popular study of the bogus race doctrines of the Nazis" (1944), the Rev. Charles Venn Pilcher staunch champion of the Jews and author of "Palestine: a national home for the Jews", and H. A. Woodruff whose essay "If I were a Jew" was coupled with that of the late and revered Rabbi Herman Sanger "If I were a Christian" under the auspices of the Jewish Council to Combat Fascism and Anti-Semitism. It was Reverend Pilcher who championed the cause of the Dunera internees, in 1940 sending a petition to Mr Menzies requesting their release and further pressing his case and that of the church and welfare bodies on whose behalf he acted through government and press.

Another man who pressed for the admission of refugees from Europe, not least among them the Jews, was Brian Fitzpatrick, a one-time general-secretary of the Australian Council for Civil Liberties who wrote a pamphlet "Jewish Refugees: Hitler's loss, our gain" (1944), and who, through the columns of the various periodicals he wrote for, repeatedly brought the plight of Jews, both at home and abroad, to the fore. He proved also to be a strong supporter of a Jewish homeland in Israel. Well worth reading is Don Watson's

biography "Brian Fitzpatrick: a radical life" (Hale & Ironmonger 1979).

Allied to all these is the Rev. B. Burgoyne Chapman who also brought out a series of publications condemning anti-Semitism with full passion, these being "The complete anti-Semite: an inoculation against infection" (1945), "Anti-Semitism: a menace to Australia" (1950), and "The murder of a people: a record of Hitler's victory to date . . . and an appeal to Australian people to turn the tide" (1944).

More recently, works have appeared detailing the natures of Right-wing groups in Australia, each highly critical of their anti-Semitic aspects, viz Kenneth Gott's "Voices of Hate: a study of the Australian League of Rights and its director, Eric D. Butler" (1975), Andrew Campbell's "The Australian League of Rights" (1978), and David Harcourt's "Everyone Wants to be Fuehrer" (1972). Kenneth Gott, in particular, is now well known for his moderate sympathetic views. Where, before, he exposed the League of Rights, he is currently involved in dispute with Joan Coxledge, an adherent of the virulent Labor Left over her recent book "Rooted in Secrecy", an attempt to expose the political and social control of global capitalism with its wide network of conspiracy involving the CIA. With the mention of Clyde Holding and the present Prime Minister Bob Hawke, the catalogue of names shall be brought to an end, although one would be doing the recently-defeated P. M. Malcolm Fraser and his Liberal Party a dis-service if they were to be omitted from this survey.

One does look forward to a more complete and comprehensive study of the subject by a research student or an interested layman in due course.

What is the upshot of all this?

At the simplest level, the Australian Jew is not as isolated as he may believe. He has friends, even staunch friends. Certainly, there are elements in the community hostile to Jews and, as stated earlier, vigilance needs to be maintained and the vocal and violent manifestations of anti-Jewish and/or anti-Zionist feeling, such as the recent bombings of the Israeli Consulate and the Hakoah Club in Sydney contained and prevented (as indeed must all violence directed at any section of the community, ethnic or indigenous). But the general tenor is one of goodwill and tolerant acceptance. The reception given to such books as the biography of John Monash, to Schindler's Ark, to the works of Bashevis Singer and Chaim Potok which have become texts for study in high-school curricula, and to the writings of local Jewish authors, the interest in films and plays with Jewish content, the untrammelled passage of Jews into Parliament and other high office, that of the Governor-Generalship being the clearest example — these are but some of the more visible signs of this goodwill. As Isador Magid writes in the Comment column of the Australia-Israel Review of March 17-30, 1983:

"Australia, unlike some Western countries, has remained a firm friend of Jewish democracy. Even in troubled times, it is interesting to reflect on the strong support for Israel that exists in Australian society".

One could add: "and the support for the Australian Jew as well".

What is important is to accept such friendships with the same unself-conscious openness with which it is given and, through mutual respect, cultivate where possible more such friendships. This is not to press the cause for assimilation. Australia, becoming increasingly aware and accepting of its multi-cultural nature, can accommodate considerable diversity and there is no call for self-effacement being made of any minority group. What is being argued for is the cultivation, through education and balanced discussion, of more righteous folk-men and women — who understand and champion, for example, the case for Israel and Soviet Jewry, who nurture a respect for Jewish democracy, who appreciate and are at one with Jewish loyalty to and solidarity with Australia and its democratic-egalitarian aims. This may be done through literature, films, journals, institutions and exhibitions (the Jewish Museum, the Holocaust exhibition and the proposed information centre coming most immediately to mind), but, more tellingly, such awareness may best be fostered at a personal level, around a coffee-table, in a school staff-room, in a college common-room.

As a corollary, what is essential (indeed irreducible) to such fostering of goodwill and support is **knowledge**, balanced factual and interpretive knowledge on the part of every Jew who may then serve as ambassador for his people to the wider community. The onus for the disbursement of such knowledge falls on a number of institutions in the Jewish community — the press, its publications, its schools, ethnic radio, and its cultural and Zionist organisations. This is taken for granted. But it is also taken **too much** for granted, as though the responsibility for such education falls upon such institutions alone. Rather, the truth is the reverse. The institutions exist to provide the knowledge sought; but ultimately the onus falls most squarely on the individual himself to educate himself and, subsequently, to educate others.

One might well argue that among the reasons for the "success" of the onslaught against the Jews of Europe in World War II was the fact that so much of German Jewry was bent on proving itself no less German than the Germans (one could also substitute French for German), while Eastern Jewry was so cloistered in itself, that neither sufficiently pressed the Jewish case in all its religious, political, social and cultural dimensions, by default permitting age-old superstitions, prejudices and racist notions to run wild.

As a parting thought, how many Jews might today have been alive had energetic learned argument counter-balanced the extreme views that came to sway a nation — and not so much in the thirties by which time it was probably too late, but in the late 19th and early 20th centuries; and how many more enlightened humane Righteous among the Gentiles might yet have emerged to save fellow-men, and not only the Jews among them, from the destruction for which they had been ear-marked?

In the light of the too-widespread irrational contumely currently being heaped upon Israel and her supporters — as distinct from fair and reasoned criticism — not to counter these excesses is to risk, through silence, fowling one's nest.

ISRAEL AND INDIVIDUALISM

By Colin Golvan

Israel's international conduct is not to be comprehended without an understanding of the central role of the cult of individuality in Israeli society.

One never hears the wish expressed in Israel that everything should be in order. Every social and political situation must be sufficiently elastic to allow any participant to at least insist that his will should prevail. Israelis are determined individualists, never lacking in the will to express what they see as their real selves.

Getting on a bus, for example, is fraught with the dilemma of there being no line, particularly as a line vitiates against the guy who arrived last getting on first. Israelis conduct themselves as they want, irrespective of how ridiculous that makes them look to the untrained eye. Men in the costume of eighteenth century Polish gentlemen move about the same streets as young men from Oriental backgrounds, with close-cropped hair and cigarettes in hand, who have decided that the way to wear shorts is with the button and zipper undone.

Domestic Israeli politics is complicated by a plethora of factions led by powerful individuals. The Oriental religious vote is in the hands of former Minister for Religious Affairs Aharon Abuhatzera and his Tami faction. The trendy left wing, small-I liberal vote is managed by Shulamit Aloni and Yossi Sarid. Religious Ashkenazi voters in their thirties and older back Interior Minister Dr. Yosef Burg, while the younger wing of this voting block tends to be behind Geula Cohen and her Tehiya faction.

The main political parties tend to be structured around a handful of heavyweights and their backers. The identity of the Labor Party for some years now has been shaped by the battle between former Prime Minister Yitzhak Rabin and Labor Chairman Shimon Peres for the leadership. The Liberals surface into public attention only during one of their occasional power battles involving luminaries as Energy Minister Yitzhak Modai and Deputy Prime Minister Simcha Ehrlich. Meanwhile, the ruling Herut is all Prime Minister Menahem Begin, with a face-off expected between Foreign Minister Yitzhak Shamir, Defence Minister Ariel Sharon and Housing Minister (and Deputy Prime Minister) David Levi for the leadership A.B. (after Begin).

As ideologies such as Revisionist and Socialist Zionism steadily lose their meaning, people's impressions of styles of leadership seem to count more and more. Peres' sour face is off-putting, while President Yitzhak Navon's good sense and worldliness are winners. And then there is Menahem Begin.

Begin has the gift of sounding as if he is saying what is really on his mind. When you hear him, you can be sure that he is not speaking with the voice of someone else that he means to hide with his words. His Polish gentlemanliness and paranoia is writ large over everything he has to say, and that is a formidable asset in a country where the voice of the individual is so central to life.

Political gains are made through individuals wanting something badly enough. The Jews who believe in

settling the West Bank are actually prepared to go out and live in that wilderness, and that speaks wonders for their cause in Israeli eyes. The argument goes that they cannot do any real harm by helping to develop the area with their passionate will. If there were Jews who actually resisted this development with an equal passion, then the national consensus might not be so partial to the expansion of Jewish settlements in the West Bank. The international repercussions are no match in Israeli eyes for the battle of individual wills within Israel itself.

So, if you really want something to happen, you are obliged to go out and do it for yourself. Intermediaries are notoriously unreliable. One has the sense that phone messages will never be passed on, — that is, when the phone works. The postman is not trusted to bring the right mail to the right address. The bus will probably not deliver you to your destination in time. If you really want to get some place without hassles, you have to get in your car and go there, but then pray that the car does not break down because the mechanic will probably not fix it properly.

Israel can be a jungle in desperate need of order. On the other hand, the great store placed on idiosyncratic behaviour means that a walk down the street is rarely dull. Someone is likely to be screaming at their spouse and not in the least embarrassed for it. But then a mother cannot beat up her child in the street without 100 good souls intervening.

Only by understanding the centrality of the individual voice to Israeli life can one begin to come to grips with the internal chaos of the country. And this essential facet of its people's nature provides a key for understanding Israel's go-it-alone international behaviour.

The "Melbourne Chronicle" — SUBSCRIPTION FORM

Name .....

Address .....

..... Postcode .....

SUBSCRIPTION RATES: \$9 for 1 year (6 issues)

Please send remittance to;

"Kadimah", 7 Selwyn St., Elsternwick,
Victoria, 3185

WLADYSLAW SZLENGEL, THE POET OF THE WARSAW GHETTO

by Maria Lewitt

'To everything there is a season, and a time to everything under the heaven'.

April 1983 is the time to stop and to recall the people of the Warsaw Ghetto. Forty years have gone since the Warsaw Ghetto Uprising. Two new generations have been born. To young people, the events which took place then are as removed from their lives as are the birth places of their forefathers.

The people of the Warsaw Ghetto held few illusions regarding their destiny. The incredible decision was taken: to preserve the documents from destruction. Archives were prepared, initially under the supervision of a historian, Doctor Emanuel Ringelblum. The location of the archives was known to few people.

After the war, steps were taken to recover the Ghetto documents, a task which was extremely difficult and complicated in a situation where not only houses, but whole streets ceased to exist, where they had become a desert of rubble.

The Jewish Historical Committee started excavation and eventually found the archives. They were all neatly packed in metal boxes, but, unfortunately, these did not protect the documents from decay caused by moisture and mould. The process of restoration demanded long and arduous devotion. The poor quality of war-time ink and paper presented additional problems. It was nothing short of a miracle that most of the material survived. It is relevant to observe that the archives consisted of documents not only from the Warsaw Ghetto, but also from other Ghettos and camps. Apart from letters, articles and diaries, there were German decrees, and a vast collection of literary works, academic papers, underground publications both in Yiddish and Polish.

In one of the boxes, a note had been left by a nineteen-year-old David Graber who was involved in the hiding of the documents:

'I am writing my last will during the destruction of the Warsaw Ghetto. The so called 'evacuation' started on the 20th of July. We have to hurry. One can't be certain what the next hour might bring . . .

'We feel responsibility. We are not frightened. We are trying to save a fragment of history. It is more important than any individual life . . .

and later on, on the same day at 4 p.m.:

'The street next to ours is already besieged. We are ready for the inevitable. We started digging the last trench. We only hope there will be enough time left to bury the boxes.'

Somehow they had managed.

Among the documents found, there were poems and works of Wladyslaw Szlengel.

Why Szlengel?

Because he was there. Because he was a poet who recorded the events, who painted pictures of everyday life. Because he lived long enough to represent others

who had perished before him, those who had never had a chance to testify to what had happened.

Szlengel's is the most comprehensive literary documentation of this period.

When looking at his work, one wonders why he did it, what were his motivations. Did he write only to describe the time and the whole spectrum of man's inhumanity to man, or did he also want to sound a voice of warning to future generations? He offered us glimpses of the Ghetto existence. Were it not for him and for other writers, our whole perception of the time would have been limited to dry statistics and official, often dubious records. Only the voice of a writer can add new depth to events, and give insight to human emotions, thus forming an indelible, three-dimensional picture in our minds.

Wladyslaw Szlengel was born in 1914, in Warsaw. He went through high school and often contributed to the school magazine. His father was an artist, but was forced to earn his living by making cinema posters. It is recorded that Wladyslaw assisted his father in his work. Apart from this young Szlengel wrote poems which were published from time to time in satirical papers, and performed in Warsaw literary cabarets. These theatres flourished in pre-war Poland and were a part of a well-established European tradition.

In 1939, Wladyslaw Szlengel joined the Polish army and took part in the ill-fated September campaign. By the end of 1939, he found himself in the Russian-occupied zone where he worked for the Polish Satirical Theatre. He returned to his wife and to Warsaw in 1940. From then on, he knew only the Ghetto existence.

Biographical data about Szlengel is very meagre, but it is known that he planned to write a novel based on his early war experiences, but this — as far as is known — was never realised.

We find some more information in Doctor Emanuel Ringelblum's writing: *'Wladyslaw Szlengel — the poet of the Warsaw Ghetto'* and in *'Notes and Sketches'*.

'Szlengel's poems written in Polish were very popular in the Ghetto. They were representative of the Ghetto's moods and feelings. His poems were widely read and recited during various evenings and were passed from hand to hand.' Ringelblum must have considered Szlengel's work important enough to include them in the archives and to summarise and list them all. From that list we know that quite a number of Szlengel's poems were lost.

What kind of a man was Szlengel? There is no character study available. One can only draw conclusions from his works because of their very personal nature.

It is interesting to observe that, even before the war, Szlengel showed glimpses of his more serious self. In a poem published in January 1939, Szlengel posed a question regarding the future generation.

'Would it be a generation of frightened people?
Listening to noises at night,
Alarmed by the sound of strange voices,
Always in a state of panic, ready to run?

* Maria Lewitt is the author of "Come Spring" (Scribe, 1981).

People who nervously bolt their doors,
Uncertain of what is right, of what is wrong.
People with confused, fearful smiles,
Who destroy letters,
Who burn addresses?

People who have forgotten how to sing
and who search for the sign
of their brothers and sisters
in the eyes of a passer-by.'

This poem is almost prophetic and typifies the feeling which existed in pre-war Poland. It took a poet to describe the clarity of the situation.

In the introduction to a Polish reader in a small volume which was published by the underground press, Szlengel wrote:

'Today, tomorrow, or after the war, my poems will reach your hands. They were written during rare moments of lull, between one horrific happening and another, echoes of which must have reached you. My poems circulated among people of the Ghetto and were recited by me even in the workshops. To read them without arm-band won't be easy; it might feel like entering a jungle.'

These words could easily apply to the post-war generation as well, though no one should have much problem in understanding Szlengel's words.

In the Ghetto Wladyslaw Szlengel was busy writing verses both satirical and jocular as well as material for the so-called '*Living Diary*' which was performed daily by himself and other artists in a local literary restaurant called '*Art*'.

Szlengel was a complicated man, a representative of the between war generation of Polish Jews. His attachment to the Polish language, to Warsaw and her people reveals itself in a number of his poems. His style and words are simple and very telling.

'My heart is bruised and sick
My thoughts turn to the other side
While I am on night duty
At the telephone.'

He longs to get in touch with someone on the Aryan side, but there is no one he dares to call. Their destinies parted in 1939. The friendships have ended. He picks up the receiver, dials a well known number. Someone answers — the Time Service. 'Do you remember me?', he asks, his voice charged with emotion. Are you willing to speak to me? Tell me anything', to which the Time Service replies: 'Nine-fifty-three.'

Szlengel recalls an evening in pre-war Warsaw, evokes pictures of people, the street, the atmosphere, and in the end concludes:

'What a joy it is to speak with you.
I feel better now, knowing
That someone listens to me
Though he lives on the other side.

That someone still remembers
The years we shared together
Is not frightened to speak to me
And has such a peaceful voice.'

Once the situation deteriorated, the tone of Szlengel's works progressively changed. But he carried on regardless, depicting life in the Ghetto without self-pity. One could detect anger and frustration, but more often warmth and understanding, a mixture of compassion and the sharpness of a skilled observer and participant.

He immortalised a woman who was taken away from her dwelling and killed. Was she good?, he asks. 'Not even that. But she was alive!' She wasn't beautiful, she often quarrelled, she was untidy. 'But she was alive!' Statistics won't mention her. Her life wasn't much, but when her family returned home from work, there she was, waiting for them with a bowl of soup. And now all had ended. The only reminder left is the woman's unused cooking pot, 'Her memorial'.

The mood of Szlengel's poems varied. In some rare moments of optimism, Szlengel appealed to his fellow-men. 'I urge you all to survive, because if you don't, then Hollywood will build a cardboard Ghetto and well-fed American actors will masquerade as us. Someone will write a novel based on my poems and will make a fortune. You wouldn't like this, would you? So tighten your belts, grit your teeth and carry on . . .

'The time will come
For us to eat grapefruit
To go to ball games
To travel on soft seated trains.'

'We don't want the world to shed crocodile tears — we want life.'

The satirist used his pen to focus attention on the issues concerning every inhabitant of the Ghetto.

'Stop my friend
before you spell out
what are my prospects.
Leave me in peace
I don't want to know
I am not that keen.'

'What is the matter with you? Are you frightened they will send us all to hell?

'Who are you?
A Jew, big deal!
Ten million Jews
Drink whisky soda
And lick ice-cream
Every day in U.S.A.
They will survive.'

'Look at the matter objectively. Thomas Mann works on yet another masterpiece. Charlie Chaplin is shooting a film. Huberman tunes his violin. Einstein is safe and has plenty of time to digest his theory of relativity once again. Feuchtwanger, in his heart of heart shares our burden, but he will survive, gentlemen, and publish yet another '*Jewish War*'. Stop for a moment. The world doesn't really give a damn. And meanwhile you follow the news over and over again; your tongue feels dry, you spend sleepless nights worrying about the Eastern Front, about Algier and Tunis, Tulong, Morocco . . . All this gives me a pain, you know where . . .

'Stop prophesising
that, from the first . . .
that Treblinka again . . .
Girls are warm
Vodka is good
If you feel sorry
For yourself
Come over
Take me for a drink.'

'Stop torturing yourself, take days as they come and leave me in peace. Full stop.'

Let us pause for a while and try to visualise life in the Ghetto. The situation worsened from day to day. Never-ending problems abounded, even for those who maintained a false sense of security. Housing, food, heating, clothing, schooling, jobs — all this which we take for granted. Add to it the persistent epidemics, overcrowding, continuous threats, beatings, abuse, deportations and uncertainty. Let us focus our attention on a poet. He shared all these problems with the Ghetto dwellers, and yet, he kept on writing, no matter how painful his reflections. Initially, Szlengel's poems were meant to boost morale, to promote belief in the future, to offer escapism, comfort. They must have been written at the time when Szlengel himself still believed in survival. Later, when the trust was gone, the tone of his writing changed. But he never quit, he never put his pen away. He not only wrote, but also engraved for ever the life and the death of the Warsaw Ghetto and its people, their dreams and humiliations, their tragedies, their bitterness, their dignity and their heroism.

I often hear writers wishing for a quiet place which will give them the right atmosphere, away from the hustle and bustle, where they will be able to write and revise their work. This luxury was denied to Szlengel.

On one hand security, and a never-ending search for subject matter and inspiration, on the other, raw, brutal forces and reality proved to be sufficient inspiration. The titles of Szlengel's three slim volumes speak for themselves: *'A cry into the night'*, *'Leaflets from under the execution wall'*, *'Poetic denunciation'*.

A poet — Left alone.

The conditions under which he functioned as a writer are beyond imagination, almost impossible to comprehend. Constant danger, not only for himself, but for his whole people. The Polish winter, and as he noted on the day of deportation, the temperature dropped down to — 20° Centigrade. How did he manage to hold a pen? He witnessed the destruction of his friends, family, the 'evacuation' of a hospital and a prison, the destruction of the Gypsies. In August 1942, he witnessed the last departure of Doctor Janusz Korczak, the children and staff of his orphanage.

'I saw Janusz Korczak today
As he passed the Ghetto streets
All his children were spotlessly dressed
As if for a Sunday outing in a garden . . .'

Someone rushed to Korczak, waving a piece of paper. You are exempted from deportation, you are free to go. Korczak brushed him off. Silently.

'There was no point in explaining
To a bearer of a German pardon
This man could never understand
What it means to abandon a child.'

How did Szlengel feel when he saw Korczak heading for the cattle train and then Treblinka? We know that he was in touch with the orphanage. He even contributed to the *'Verbal Bulletin'* which was held in the Children's Home. Szlengel wrote an introduction to the last performance which took place not quite three weeks before the whole orphanage was deported. The children performed Rabindranath Tagore *'The Post'*.

. . . the one and only truly artistic spectacle since 1939.

'It's something more than emotion — it's experience.

They are something more than actors — they are children.'

Entry free.

signed Wladyslaw Szlengel.

A young man, not quite thirty, singing for his supper in a restaurant mainly attended by the Ghetto officials and those either in political power, or wealth. He had walked to work, passing the haunted streets, brushing shoulders with human suffering in the whole spectrum of its horror.

'I keep on writing my poems-documents.

I, the poet Anno Domini 1943, who looks for inspiration in the gloomy events of our days.

I bestow on myself the title of chronicler, of witness to our drowning.'

In one of his strongest works Szlengel calls on God.

'It's time!

We have had enough penance and prayers.

We call on You to stand before us

And listen to our accusations.'

The fact that You led us out of Egypt's bondage won't change our stand. You'd better pay attention to our every word. You delivered us into the hands of murderers though throughout the centuries we were faithful to You. You allowed the slaughter of Your chosen people, who died with Your name on their lips.

'It's time!

There is no escape now

Even you won't succeed.

All the sun's gold won't be enough

To bribe Your executioner

Who will push You into a gas chamber

And then You will turn into ashes.'

This poem reflects the depression, the pain, the desperation, not only of Szlengel, but also of all those who had been trapped in a deadlocked situation. Some revolted and turned away from God, others clung to their beliefs. Even if Szlengel lost his, he must have retained his trust in dignity, in survival, if not in a physical then in a symbolic sense.

Szlengel started his career as a satirist, as a light-hearted poet; the events which he suffered and witnessed changed his writing.

His most important work was a prose piece *'What I read to those who died'*.

It was written in January-February 1943. Szlengel was adamant to leave more than 'a bare statistics'. He wanted to document his time. He inscribed in the most graphic way the Action which led to the Uprising.

'The telephones transmit the black terror. People herd together like terror stricken animals . . . Our Muza Dag is already engulfed in flames.'

'Who will pay attention to a day when the mighty German race sneered at humanity and once again put to test the endurance of human hearts, nerves, minds, finding always more refined and more devilish methods of exterminating people.'

How did he manage to write without hysteria, without exaggeration, with an almost scientific detachment? People, dwellings, atmosphere are all there. Human fear and greed, friendships and deceit, panic, tension and rescue. Action throughout the Ghetto and the first act of Ghetto resistance.

'Shots are fired . . . There are Germans killed and wounded. Our Ghetto changed from a jungle of trapped animals into a front line.'

If there is something to be grateful for, it is the fact that Szlengel lived to see the first signs of revolt. He described the events in strong words. The poem includes a prayer to a German God.

*'Grant us, oh Lord, a bloody battle
Send us an instant death.
Spare us the final journey
And make our hands steady.
Grant us to see
Before our throats
Will utter the last cry,
A trace of human fear
In those arrogant eyes.'*

In all his desperation, Szlengel wanted to see a sign of humanity in the faces of the oppressors.

It wasn't a common wish, one could guess.

He described the Action when all was dying, and then 'a lull' when those who survived tried to get themselves organised once again.

'A new obsession, a new trend, a new sickness of the Warsaw Ghetto.'

He referred to the building of shelters:

'All that we call progress: electricity, the water system — all that twenty centuries have achieved, has been wiped out by the SS-men's whip. Back to the stone age. To oil lamps, to primitive wells. To the long night.'

His last words were:

'I have read these poems to warm, living people. People who believed in survival, in the end of the war, in revenge, in joy, in reconstruction. Please read it. This is our history. This is what I read to those who died.'

References:

Michael M. Borowicz: Anthology of poems about Jews under the German Occupation. (1947)

Irena Maciejewska: Foreword to the collection of Wladyslaw Szlengel's poems. (Warsaw, 1979).

Wladyslaw Szlengel: What I read to those who died. Melbourne Chronicle 2(13), May-June, 1978.

A leaflet from a diary. Two poems. Melbourne Chronicle 6(17), March-April, 1979.

Translations of Wladyslaw Szlengel's works are my own (M.L.)

THE TINY STATION TREBLINKA

Wladyslaw Szlengel
Translated by Maria Lewitt

On the track Warsaw-Pluszcz
From the Station Warsaw East
The train follows the rails
And chuggs on ahead

Sometimes this journey takes
No more than five hours
And sometimes it takes
A lifetime, till death

At the end, a small station
Where three fir-trees grow
And the sign which tells
That it is Treblinka

There's no ticket office there
There's no porter to be seen
Even if you offered a million
You won't get a return ticket

The Station is deserted
Nobody waves to you
Only the silence lingers round
And greets you with emptiness

The railway post is silent
And silent are the fir-trees
And silent is the black board
Announcing it's Treblinka

Only one sign hangs there
A decayed damaged placard
A forgotten old poster
Urging all, to "Cook On Gas".

LETTER TO THE EDITOR

Due to error in editing, a passage in Gedaliah Shaiak's pen-portrait of Moshe Ajzenbud in the last issue of the Melbourne Chronicle was misconstrued.

Here is printed a letter from Mr Ajzenbud clarifying the event alluded to — the dispute with the noted playwright H. Leivick.

Editor.

With your permission, I should like to clarify an inaccuracy that appeared in the essay of Mr G. Shaiak "Yiddish Writers in Australia" about myself in the Melbourne Chronicle, February-March 1983.

I began to publish correspondence from the D.P. camps in Germany in 1948, where I had lived as a refugee from 1946, in the New York Yiddish monthly "Unser Tzait".

In one communication, I had accused the leadership of the camp (Bad Raichenhall) of political terror against non-Zionists and of mishandling food parcels from the American Joint Distribution Committee and UNRA.

H. Leivick, the poet, who visited the D.P. camps in 1946 and left with other impressions of them took me to task and publicly disputed my assertions in the New York paper "Der Tog".

The polemic continued until 1949. I persisted in my criticisms and continued to produce new facts. The discussion ceased with a final letter from H. Leivick, published in "Der Tog" of the 9th April, 1949. Here, he wrote:

"I don't like to be pushed to the wall. The facts provoke heavy and bitter accusations, and, if they are, God forbid, correct, a commission must be established to investigate them".

Moshe Ajzenbud.

ADA

Moshe Ajzenbud

It was two a.m. The last of the prisoners was out of the baths and had taken his greasy clothes out of the hot dry air of the disinfection oven, the small dead insects still stuck in the seams. Cold spray came down from the ceiling and, around the electric light, a stray fly cut the silence with its perpetual zzm, zzm, zzm . . . .

Everywhere on the floor were stretched the wires on which the clothes had been hung during the disinfection. Odd pieces of string remained and rags which someone hadn't had time to gather, the prisoners having hurried from the place that they may still manage to seize a nap before being bundled out again to work.

One person still remained in the baths. That was Michael. He was putting away the rusty tin bowls, gathering up the wires and tightening the dripping taps. The baths were the third place of work to which he had been assigned since becoming a "zek" of the forced-labour camp, having been sentenced to five years' imprisonment by a military tribunal under Paragraph 197-7g for refusing to go out to work in the extreme temperatures of the Ural winter without shoes.

Silence enveloped the camp and only the electric reflectors from the towers penetrated the night's darkness. Michael had shut the doors of the baths and switched off the lights, moving around the baths as though his eyes and legs were two independent parts of him, his eyes already glued from tiredness, yet his legs still managing to shuffle along.

In the narrow passage, on the warm concrete near the disinfection oven where he usually slept, he noticed a group of new arrivals stretched out awaiting selection and allocation to the barracks later in the morning. He passed the sleeping guard and looked around. In the pale glimmer of moonlight which crept through the window, he saw the prisoners sleeping. Some were huddled together, others snored oblivious to all, their noses high and mouths open.

Michael had never shown particular interest in newly-arrived prisoners. To him, they were just more people, like himself, only that they would overcrowd the barracks still more. They would also for a time seek help from the already-overworked camp doctor, gallantly trying to cling to their individuality, but, in the end, they would be defeated, would become part of the despondent faceless mass living out the fate of the camp inmate.

Michael made his way falteringly between the sleeping prisoners. For the briefest of moments, tired as he was he caught a glimpse of a girl sitting on her "fufaika", her stuffed cotton jacket, and staring in the half-darkened room. The mechanism which governed the movements of his legs dictated that he should seek out a place to rest his weary body, but instead he lowered himself beside the girl. He was himself not fully clear as to why he should have done so for in camp life there was no room for women. They had certainly not excited in him any particular desires or other emotions. On Sundays when they would come to the baths he had seen them pass by naked in their hundreds but the

only difference from the men that he acknowledged was that they were permitted an extra half-spoon of soup and to spend ten minutes longer in the baths. To him, the noisy naked women looked like mere plucked chickens, not yet wholly dead and still wriggling.

Michael sat for a while, not knowing what to say. He craved sleep, but was kept awake by the sight of the girl's short blonde hair which shone in the moonlight like ripe rye, and he imagined her eyes to be blue, as blue as field flowers prominent among the golden stalks. To him, she appeared to be smiling with a naive childlike tenderness that seemed to be asking "Is it true that I am in a camp?"

Her name, he learnt, was Ada.

She was the daughter of a director of a hydro-electric station. Having completed her ninth year at boarding-school, she was to have returned home to her parents for the summer vacation, but had instead been mobilised for work in a factory. The work itself was hard, but more burdensome still was the harassment of the foreman. Unable to endure it, she had fled her place of work and returned to her mother. She told him the story, but she had no need to continue with it. To Michael, it was sufficiently clear. He, too, had experienced the same. As a consequence of her offence, she had been sentenced to five years' internment in a forced-labour camp.

In her gaze Michael read the question, "Shall I really have to spend five years here?" Michael found it difficult to reassure her otherwise. Their only hope was that there would be an amnesty after the war. But the time she would spend in the camp would grievously wound her soul and, if it ever healed, would leave lifelong scars.

Nonetheless, he tried to console her. The words did not come easily, for normal human speech, language, had been destroyed by the poisoned atmosphere of the camp and replaced by cynicism, obscenities and other vulgarities that had become camp jargon. He said little. Not for him to destroy this child's hopes. He perceived the sense of a free life still adhering to her, still alive in her face as the morning dew after a white night in the Urals.

He, too, already carried the scars of camp existence, but for a brief second or two he felt the burgeoning of a feeling forgotten or long suppressed which he recognised as love. In the camp, such feelings of love had been replaced by the cheap concept "wife". With tenderness, he pushed away this renewed feeling; it was like a treasure, best held back for it stirred too strongly the longing for a world which had but only recently vanished for him.

The functioning of the camp was akin to that of a machine, but instead of metal the operative parts were made up of human beings. The workings and movements of one work brigade was so co-ordinated with that of another that there was no room for individual deviation. A person slept when his brigade slept, ate when it ate, bathed when it bathed, worked when it worked. The person who did not conform was crushed. Attempt to exert one's will or retain one's dignity merely prolonged the process of submission — the end result was ever the same.

* Translated from the Yiddish; originally published in "Gelebt Unter Krath" ("In the Care of the Commissar").

Such was the philosophy of the camp, of survival, as Michael understood it. The method of "education" here surpassed all other methods known to him through years of an idealistic upbringing. By the second year in the camp, he was already an integral part of the camp mechanism. He fitted it perfectly. He wished to define and explain the workings of the camp to Ada. He wanted thereby to help her through its first night and to have her understand the inevitable transformation so that she may more smoothly become one of the mass and be shielded from any of the usual rough experiences.

His tiredness had lifted. Michael saw the sleeping people, the disinfection chambers, the cockroaches crawling in the cracks of the walls. He felt the urgency now to give the girl the best advice to lessen the hardships that were facing her.

The baths had been working at full steam. Kolia, the foreman of the wood-choppers, had been moving about like a general in command. He was giving directions as to which wood to chop and pressing his workers to deliver it promptly to the baths. Faivel the Bessarabian, "the malicious speculator", who had already spent five years in the camp moved from place to place, and before anyone had time to notice him, he lashed out in a torrent of abuse that showed all who saw that he was the man in charge of the baths.

"You sons of bitches!" he raged at the stokers, "Make sure that the temperature reaches 120° . . . . And this bastard is for you!", he screamed at Michael, pushing a scrap of paper into his hand.

Groups of hundreds had been entering and leaving the baths. Everyone involved with their operations was exhausted. Michael sat among the tanks of hot water testing them with his fingers. From time to time, he poured cold water into them and waited then for a signal from below. The ancient clock on the wall with its two weights on the sides indicated the passage of fifteen minutes and there followed the sound of a piece of iron striking a pipe — Michael's signal, his telephone. Quickly, he turned off the hot taps, ignoring the abuse from below.

Having a minute to spare, Michael took out from a pocket the crushed piece of paper handed to him by the Bessarabian and examined it closely. It was a label from a cement bag and still covered with its dust. He turned the paper this way and that way, and could not see why Faivel should have given it to him. But then in the light of the setting sun, he caught sight of light script written with a blunt pencil. He barely made out what was written.

"Dear Michael, (he read),

"Since that first night, nobody has even spoken to me as you did. Today, the foreman suggested I become his camp-wife. He promised to look after me, provide me with clothes and give me light work in the kitchen. If I did not believe there was anyone here who cared for me, I should probably agree to his proposition.

"I am working daily with mortar and my feet are white and covered with wounds. The foreman is keeping me here on purpose. This afternoon, he called me into the store-room, ostensibly to get a barrow, but you may imagine what he had on his mind. I didn't let him have his way so he promised me that I should die on the job.

"Please find a way for us to meet at the baths.

I want to be with you before I give in.

"I believe in you.

Ada."

Suddenly, the "pipe-telephone" became active again with a loud screeching and Faivel's voice brought him instantly back to reality. He put away the paper and turned on the hot-water taps.

TA-TA

June Shenfield

Death outsmelt the blossoms,
And ripped into the branches,
As a storm dismembering young,
And scraped my bones,
Exposing them for a corpse.

He lies buried, my father,
Without smell, inside of me,
And when I am finished,
My smell shall make us one.

MY PRAM

June Shenfield

I

As a child I pushed an empty pram
Consummated with what was left
Of the family.
Expected to do my best to fill it.

As a child long curls played on my neck
Impassioned with pastel pink
Girl tones.
Not showing my true colours.

As a child I sang songs of another country
Killer of my understanding,
A Yellow Star
On my twisted tongue.

There is time now for pink to turn to red
And yellow rusts the pram in my mind
Which gives birth
To me over and over.

Passions are mixed now with fuzz on my legs
Braided with my concept of being a woman
No less than
Screaming against injustice.

Filling my pram now with anger
Consummated with red and struck by
Not being understood
Showing my true colours each one hitting out.

LAST WORDS

By Ilana Nayman

Last words. I really did not believe people uttered "last words" on their death bed. It was one of those myths the celluloid generation accepted, but never expected to encounter in reality.

When my mother died, I was totally unprepared for death. Is one ever prepared for death in the padded environment of affluence and health?

She had come close to death before. She had watched her parents, her sister, her first husband sprayed by machine gun fire and descend to the depths of a bloodied pit, but my mother survived concentration camp life for four years. I never asked how she had lived during those four years or how she had survived. A tacit understanding developed in our family that she could never ever bring herself to unearth those memories buried in the reinforced concrete of repression.

I understood how the past had laid foundation to her present condition as an overweight, chain-smoking, overbearing mother who interfered in her children's lives at every point. Her voice croaked from the permanent smoke-filled lungs; her tongue lashed derisive comments in Yiddish at every "goy" she encountered, looking at them with sneering mouth, enjoying their bewildered expressions, knowing they understood not her vituperation. It was her measure of harmless revenge.

Growing up, I hadn't always been able to "make allowances" in an understanding way, and we had our battles. Death so often bewildered me in its introduction into our tussles.

"You wish I would have died in that hell on earth" she would hiss at me in the middle of an angry exchange. At times this would quieten me, at others it would inflame my rage. "I can't understand you. You're my mother with an alien past. You are half alien!"

Confusion and anger. Never one without the other.

Despite the many references to death made by my mother, where they trained the ear, they did not train the heart. I wept and wept and shuddered as the first dull thud of earth hit the coffin. My sister screamed uncontrollably. My father was silent — that short, crying man, suddenly a figure of strength.

But my mother had been the strong one, and my father the shorter, demure one who always bowed out of an argument rather than confront it. In contrast to my mother, he was a jovial soul and used to talk to us of life in the concentration camp.

It was from my father that we learned of the atrocities of the war. Also of the little moments of human exchange or pleasures or joys that punctuated camp existence, but faded as quickly as a pencil is raised following the end of a written sentence.

He seemed such a well-adjusted human being. He never used the word "death" to bring an argument into a cul-de-sac. He rarely even embarked on an argument. As a child, I must have loved my father more. I was a little afraid of my mother, a dragon lady forever breathing smoke and snarling. He was the one to playfully divert my attention, bestow upon me the affection I needed.

As I grew older, I began having conversations with my mother that revealed her intelligence. Such conver-

sations I would never have with my father. Books she had read seemed endless. I did not know that any books published in Yiddish had been worthy of reading! Now our arguments took a different turn. They were not always centred on emotional family tuggings, but on objective "issues" (for some of the time at least). It moved me when my father tried on occasions unsuccessfully, to contribute to these exchanges. He would always just miss the point, then leave the room in a ruffle of frustration.

I took a law degree and married. I rose quickly in the large firm with which I was employed. My mother lived to see this early success and was proud.

When she had the heart attack, I found her lying ashen grey on the kitchen floor, a cigarette smouldering at her side. She regained consciousness fleetingly in the hospital. My father and sister had not yet arrived. "My darling" she managed to utter, "Your father's a good man. Don't let anyone ever tell you otherwise." Those were her last words.

My sister and father found me sobbing at her bedside. We clutched each other and wept into the chasm of sorrow lined by three aching human beings.

I remembered to place a notice in the newspaper, but left the funeral arrangements to my father whose composure throughout constituted a remarkable and unexpected source of strength. I lived through that ordeal like a clock work doll, remembering the emotional encounters between myself and well-wishers with poignance, but not recalling who had said what. It remained an emotional sludge.

Routine resumed. My father adjusted to a life alone. Amidst the frenzy and sorrow, I had never mentioned to anyone those last words. I bore them in my heart, that final exchange between my mother and me to remain my possession alone.

I did not wish to share them with anyone. Not that the words themselves seemed significant to me in any way, but the intimacy of the moment of their utterance was the profoundest experience of my life. Could this intimacy be anything akin to that which a mother feels when giving life to her child?

Life and death: Can two opposites bear any semblance to one another at all? Perhaps "intensity" is the only similarity.

★ ★ ★

When my son was born, I witnessed the birth. I tried to appreciate it as a "beautiful experience", but can remember only the blood, my wife's cries and the sort of "raping" of our sexual intimacy. She lay with legs held apart by stranger's hands, her swollen vulva made public to many pairs of eyes. A horror show of fluid and blood emanated as a hideous fountain from between her legs.

Certainly the only intensity I felt at this time was one of nausea and alienation. For me, the witnessing of my son's birth alienated me from my wife during labor. As a father, I did not feel involved. I watched passively, helplessly, pathetically. She did everything. She and little Yoni. My little Yoni. My little prince.

Holding my baby for the first time I felt a surge of emotion. More than once I asked my wife to describe her feelings during the delivery. I tried to discover that intimacy through her, but it was not to be mine. It existed fully only between her and her baby. Vicarious intimacy is not very intense. That is all I gained by watching the birth.

Being with my mother as she delivered her last words remained an experience unequal to any other.

★ ★ ★

Yoni's Bar-Mitzvah was the first amongst our group of friends. Almost weekly we attended Saturday morning call-ups at the Synagogue, and Sunday evening dinner-dances. My father was a sprightly seventy year old, and gave a captivating speech at the Bar-Mitzvah, weaving memories of my mother amongst his anecdotes. Our friends often invited us, together with my father, to their simchas.

One Bar-Mitzvah we attended was the last my father accompanied us to. It was another Sunday evening dinner dance. Family relatives travelled from Israel and America to join in the simcha, creating what was a truly moving family reunion. We were honoured to be included. There was nothing distinctive about the Bar-Mitzvah, relatives from overseas often made the journey for such an occasion.

But the usual pleasant, soporific Bar-Mitzvah formula was suddenly interrupted by a violent outbreak. My father was attacked by a middle-aged female relative who had journeyed from Israel. She was shaking, screaming, crying tortured tears, rocking back and forth, clutching her head, spitting at my father. I heard "KAPO! KAPO!" issuing from her mouth over and over again.

I had never seen my father look so pale, sick and old, not even when my mother died. He seemed to stand immobile, an expression of horror and bewilderment engraved on his lined face.

I brushed past the hysterical woman, and dragged my poor father from her hideous cries. "My father is a good man," came the familiar words from my mouth.

In no state to remain near that woman, I took my father home. He said nothing. I angrily maligned that demonic creature, talking in disgust about her insane outburst. At home my father still said nothing.

Over the days that followed, we never discussed the incident. My father seemed to recover, although he accompanied us less frequently to public gatherings.

★ ★ ★

My mother had never talked about her life in the camp. My father had often done so. Whose 'story' was the more significant? My mother's silence or my father's peppered tales?

And who am I, a son of parents with a tormented, alien past, living off their sweat in relative luxury, to speak of "significance" as it related to torment and death?

Confusion and anger. Never one without the other.

OUT OF EARTH

Roslyn Gross

Out of earth in fire and hurt
From secret musk and fecund ash
She came. Ancient, smoking, with eyes of death
She singed my soul.

Drinking the lips of the animal mouth
Writhing in the lap of the black fire
Of hair: fainting deep deep to the root
Of the sweet black abyss
Where waits the mother.

The whirlpool. Death. A wail —
Curled in blackness — bloomed in hell
Sweetly smouldered in rich forgotten pits
The tiny woman-beast spawned this night
Will be birthed into the singing light.

VENETIAN GHETTO*

by Graeme Hetherington

(i)

A plaque set high up in a wall reminds
That two hundred of six million killed
Came from here. Near the abbatoirs we see

A huge alsatian with his muzzle off.
I feel ashamed with blue eyes and grey hair.
Walking here in sunlight cold beyond belief.

(ii)

The dust has won out in these rooms
Where crumbling tapestries and spine-broken books
Are holy relics proudly shown

By the curator, an asthmatic shuffling Jew
Who has his desert, and a Promised Land —
A dirty window, leaves clinging to a tree.

Reprinted from "Aspects of Australian Culture", edited by Joost Daalder and Michele Fryar (Abel Tasman Press, Adelaide, 1982) with permission from the author and the Editors.

"Venetian Ghetto" is part of a greater sensitive and imaginative cycle entitled "Not by Bread Alone", depicting scenes, encounters and moods aroused during a visit to different places in Italy. Although "Venetian Ghetto" stands in its own right, the whole cycle is recommended.

"Aspects of Australian Culture" is a collection of essays that looks at different currents at present at work in Australian culture. In it are to be found studies in the culture of the Aborigines, a resume of ethnic writing, a discussion of the works of younger emerging prose-writers and poets, a look at contemporary Australian drama, television, film and music, and contains a number of poems and a story. It does not pretend to be a definitive study of contemporary Australian culture, but does make a modest contribution to it.

BOOK REVIEWS

THE DUNERA SCANDAL by Cyril Pearl (Angus & Robertson, \$14.99) *

AUSTRIA TO AUSTRALIA: An autobiography of an Australian Jew from birth to emigration 1904-1938. (A Melbourne Politics Monograph, Uni. of Melbourne Politics Department, \$8.95)

by Erwin Frenkel **

The two books here under consideration have some common denominators.

Both look at Streptococcus Anti-Semiticus under powerful microscopes; both pertain to refugees who immigrated to Australia; and both look at skirmishes in the eternal war between the children of light and the children of darkness.

The Pearl book describes an episode in the lives of 2562 refugees who landed in Australia scarcely of their own free will, let alone their foreknowledge. Krauss, on the other hand, covering a wider time-scale, records both the descent of an individual, *as pars pro toto*, from the humdrum normality of a pre-World War I assimilated Austrian-Jewish bourgeois to refugee status, and the decline of an artistically-glittering society to homicidal tribal primitivism.

Cyril Pearl is a well-known Australian author and journalist. The Australian "Who's Who" indicates his track-record and he requires no introduction. Walter Krauss, in turn, is a self-educated businessman who arrived in Australia as a refugee in 1939, retired in his mid-sixties, and returned to his previously-interrupted tertiary studies. His "Austria to Australia" is, in fact, a modified version of his M. A. Thesis. Now, in his 80th year, he is heading back to Vienna to gather material for a Doctorate.

★ ★ ★

Cyril Pearl, in his book, traces the paranoia and panic which produced rather indefensible actions against innocent refugee victims and notes the perpetuation of that primary injustice — first, by the Jew-baiters in the commanding and other ranks of the crew aboard the H.M.T. Dunera which brought them here, and then by semi-literate xenophobic, and sometimes anti-Semitic, yobbos in Australia, with the booby prize going to Archie Cameron, then a Country Party Member of Parliament.

Walter Krauss, on the other hand, maps the gradual descent of the slightly-ridiculous Austrian comic-opera world of his childhood in the years preceding World War I to its moral nemesis in 1938 when the Fuehrer arrived. Krauss traces skilfully the philosophic and political metamorphosis of his environment, and the growth, discolouration and eventual malignancy of one of its prominent warts: anti-Semitism. Yet he is not coldly clinical; he shows the movement within a warm tapestry of life and never forgets that the play is enacted by people who eat, drink, and feel. Some of them even think.

* THE DUNERA SCANDAL was kindly donated by Shelling's Books for review.

** Erwin Frenkel, born in Vienna, was an internee on the Dunera.

The Dunera book tells of political refugees from Nazi oppression — noble, brave non-Jewish dissidents as well as prominently-passive Jewish victims who were in Britain at the outbreak of World War II.

Britain had accepted more refugees per capita than anyone else and had done so in spite of the hostile noises of her own Jew-baiters. Nonetheless, after the fall of Dunkirk and after the grim experiences with fifth-columnists in Europe and the Scandinavian countries, Churchill became somewhat nervous and issued instructions to "collar the lot", an order he later regarded as a regrettable error. In acknowledgement of that error, the refugees, some time after their arrival in Australia, were declared harmless by the British government and offered the right to return. More than half accepted the offer. The rest who wanted to stay behind and aid the war effort in Australia were up against xenophobics and Jew-baiters who hid behind legalism, red tape and the notion of "patriotism, the last resort of the scoundrel". Needless to say, they were the victims of innocent bungling as well.

In the end, the refugees were accepted, if rather ungraciously, one prime reason being the existing shortage of labour. Those who were not accepted into the army received the nasty end of the stick in the Allied Works Council's enterprises.

Cyril Pearl, in his carefully-researched book, points out what sort of people these refugees were whom prominent politicians of the Right and the Left were so reluctant to welcome and describes a number of them who made good in the Australian milieu. There are some gaps in the success story which seems rather biased in favour of academics and artists. There is no mention, for instance, of Walter Heine who developed a formidable international trade empire and took on the Pacific Shipping conference — a cartel every bit as obnoxious as the present OPEC — with his own ships; or of Willi Kaufmann who developed a big tool-making business, contributing many of the machine tools to the local car industry; and, of course, many others as well. Of the 2562 internees who arrived, 913 stayed. As James Jupp has pointed out, those 913 who stayed have contributed more in every field of endeavour than any other single boatload either before the arrival of the Dunera in 1940 or since.

As mentioned, "The Dunera Scandal" describes one skirmish in the eternal war between the children of light and the children of darkness. Most of the refugees belonged to neither category. They were merely the *casus belli*.

The military escort for the internees often misbehaved and some of the crew were subsequently court-martialled. The commanding officer, Scott, was merely reprimanded; Lieutenant O'Neill, a 24-carat bastard, was not even charged; one pilfering sergeant

was jailed for 12 months; and another was demoted. The relevant minister in the House of Commons, when asked to explain this "whitewash" lamely countered that he "could not be held responsible for the ruling of a military court-martial".

While the British army court apparently regarded Jew-baiting, including a bit of rough-house, good clean fun, perhaps nostalgically reminiscent of the popular Tasmanian "boong shoot of a Sunday", the British Government, as ever respectful of private property — the main idol worshipped by British law — paid full compensation to the victims of the thievery.

In Britain, as in Australia, the children of light fought against the injustice done to both the political refugees and to the victims of European teutonic tribalism. Cyril Pearl meticulously records their tireless efforts no less than the mealy-mouthed and/or venomous stonewalling of their opponents, the children of darkness. Jews have no saints, but do recognise saintly men, and have a knighthood of sorts to immortalise Gentiles who defy cultural and peer pressure in defence of the dignity and rights of men, Jews among them. Jewish tradition sees these as the kind of people for whose sake God was prepared to spare Sodom and Gomorrah, a category of man defined in Psalm 15:

"Who may ascend the mountain of the lord? . . . He who has clean hands."

There is a catalogue of such righteous folk at Yad Vashem in Jerusalem. Cyril Pearl's book makes one suspect that that catalogue is incomplete. There are a number of Australians whose inclusion in it is long overdue, people such as Bishop Venn Pilcher, Margaret Holmes, Captain Broughton, Brian Fitzpatrick, and others. It is also pleasing to learn that Rabbi Danglow, contrary to the general impression held by the Jewish internees, actually tried to do something for them.

To interpose here a personal note:

I was one of the deportees on the Dunera, but came on to the boat as one of the survivors of the Arandora Star which had sunk in the Irish Sea about a fortnight before the Dunera sailed. Jews were a tiny minority in that group as were non-Jewish anti-Nazis. The majority were demonstrably enemy aliens. We were not molested during the trip. We were at the back of the ship, behind barbed wire, and had no contact with the others until we left South Africa. The camps at Tatura to which we were taken, unlike the ones at Hay, were not unpleasant. Eventually, we were able to "trade in" our Nazis for Jewish refugees interned in Singapore.

My memory of my two years spent at Tatura is a pleasant one. We had a number of professors on tap. I was nineteen, and, together with others of my vintage, we found ourselves the owners of an academic magic pudding. There were, for instance, Professor F. Gutman (physics); Prof. L. Adams (historian, expert on primitive art); Prof. Bruno Breyer (organic chemistry); Dr. Littauer (engineering); Dr. F. Eichenberg (Eaton), a Lawyer and hobby-mathematician; Walter Wuerzburger, a fine instrumentalist, arranger and composer; and, for a short while, Prof. Franz Borckenau (politics and primitive art). I studied with all of them and we became personal friends as well. It was one of the most

rewarding episodes of my life, although in the lives of my tutors, it was a highly-dislocating experience.

Our military guardians were either friendly or inconspicuous. Two years after internment, their sergeant-major Stone became our first sergeant-major in the 8th Employment Company, a very pleasant man and real friend.

★ ★ ★

Walter Krauss is 17 years older than I, but grew up in the same town, Vienna. Keenly aware of the "claf feet" of his environment — partly with and partly without hind-sight — he discourses about these lucidly and with friendly contempt. Nonetheless, he could still feel a part of it — as I never could — to the point of dangerous reluctance to recognise the FULL measure of the potentially-homicidal malice lurking everywhere, and even today admits to be culturally European while sentimentally Australian.

While Krauss' book bills itself as an autobiography and seems, on the surface, no more than a nostalgic trip by an ageing raconteur back to the place of youthful indiscretions and a "*Kaffeehausklatsch*" about *mishpoche*, it is indeed far more than that. It is an amusingly-written but academically-respectable record of a sad chapter in the history of not so "felix Austria" — the replacement of one irresponsible, moribund elite by critics who turned out equally irresponsible, but also indifferent to human life in their manic pursuits.

Krauss traces the effect of the lost war on the psyche and the economy, the effect of the disintegration of the Austro-Hungarian Empire, the disastrous blow to the economy by the "sudden-death" debt-cancellation, the growing orientation towards a greater Germany as the key to economic (and psychologic) salvation, and the role of clerical fascism in the development of this public consciousness aiming at economic union, with Austria as part of a Germanic federation, and not as a suburb of Bavaria.

His comments on Australia and the reception received from the Jewish community, from "Australians of the Mosaic persuasion", are comparable to those of the Dunera people, but like myself he feels that this place has reaffirmed his right to exist while Europe denied it. He reminds me of the remark made to me by Frank Knopfmacher: "You know, Australia is the largest convalescent home on earth".

Krauss uses the "I Claudius" technique of social critique and history-writing. This has one great advantage over the traditional formal academic paper which tends to be as stiff as a pretzel festooned with footnotes (a footnik is a nudnik with a PhD) and flashing with overbearing bibliographies; it is eminently readable.

Kol Hakavod, Mr Krauss, and Ken Yirbu.

JEWISH ARTISTS COMING INTO THEIR OWN

By S.L.

Karl Duldig, *Survey, Sculpture, and Graphic Works 1922-1982* (Text by Eva de Jong-Duldig)

Leon Wolowski: *Memories of the Shtetl — Sculptures of Leon Wolowski* (Globe Press 1982)

Charles Aisen: *His Metal Sculptures* (Text by Stanley Robe) (Globe Press 1982)

It is gratifying to see Australian Jewish artists, all of them immigrants, coming into their own. Within a period of six months, three of them have had gathered into handsome book-form a selection of their works: Karl Duldig, Leon Wolowski and Charles Aisen.

Karl Duldig ("**Survey, Sculpture and Graphic Works 1922-1982**") is undoubtedly the best-established of the three. Already in 1966, F.W. Cheshire published "*Karl Duldig, Sculpture*" which included 42 plates showing sculptures executed in Vienna, Singapore and Melbourne. The present volume, published in the artist's 81st year, inevitably covers similar ground, considering that it spans the sixty years of his creative life, but it is witness, too, to a far wider range of techniques and materials employed as also to a maturation of styles. Duldig is most adept and recognised as a sculptor whose works stand in places as far apart as Israel, Melbourne and Hong Kong. His predilections have been for terracotta, bronze and sandstone, but he is no stranger to marble, steatite and red gum. In their execution, his figures and figurines are

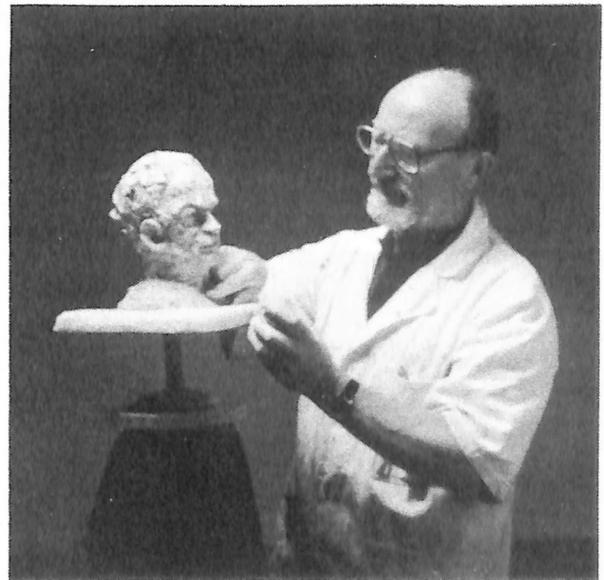
clear and expressive — a few harsher works notwithstanding, generally given to composure and tranquility — with only the rare item tending towards the abstract. His etchings and drawings, of which this volume regrettably contains only four examples, are as equally pleasing to look at, study and assimilate.

The accompanying text, by Duldig's daughter, Eva de Jong-Duldig, outlines the artist's personal and creative life and presents the context and circumstances in which a number of Duldig's works were executed. It is a lucid text interspersed with Duldig's own words as recorded in his diaries, lecture notes, interviews and letters and with extracts from press cuttings and exhibition catalogues.

Karl Duldig features too, albeit briefly, in Leon Wolowski's "**Memories of the Shtetl: Sculptures by Leon Wolowski**". Here, in a foreword, in referring to

Carlton War Memorial — detail 1962

Leon Wolowski

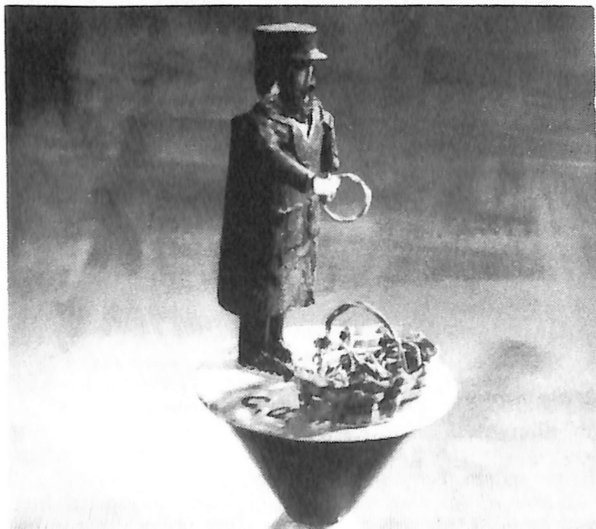
the subjects of Wolowski's art, he writes, "This series of characters from the Shtetl makes a unique contribution to our understanding of a world that no longer exists. Sincere and unpretentious, yet vital and expressive, the series may be classed among the best traditions of folk art." Those remembering still the pre-1939 European shtetls shall find much with which to

identify directly; for those whose contact with the shtetl has been through the works of, say, a Sholom Aleichem or a Sholem Asch or a Leibush Peretz, Wolowski's water-carriers, milkmen, peddlers, glaziers, rebbes, scribes and matchmakers will become immediately and warmly familiar.

Though poor, though simple perhaps, or at times defiant or at others yielding, these are men and women of faith and — as in the instance of the Hasid — of boundless joy and selfless duty.

All in terracotta, Wolowski's characters have a keen individuality about them, in their stance, their interaction with each other, their expressions. Some would seem ready to move, others to laugh, others still to speak. What they would say must be left now to the imagination. The originals of Wolowski's humble folk are silenced forever. Nor can Leon Wolowski, nor anyone, restore their voice; but he **has**, through his work and this splendidly-attractive volume of 40 plates and accompanying commentary, set up a personal memorial to those who once did move and laugh and speak.

Among an artist's media, tin is perhaps among the least pliable. Yet it is in tin that Charles Aisen (**Charles Aisen: His Metal Sculptures**) has developed his expertise. Although like Leon Wolowski, Charles Aisen, in a number of his sculptures looks back at the pre-War shtetl (*"Life in the Pale"*, *"The Cart-Driver"*, *"The Smith"*), with Wolowski's sentimentality, more often he is overtly political, and variously bitter, cynical and satirical. The modern Jew, at the summit of a family tree whose members through the generations have seen forced conversions, incarceration in prisons and camps, persecution under Nazism on account of their Jewishness, is now, after the establishment of a Jewish State, labelled a racist; the young educated Jew, dressed in modern garb, is seen to leave the heder, and the tradition perhaps of his father; Chelm 1918 is contrasted with Melbourne 1980; The U.S.A. is set beside Russia, neither the ease of assimilation in the one nor oppression in the other able to do away with the self-identification of Jews as Jews, shown symbolically in the observance of the Sabbath in both places. And there are other examples of cynicism — Hitler and Stalin both at the summit of mounds of skulls and Arab oil-magnates holding nations to ransom.

The Bagel Seller

This album, too, with its text written by Stanley Robe, is a colourful richly-illustrated volume. It pays tribute to yet another splendidly-aware octogenarian (Aisen was born in 1901 — Karl Duldig in 1902, while Leon Wolowski is still a young 64) who continues to create, and does so in a medium handed down to him by generations of tin-smiths and workers in iron.

There are now many Jewish artists in Australia. Perhaps others among them shall see fit, in due course, to have their work published in albums similar to these. That would be pleasing indeed. But, looking at the more immediate future, there may be merit in giving consideration to the publication of a volume containing samples of the works of these many artists, a volume perhaps sponsored by Bezalel or by any other local patron of the arts.

FIGURINES (Dedicated to Charles Aisen)

In his world of miniature
metallic figurines
the artist speaks
of his love for history
of his love to be free.

Here the religious Jew
dances with such passion beyond his
metal confines,
he dances in my dreams
he dances in my mind.

There seems to be a yearning
an unwillingness to see
that Jewish customs and traditions
are fading into secular modernity.

Can't you imagine young children
the life that I have led
mingled with Chelmer anecdotal laughter
mingled with Nazi, Arab dread.

The floorboards of the old shule
creaked with atmosphere
with its tin roof, wooden seats
and rising hum of prayer
one could feel that God was there.

The silent moon
a quest to be conquered by technology
which turns a blind eye
to Third World chains
what ruthless pleasure from monetary gains.
Wars, atom bombs
monuments to the dead
we walk on burning embers
'When will we learn our lesson?' a United Nations
member asked
came the reply, 'When the world is at an end'.

Can one ever speak of hope
when all one sees is death?
Can one try to forget death
when one believes in hope?

— Annette Buchbinder

"THE RIGHT, THE LEFT AND THE JEWS"

by Bill Rubinstein (London, Crum Helm 1982)

Reviewed by Michael Danby

This book includes the most important sociological material on Australian Jews since Professor Peter Medding's work "*Jews in Australian Society*".

Rubinstein contends that Western Jewish Communities in the U.S., Britain and Australia have swung to the Political Right. This is a result, he argues, of the Left's adoption of crude anti-Zionism, an obviously alienating factor for the vast majority of Jews, for whom Israel is a vital symbolic political attachment.

It may be true that Jewish intellectuals are politically distressed by criticism of Israel, because they feel that the criticism is out of proportion to events like the recent war in Lebanon. But especially in migrant societies like Australia where the second or third generations have rapidly prospered, Rubinstein does not take sufficiently into account changes in political preferences which may have more to do with changed economic circumstances. However, as an inveterate reader of the London Jewish Chronicle I doubt whether British Jews have swung to the Right.

I am not convinced of his proposition in the book that the Political Right has become philo-Semitic. Margaret Thatcher, Ronald Reagan and Malcolm Fraser have broadly speaking, been favourable to Israel and have gained surprising support whether it is in the American Commentary magazine or the Federal seat of Phillip. But these three political leaders represent the strand of Conservatism where opposition to Soviet totalitarianism is strongest and they view Israel as a bastion of Western democracy. Rubinstein's conclusions about the philo-Semitism of the Political right might appear less credible if Lord Carrington, George Bush or Andrew Peacock were national conservative leaders. **The Left, the Right and the Jews** is on safer ground in arguing that Jews prosper in open democratic societies.

Francois Mitterand, the French Socialist President is the counterpoint, par excellence to the Rubinstein thesis. This week in an act of defiance to anti-Jewish terrorists that is not untypical of his political record, Mitterand lunched with his Jewish brother-in-law at Goldenberg's Restaurant in Paris, where six people died in a terrorist attack.

One must ask would Bob Hawke or a President Fritz Mondale be any less "philo-Semitic" than conservative leaders? Given candidates with pro-Israel sympathetics like Hawke or Mondale, it is doubtful that the swing to the right of Australian and US Jews is permanent. To be fair, Rubinstein has noted that in the 1982 Congressional elections Jewish voters in New York swung back to the Democrats.

Perhaps Dr Rubinstein's most disturbing contribution is addressed to the Political Left. For if his observations are only partly correct, then the Left ought to undertake a serious political re-evaluation. The use of crude anti-Zionism, in the course of entirely legitimate

criticism of Israel Government, has had a traumatic effect on Jews, driving them to the Right.

When Bill Hartley, General Secretary of the Australian/Arab Libyan Friendship Association tells listeners to Melbourne Radio Station 3CR (Libyan Friendship Program 3 January 1982) that "They (Reagan's policies) are linked, not with the unrelenting drive to extract maximum profits at the expense of the impoverished working-class sections of some of the Western countries and even their middle sectors", this kind of "anti-Zionism" is what Karl Marx called the socialism of fools and is undistinguishable from the anti-Semitism of notorious Soviet propagandists, like Trofim Kichko.

If Dr Rubinstein's "**The Left, The Right and The Jews**" brings this problem of the Left's crude "anti-Zionism" into clearer focus, it alone, will make this book a valuable contribution.

CARLISLE LODGE

32 CARLISLE STREET

BALACLAVA

534 0316

די איינגטימער

ת. קאגאן און פרוי און נאריש

פארבייגייענדיק...

דעמאקראטיע —

א שטעקן מיט צוויי עקן...

אין נאמען פון דעמאקראטיע האט מען געשאפן מלוא-
כישע ראדיא-אוידיציעס פאר עטנישע גרופן. דאס מיינט
— אז עטנישע גרופן קאנען איבערגעבן נייעס, קולטור-
קאנצערטן, מוזיקאלישע אויספירונגען — אין זייערע
נאציאנאלע שפראכן.

לויטן זעלבן פרינציפ האט מען אויך געגעבן א דער-
לויבעניש צו שאפן א ראדיא-סטאציע, כדי צו געבן א
מעגלעכקייט פאליטישע מינדערהייטן ארויסצוזאגן זיך
וועגן פאליטישע און געזעלשאפטלעכע פראגן. איז דאס
פארשטייט זיך זייער דעמאקראטיש. די סטאציע האבן
אבער פארכאפט נישט נאר לינקע עלעמענטן וואס רופן
זיך: טראציקסטישע, מאאסיסטישע — נאר סתם נאציאנאל-
ליסטישע גרופן, וועלכע פארטעטן דעם שטאנדפונקט פון
דער פ.ל.א. אויף דעם חשבון פון פרייהייט פון ווארט,
הילכט די סטאציע קעגן יידן בכלל און קעגן מדינת ישראל
בפרט.

עס האט שוין אפילו געהאלטן ביי א פראצעס, ווייל
דער יידישער באארד אף דעפיוטיס האט אנגעקלאגט דער
סטאציע. די סטאציע ווערט געשטיצט דורך די לינקע
יוניאנס און אנדערע עלעמענטן, מיט אראבישע
נייגונגען.

אצינד האט די רעגירונג פון וויקטאריע געגעבן דער
סטאציע 3-סי.אר. א סובסידיע פון 21.198 דאלאר, פון
די פאנדן, פאר שאפן ארבעט פאר ארבעטסלאזע.

„די סובסידיע איז א קלארע און אומצווייפלהאפטע קא-
פיטולאציע פון דער קענין-רעגירונג, צום דרוק פון דעם
סאציאליסטישן-לינקס אין דער לייבאר-פארטיי“, האט
דערקלערט דער געווי. מיניסטער וואלטער דושאנא.

„ווייל די אנטיי-ישראלדיקע און דיסקרימינאטארישע
און געזעלשאפטלעך-פארפירערשע און שפאלטערשע
גוואלד-פראפאגאנדע קאנטינואירט אומגעשטערט, קען איך
נישט בלייבן שטיל, ווייל די שטאט-רעגירונג דערמוטיקט
פינאנסיעל די דאזיקע שעדלעכע, אומיושרדיקע און פאר-
דראסיקע טעטיקייט.“

טראץ דעם, וואס די סטאציע 3-סי.אר. האט נישט
אראפגעלאזט פון איר העצערישן טאן, האט דער באארד
אף דעפיוטיס אויפגעגעבן דעם קאמף, נאך דעם ווי ער
האט אריינגעבראקט אין אים טויזנטער דאלארן, צייט
און מי.

מען קען זאגן, אז דער באארד האט געקעמפט ווי
א לייב, איז אבער געפאלן ווי א פליג...

מיטן — אדער קעגן שטראם...

אין חודש נאוועמבער-דעצעמבער 1982, האט דער
וועלט-ראט פאר יידישע קולטור ארויסגעגעבן

א העקטאגראפישן זשורנאל „קעגן שטראם“, נר. 2-1,
44 זייטן.

אצינד איז ער אנגעקומען צו אונדז, קיין מעלבארן.
דער זשורנאל פארמאגט אן א שיער ליטערארישע אינ-
פארמאציע; יידיש-טעטיקייט אין פארשידענע לענדער,
ווי פראנקרייך, פאראייניקטע שטאטן, ארגענטינע. א גרע-
כערע רעצענזיע איבער א בוך; א שפאר ביסל געזונטע
פאלעמיק — מיט אין ווארט — אדן וואס גייט קעגן
שטראם פון אסימילאציע.

נאר מעלבארן איז אין דעם זשורנאל נישטא. ווייזט
אויס, אז מיר גייען מיטן שטראם. לאמיר טאקע זען:

עס געפינט זיך דא א לאנדראט פאר יידיש און יידי-
שער קולטור; א ביכער-קלוב — וועלכער פארקויפט ביי-
כער; דער וויצע-פארזיצער פון וועלט-ראט, פריינד ווינער;
א יידישע טאג-שול — אויף יידיש. דריי יידישע קינדער-
גערטנער; צוויי יידישע זונטיק-שולן; די נאציאנאלע ביב-
ליאטעק און קולטור-צענטער „קדימה“, וואס פירט וואך
איין וואך אויס דורך אונטערנעמונגען אין יידיש; דער
דוד הערמאן טעאטער, וואס האט מיט גרויס דערפאלג
דורכגעפירט אין 1982 א טעאטער-פארשטעלונג פון חנן
ברטוב; „קום אהיים מיין זון“; א טעאטער-פילם פארשטע-
לונג; שלום-עליכם איינאקטער „מענטשן“; דער „הזמיר“-
כאר, וועלכער האט שוין געפירט 35 יאר פון זיין עק-
זיסטענץ; דער ליטעראריש-געזעלשאפטלעכער זשורנאל
„מעלבארנער בלעטער“, וואס עקזיסטירט שוין 7 יאר און
ביז היינט ארויסגעגעבן 36 נומערן; דער זשורנאל „אונ-
דזער געדאנק“ וואס גיט איצט די וועלט-פרעמיערע פון „טאג-
בוך פון אגא פראנק“ (אין יידיש); צוויי שעה יידישע
ראדיא-אוידיציעס א וואך, און איצט איז מען צוגעטראטן
ביזען א חורבן-מוזעאום.

אין דער מאנטרעאלער קאנפערענץ פאר יידיש האט
זיך באטייליקט א באדייטנדע דעלעגאציע פון מעלבארן —
און פאר דעם אלעם האט דער „קעגן שטראם“ נישט
געפונען פאר גויטיק צו ווידמען עטלעכע שורות.

גייען מיר טאקע מיטן שטראם?...

מעס

יידישער חורבן-צענטער

לויט דער אפיציעל באשטימטער קאנסטיטוציע איז
דעם 24-טן מערץ ה"י, צונויפגעשטעלט געווארן די עק-
זעקוטיוו פון צענטער אין באשטאנד:

פרעזידענטן: באנא ווינער און אהרן סאקאלא-
וויטש; וויצע-פרעזידענטן: יאשא שער און אדאם
פערלבערג; סעקרעטארן: מ. אייזענבוך און מ. עקהאוז.
קאסירן: מאטל ראט און הערשל באכראך.

מיינ טאטנס אויגן

זיבן קינדער האט געהאט מיין טאטע און אויגן ווי אן ערלעך אומשולדיק קינד. געווען זענען זיי ברוינע, טיילמאל האבן זיי אויסגעזען גרין, אפהענגיק וואס פאר א ליכט ס'פלעגט אויף זיי פאלן. איז וויכטיק דער קאליר? וויכטיק איז דער אויסדרוק אין די אויגן. ס'איז אין זיי געווען אזויפיל טרויער, אויפיל יאמער, אזא טיפע איינ-זאמקייט און פארלוירנקייט, אזא שרעקלעך, שרעקלעך אומבאהאלפנקייט מיט זיין בלייבן אליין, ווען די מאמע איז שוין נישט געווען.

זי איז נאך געשטארבן מיט א נאטירלעכן טויט און געהאט די זכיה צו ווערן באגראבן אויפן גענשער בית-עולם. דעם טאגס אויגן גייען מיר נאך מיין גאנץ לעבן. ווי לאנג כיוועל נאך לעבן, וועל איך תמיד זען מיין טאטנס אויגן.

שווער איז מיר געווען אים אַנקוקן און אים איבער-לאזן אין ווארשע נאך דער באַמבארדירונג, ווען אַלע זענען אַוועק אויף מזרח און איך מיט זיי.

דער טאטע שוין נישט קיין יונגער, האט נישט גע-וואלט מיטגיין. אויב אומקומען, האט ער געוואלט — איז אויף זיין אייגן בעט, איידער ערגעץ ווו אונטערוועגנס. דעמאלט האט מען נאך נישט געוואסט, אז עס איז פאראן אן ערגערער טויט, ווי אומקומען אונטערוועגנס.

ווען מען האט באַמבארדירט ווארשע בין איך אַפט געווען מיט טאטן. כווייס נישט ווער — וועמען ס'האט אונטערגעהאלטן. מיין טאטע איז שטענדיק געווען אין מיין באַגריף א זייער ענערגישער און דעריבער — אויך א שטאַרקער. איך בין שטענדיק געווען אים געהאַרצואם, נישט אַקעגנגערעדט. חלילה נישט וויי געטאָן. ער איז פאַר מיר געווען די גרעסטע פּערזענלעכקייט. אַבער איצט, אין דער באַמבארדירונג האט ער זיך אינגאַנצן פאַרלאָרן. ער איז גאַר געווען דער שוואַכער, וואָס האט זיך געוואַלט אַז מיר אַנשפּאַרן, אַז מיר אַנהאַלטן. אַליין בין איך געווען שוואַך און פאַרלאָרן אין דער שרעקלעכער סומאַטאַכע פון באַמבע-אויפּרייסן. דער געבראַזג פּח שוּיבן האט פאַרהילכט די געשרייען פון לויפּנדיקע מענטשן, וואָס זענען געלאָפּן פון טויער צו טויער זיך באַהאַלטן. ווי שמאַל די נאַלעוור-קעס זענען געווען איז די גאַס נאָך שמעלער געוואָרן. ווייל אַ פּערד איז געהרגעט געוואָרן און זיך צעלייגט אין דער מיט פון דער גאַס. איך האָב קוים געפּועלט ביים טאַטן ער זאַל ארויס פון שטוב, פונעם ערשטן שטאַק און זיך באַהאַלטן אונטער די שטיגן. אונטער די שטיקן שטיי-ענדיק, צוגעטוליעט צו אים האָב איך נאָר געבעטן, אַז אויב דאַרפּט עפעס געשען דעם טאַטן, זאַל עס בעסער געשען מיר. עס וואַלט געווען איבער מינע כּוחות צו קענען זעען און איבערטראַגן אויב מיט אים וואַלט עפעס געשען. געשען איז מיט אים אַבער דאַס, וואָס מיט אַלע וואַרשעווער יידן. כּהאַב אים מער נישט געזען. מיין טייערן אַרימען טאַטע.

באַמערקונגען וועגן שפּילן שאַך

שאַך איז נישט קיין פּריינדלעכע שפּיל. אין איר איז נישטאַ קיין רחמנות אויפן אַפּאַנענט. ווייל ווען ער קאַן געווינען — וועט ער נישט רחמנות האָבן אויף דיר.

אַ פּאַרטי קאַן מען געווינען אין דריי גענג. אַ פּאַרטי קאַן אויך זיין רעמי, אויב ביידע שפּילער מאַכן די ריכ-טיקע צוגן. די מערהייט שאַך-שפּילער פאַרשפּילן, ווייל זיי פאַרזעען אַ גאַנג. דאַס בעסטע: זיי אויפּמערקזאַם אין פּאַל, ווען דיין קעגנער וועט דיר פּרעגן שאַך, זאָלסטו קאַנען אַפּטרעטן אין א זיכערן אַרט.

איידער דו מאַכסט אַ צוג, קוק זיך אַרום און טראַכט: ווי וועט דאַס שאַך-ברעט אויסזען, נאָכן צוג, וואָס דו וועסט מאַכן.

דאַס פּונדאַמענטאַלע איז שאַך, איז די באַמיאונגען צו צעקלאָפּן דיין אַפּאַנענט. אויב דו האַסט דערגרייכט צו דער שטופּע, איז שוין לייכט צו געווינען. דו דאַרפט אַרויספירן וואָס מער פיגורן אויפן פעלד. דו דאַרפסט עס מאַכן ווי אַמשנעלסטן, דאַן וועט דיין קעניג זיין זיכער.

דאַרפסט זיך באַמיען צו צעקלאָפּן דיין קעגנערס מיטל-סטע פענדלעך, און פאַרהיטן דייןע אייגענע פענדלעך.

שאַך איז איינגעטיילט אין דריי עטאַפּן: דער ערשטער איז: די עפענונג. דער צווייטער: דאַס מיטל-שפּיל דריי-טער עטאַפּ: דער סוף שפּיל, דאַס איז די וויכטיקסטע פּאַזע פון שאַך-שפּיל.

יעדעס פענדל קאַן אַוואַנסירן ביז צום העכסטן ראַנג, אויב זי קאַן דערגרייכן דאַס אַכטע פעלד פון דעם אַפּאַ-נענט.

דו האַסט דאַן רעכט צו פאַרוואַנדלען דיין פענדל אין וועלכע פיגור דו ווילסט.

אויב דו רעכנסט, אַז דו קאַנסט געבן מאַט מיט א פּערד אָדער לויפּער, דאַרפסטו נישט מאַכן קיין קעניגן.

אין שאַך שפּילט דער קעניג זייער אַ וויכטיקע ראָל. ער דאַרף זיך דעריבער באַהאַלטן צווישן זיינע זעלנער, כּדי אַפּאַנענט זאַל נישט קאַנען צוקומען צו אים.

אויב דיין פּאַרטנער לייגט דיר פאַר אַ רעמי, און דו ביזט נישט זיכער צו דו קאַנסט געווינען, דאַרפסטו עס אַק-צעפּטירן.

די געזעצן פון שאַך זענען: אַז מען רירט אַן אַ פיגור, מוז די פיגור מאַכן אַ צוג אַזוי שנעל ווי מע נעמט אַוועק די האַנט. מען טאָ נישט רעדן. ווען מען שפּילט טאַר מען נישט באַליידיקן דעם אַפּאַנענט. מען טאַר אים נישט אויפּרעגן; מען טאַר נישט זינגען. מען טאַר נישט פּייפּן. מען טאַר נישט לאַכן פון אַפּאַנענט, אפילו ווען ער פאַר-שפּילט.

אויב דו קאַנסט געבן מאַט, פאַרליר נישט קיין צייט אויף נעמען פיגורן, ווייל דאַס וויכטיקסטע אין שאַך — איז מאַט.

— א מענטש ווי איר — האט ער געמוסט ראזמאנען.
דארף וויסן ווו ער האלט אין דער וועלט...

האט עס ראזמאן נישט געווסט?

ווען דער דירעקטאר פרעגט עס אונדז, די שילער פון צווייטן יאר „רעמעסלנע“, וואלטן מיר עדות געזאגט, אז דער לערער ראזמאן וויסן שוין זייער גוט, ווו ער האלט אין דער וועלט. מיר וואלטן אים אפילו געקאנט „עפענען די אויגן“ אויף דער סיבה, צוליב וועמען דער לערער פארשפעטיקט יעדן טאג. נאר מיר האבן זיך נישט גע-מישט אין יענעם געשעפטן...

אין אז אפערע האט דער כאר די אויפגאבע, פון צייט צו צייט אריינברענגען שטימונג, וואס העלפט צו דער אנט-וויקלונג פון דער דראמע.

כאטש די שילער פון צווייטן יאר זענען ניט געווען קיין אפערע-כאר, האבן זיי דאך געהאלטן פאר נויטיק אריינצוברענגען אין קלאס די שטימונג פון דער דראמע.

אין מיטן פון דער לעקציע, ווען אינזשיניער ראזמאן דערקלערט די באשטאנדטיילן פון מעש און קופער; דעם פראצעס פון צונויפשמעלצן זיי אין א ספעציעלן בראנדיר-מעטאל, אין וועלכן מען נויטיקט זיך ביים שיפן-בוי, טאקע דאן, ווען די פארמול און די פראצענטער זענען פון אונטערן קרייט ארויפגעקומען אויפן טאוול, האט אין דער שטילקייט פון קלאס עמעצער גענומען ברומען א פא-פולער גאסן-לידל אין פויליש:

— עך טי מאיא רוזשא, אטשי טשאַרנע מאַ — דליאַ
מניע דאַ, דליאַ מניע דאַ — וושיסטקאַ טאַ — צאַ מאַ*.)

דער לערער האט זיך געמאכט ניט הערנדיק, וואס האט ער געקאנט דערווידערן? זענען מיר דאך אים נאכ-געפארן אין א שיפל אויף דער פינע; געהאלטן אן אויג אויף די צוויי, ביז זיי זענען פארשוונדן צווישן די הויכע איירן...

צופיל אבער, איז מען אים ניט געקראכן אין די ביי-נער. מען האט געדענקט, אז צום לערער ראזמאן דארף מען אַנקומען מיט זאכן, פון וועלכער דער אייגענער טאטע טאר נישט וויסן.

און דא האט טאקע ראזע, די קראנקן-שוועסטער פון דער „טאז“—אמבולאטאריע ארויסגעהאלפן.

צוערשט האט ער אזא בחור אפגעמאסטן מיט א בליק, וואס האט געטראגן אין זיך אי א פראגע, אי א פארווירף: — ווו האסטו עס חברה-מאן אונטערגעכאפט? און עפעס דארטן מיט א ביליקער שטיק...

און מיט באדויערן האט ער צוגעגעבן:

— צוליב דריי מינוט פארגעניגן, וועסטו איצט דריי חדשים מוזן לידן...

★

אין באיאָרסקי קינאַ האַט מען געוויזן דעם פילם „טונעל“, פאַר די שולן.

אַ „מעגעלע“ פון צווייטן יאַר „רעמעסלנע“ איז געזעסן אין קינאַ. מיט איין האַנט אַרומגענומען די פלייצע פון אַ מיידל:

אַזאַ זאַך האַט זיך געלייגט אויפן שכל.

זעליק שטיין האַט שוין אויפגעגעבן די האַפענונג, אַז אים וועט געלונגען באַווייזן דער יוגנט אַז דאַס איז ניט דער ריכטיקער וועג; אַז צוליב פּערזענלעכע געפילן ווערט פאַרטאַכלעוועט אַ וויכטיקע אויפגאַבע, וועלכע די יוגנט האַט צו דערגרייכן, אין דעם אומרואַקן יאַר פון 1937. ער האַט פאַרלוירן די האַפענונג, אַז די מענטשהייט קאַן עפעס דערוואַרטן פון די שילער פון דער „רעמעסלנע“, די קומענדיקע פּראַלעטאַריע, וואָס קאַנען זיך נישט צע-שיידן מיט דער מענטאַליטעט פון אַ „מעגעלע“.

זיין גלויבן אין דער יוגנט האַט אַפילו נישט צוריק-געשטעלט דעם קלאַנג, אַז ס'איז פאַרשוונדן פּערלשטיין, דער „מעגעלע“ פון צווייטן יאַר, נאָך דעם ווי מען האַט דערשאַסן אַ פּראַוואַקאַטאָר אין אַ דראַזשקע אויף זאַוואַל-נע גאַס ...

אפּשר האַט זיך שוין צווישן די צוויי, וואָס זיצן פאַר אים, אויך אַנגעהויבן אויספיקן אַ ליבע. מאַלע וואָס עס נעמט זיך אויספיקן אין דער טונקלקייט פון אַ קינאַ... נאַר מיטאַמאַל האַט ער זיך געכאַפט — אַז דאַס מיידל איז זיסל.

— זי אויך??

די קאַטאַסטראַפּע אין טונעל וואָס ער האַט נאַר וואָס בייגעוויינט, האַט אים אויסגעזען ווי אַ קליינער פאַרפאַל, אויפן וועג צו אַ גרויסער אידי, אַנטקעגן דער קאַטאַס-טראַפּע פון זיין גלויבן, וואָס נעמט זיך קרישלען פאַר זיינע אויגן.

— זי אויך?

אין דער טונקלקייט פון קינאַ האַט זיך אים גענומען אויסדוכטן, אַז אַט: פאַר זיינע אויגן ווערט דורכגעבראַכן אַ מאַראַלישע וואַנט אין זיינע אַלע האַפענונגען צו זען אַ קעמפּערישע יוגנט, ווערן פאַרשאַטן אונטער די שטיי-נער פון דער קרישלענדיקער וואַנט.

ניין, ער האַט נישט געקאַנט בלייבן גלייכגילטיק צו דעם פאַקט, ער קאַן נישט פאַרבלייבן בלויז אַן עדות, ער מוז עפעס טאַן דערצו.

מיט איין שנעלע באַוועגונג האַט ער אַראַפּגענומען דעם בחורס האַנט פון זיסלס פלייצע...

★

אפנים — די אויפגאבע וואס דאס לעבן האט ארויפ-געלייגט אויף זעליק שטיינען, איז נישט געווען צו זיך א רעוואלוציאנער און מאראליסט.

צוליב דעם טאקע האט ער געהאט צו זינגען און צו זאגן, אין דעם פלאנטער אין וועלכן ער אליין איז פאר-קראכן...

* אַר צו פּיין רויז (אַנדייטונג אויפן נאַמען — ראַזע) וואָס האַט שוואַרצע יויגן, און זי וועט מיר נעבן אַלץ, וואָס זי פאַר-מאַנט ...

— וועלוול זאגער — אפּוועזנד.

אין איינעם אַ ווינטערדיקן פרייטיק פרימארגן, האָט מען אויך געמוזט זיך אַרויסהעלפן מיט דירעקטאָרס אַנ-דער נאַסטאַליע, וואָס איז געווען — דאָס אַלטע צאַרישע רוסלאַנד.

עס האָט געשנייט. דער פּלאַכער דאָך, אויף וועלכן ס'איז אַרויס דאָס פּענצטער פון קלאַס איז פול געוואָרן מיט ווייסן, פּוכיקן שניי, וואָס האָט אויסגעזען אומשולדיק און צוציענדיק. האָבן חברה ניט געקאַנט ביישטיין דעם נסיון, אויפגעמאַכט דאָס פּענצטער, און צווישן אַ יאָ און אַ ניין האָט זיך צעפּלאַקערט אַ מלחמה מיט שניי-קוילן, און די ווייסע, האַרטע „סניעזשקעס“ זענען געפּלויגן אהין און צוריק, כאָטש עס איז שוין געווען היפש נאָכן גלאַק, אויף וועלכן קיינער האָט סיי ווי קיין אַכט ניט געלייגט. ערשט ווען אַזאָ „סניעזשקע“ האָט געטראָפּן דער לע-רערין פון פּויליש, וועלכע איז נאָר וואָס אַריין אין קלאַס — און געטראָפּן אין אַן אויג, און אַראַפּגעוואָרפּן אירע ברילן —

ערשט דעמאָלט האָט מען זיך געכאַפט, וואָס מ'האַט דאָ אַפּגעטאַן...

די צווייטע שעה איז געווען מעכאַניק. מען האָט גע-וואַרט אויפן פּסק-דין פון דירעקטאָר.

געוויסט האָבן מיר דעם דירעקטאָרס מיינונג וועגן אונדז, וואָס מען מוז מודה זיין — איז געווען ניט גאָר קיין געהויבענע. ווען ער איז געווען אין אַ גוטער שטי-מונג, האָבן מיר ביי אים געהייסן:

— דער פּריזיער פּאַריין...

דעם נאָמען האָבן מיר זיך פּאַרדינט, מחמת ביי פּאַר-שידענע מלוכישע פּאַראַדן, ווען שילער דאַרפן מאַרשירן, האָבן אַלע שילער זיך באַוווּזן אין זייערע אונטער-מען. די „רעמעסלנע“ האָט אויך געהאַט אַן אונטער-מען, אפילו ווען דאָס איז בלוז געווען אַ ברויך, סאַמעטן היטל מיט אַן אויסגעהאַפּטן מגן-דוד אינמיטן. נאָר ס'האַט זעלטן ווער גענומען זיך די טרחה צו קויפן אַזאָ היטל. איז שוין במילא אויסגעקומען, אַז יעדער האָט געטראָגן אַזאָ היטל, וואָס ער האָט פּאַרמאַגט. ווען דער דירעקטאָר האָט גע-כאַפט אַ קוק אויף די אויסגעשטעלטע רייען, אויף דער קאַלעקציע פון היטלען, מיט וועלכע מיר האָבן זיך פּרע-זענטירט, האָט ער זייטיק באַמערקט:

— פּונקט ווי אַ פּריזיער פּאַריין...

און געזאָגט האָט ער עס, אַן אַ טראָפּן באַגייסטערונג...

נאָך פּאַרן קלונג זענען שוין אַלע געזעסן אויף די ערטער, וואָס דאָס אַליין איז שוין געווען אַן אויסדרוק פון חרטה.

דער דירעקטאָר איז אַריין אין קלאַס. דער טונקעלער וואַלק, וואָס איז געווען פּאַרצויגן איבער זיין פנים, האָט אַנגעזאָגט דעם קומענדיקן שטורעם.

מיט אימפעט האָבן מיר זיך אויפגעשטעלט, אים צו באַגריסן. עמעץ האָט אַנגעהויבן, און אין אַ רגע האָט שוין דער קלאַס געדונערט, ווי אַ ראַטע זעלנער:

— זדאַרוויאַ זשעלאַיעם, וואַשע וויעליטשעסטוואָ!

פון וואָנען האָבן זיך די ווערטער גענומען? ווער האָט זיי אונטערגעזאָגט?

אַלע אויגן — ווי רעפּלעקטאָרן זענען געווען אַנגע-שטעלט אויפן דירעקטאָר. ער איז געשטאַנען אויסגע-צויגן ווי אַ סטרונע, אין זיין אויג האָט געפּינקלט אַ טרער פון געריטקייט...

מצד די שילער האָט דעם דירעקטאָר ניט געפּעלט קיין צרות. די לערער זענען אויך נישט אַפּגעשטאַנען.

מיטן אינזשיניער ראָזמאַן האָט דער דירעקטאָר גע-פירט אַ כּסדרדיקע מחלוקה וועגן זיין זייגער, וואָס האָט זיך תמיד געשפּעטיקט, אַן שום באַרעכטיקונג, און דער-פאַר איז ער תמיד געקומען שפּעט אין שול אריין.

דער אינזשיניער ראָזמאַן האָט געהאַט אַ שווער שטיקל אַרבעט איבערצוצייגן דעם דירעקטאָר, אַז זיין זייגער שפּעטיקט זיך טאַקע. ער האָט אים אַרויסגעצויגן פון טאַש, ווי אַן אומצוויפּלהאַפּטן באַוווּזן און אַנגעוויזן:

— נאַט זעט אַליין...

ער האָט זיך געהאַלטן ביי ס'זייניקע אפילו דאָך, ווען יעדער האָט געוויסט, אַז פּונקט 12 בייטאָג האָט די פּייער-לעשער סירענע אַנגעזאָגט דער גאַנצער שטאָט, ווי שפּעט עס איז. אַלע האָבן זיך באַנוצט מיט אַט דער צייט, אפילו די — מיט אייגענע זייגערס. דאָס האָט דער דירעקטאָר געוואַלט וויסן:

— נישט געהערט די סירענע, האָ?

— ווי איך בין אַ ייד, ניט געהערט — האָט ראָזמאַן געענטפּערט.

אין זיינע סטודענט-יאָרן, האָט דער דירעקטאָר אויך קיין האַניק נישט געלעקט, און דעריבער האָט מען וועגן אים נישט געקאַנט זאָגן, אַז ער לאָזט זיך פירן פאַר דער נאָז; אַז מ'קאַן אַפּקומען גלאַט מיט אַ תירוץ, וואָס איז אויסער יעדער לאַגיק, מיט געדולד און אויסדויער האָט דער דירעקטאָר זיך אונטערגענומען צו באַוווּזן, אַז ער קאַן זיך אויף אַט די קונצן.

און טאַקע:

אַראַפּקונדיק פון דער אויבערשטער באַלוסטראַדע האָט ער געזען ווי דער לערער ראָזמאַן גייט מיט די טרעפּן אַרויף צו זיין לעקציע. ער נעמט אַרויס זיין טאַשן-זייגער, טוט אַ קוק אויף דער צייט, כּדי צו זיין זיכער — אויף וויפּל ער האָט פּאַרשפּעטיקט, און דרייט צוריק די וויזערס...

פון אַט דער אַנטדעקונג האָט דער דירעקטאָר קיין סוד ניט געמאַכט...

די מעשה מיטן זייגער איז בלוז געווען דער אַריינ-פיר צום ריכטיקן ספּעקטאַקל, וואָס האָט זיך אַפּגעשפּילט יעדעס מאָל, ווען דער לערער ראָזמאַן האָט פּאַרלאַנגט, אַז שכירות זאָל מען אים צאָלן דירעקט, טאַקע אין האַנט אַריין...

— אַזוי ווי מען ציילט אין אַ טייסטער געלט? — האָט דער דירעקטאָר געוואַלט וויסן...

לויטן דירעקטאָרס אינזען איז געווען מער יושרדיק מען זאל אויסצאָלן ראָזמאַנס פּרוי, וואָס האָט קינדער עסן צו געבן.

וועגן זיסלען. האָט ער מיט גרויס רעספעקט אַ טראַכט געטאַן:

— אַט דאָס איז עס... אזאָ דאַרף זיין די יוגנט...

איז וואַס־זשע האָט דערזען זעליק שטיין אין דער טונקלקייט פון באַיאַרקיס קינאַ?

ער האָט דערזען — דאָ, ממש פאַר זיינע אויגן — ווען אויפן עקראַן שפּילט זיך אַפּ די דראַמאַטישע סצענע פון דורכברויך. אין וועלכע ער האָט געזען דעם סימבאָל פון דער נייער אַרדענונג פון וועלכער עס טיילט אַפּ אַ שטיינערנע וואַנט — אין דעם דראַמאַטישן מאַמענט פון עקזאַלטאַציע האָט ער דעזען, ווי עס זיצט אַ „מעגעלע“ פון צווייטן קלאַס, זיין האַנט פאַרלייגט אויפן פלייצע פון אַ מיידל, און זיי פילן זיך אַזוי היימיש, ווי היימיש מען קאָן זיין אין דער טונקלקייט פון אַ קינאַ...

דער נאַמען האַנטווערקער־שול — וואַלט פאַרבליבן סתם אַ נאַמען פאַר אַ שול — אויסצובילדן פאַכלייט; אַ סטאַטיסטיק — אויב עמעצער וואַלט זיך אונטערגע־נומען איבערצוציילן די יידישע פאַך־שולן אין פּוילן. אָבער דער שול האָט מען גערופן: „רעמעסלנע“.

אַ שילער פון דער שול וואַלט פאַרבליבן אַן איינס אין דער פּנימלאַזער סטאַטיסטיק, ווען ער הייסט ניט: „אייזיק „שמאַליץ“, אָדער שלמה „ביקל“, אָדער איזיע „קיבעבע“, אָדער נאַטע „דער ווילדער שאַס“.

אַזוי טאַקע וואַלט אַ לערער, ווי יעדער — וואָס טראַגט דעם נאַמען לערער פאַרבליבן איינער פון די, וואָס גיט זיך אַפּ מיט לערעריי, אַז אַן אייגענעם קען־צייכן. אָבער ניט אַ לערער פון דער „רעמעסלנע“. דאָ האָט שוין אַ לערער געהאַט ניט בלויז אַ נאַמען, נאָר טאַקע אַ כאַראַק־טעריאַציע, וואָס האָט אים אויסגעטיילט פון אַנדערע לערער.

אַט נעמט דעם מאַטעמאַטיק־לערער. ער האָט געהאַט זיין סיטעם.

— אַז מירן נעמען אַט וואָס — האָט ער אַנגעוויזן אויפן טאַול — און טאַפלען אויף אַט וואָס — וועלן מיר באַ־קומען — אַט וואָס...

דערויף האָט נאַטע „דער ווילדער שאַס“, וואָס קאָן כּדורך הטבע ניט זיצן רואיק, געפילט פאַר נויטיק צו באַשטעטיקטן:

— אַז מען זעט עס באַשיימפערלעך...

דער דאָזיקער באַשיינפערלעך איז אים גלאַט ניט אַדורך — מחמת דער לערער האָט אויך געהאַט זיין דרך הטבע — צו רייסן ביי די אויערן...

און נאָך עפעס:

דער לערער וואַסערמאַן איז געווען אונדזער קלאַסן־דערציער, וואָס דאַרף ניט בלויז אַכטונג געבן אויף דער אַקאַדעמישער זייט פון אונדזער דערציאונג, נאָר אויך אויף דער מאַראַל און גוטע מאַניערן, מיט וועלכער דער קלאַס האָט זיך ניט אויסגעצייכנט.

פאַסירט אַמאַל:

די „רעמעסלנע“ האָט איינגעלאָדן די האַנטווערקער־שול פאַר מיידלעך אויף אַ פּילס־אַונט, אין גרויסן זאַל פון דער שול. נאָך אַלעמען — איז דאָס יאָר 1937 ניט געווען מער דאָס יאָר פון אַפּגעשטאַנענקייט...

נאָר וויל דער לערער וואַסערמאַן האָט געקאַנט זיינע תּלמידים, און וויל מיר האָבן שוין אַביסל פּריצייטיק גע־נומען ארומרודערן, האָט ער — ווי אַ דערציער — גע־פונען פאַר נויטיק אונדז באַצייטנס צו וואַרענען:

— יינגלעך — האָט ער אַנגעהויבן זיין רעדע — אַנווייזנדיק מיט אַ פינגער וואָס וואַרנט אויף דער זייט, וווּ מיר זענען געזעסן — יינגלעך — אַז איר וועט זיך אויפפירן ווי גאַסן־יינגלעך, וועט מען אייך שיקן צו גאַסן־מיידלעך...

נאָך אזאָ אריינפיר, האָט ער שוין — פאַרשטייט זיך — מער גאַרניט געהאַט וואָס צו זאָגן, וויל מען האָט אים סיי ווי מער ניט געהערט, צוליבן טומל פון די רייען — וווּ די מיידלעך זענען געזעסן.

די יינגלעך האָבן גאַרניט געהאַט צו דערווידערן קעגן דעם פאַרשלאַג, און זענען דעריבער געזעסן רואיק, אפילו געשמייכלט דערביי.

אַז די מיידלעך האָבן זיך לסוף אַביסל באַרואיקט, האָט זיך דער לערער נאָך אַלץ ניט געפילט באַקוועם, וויל ער האָט בשום אופן ניט געקאַנט אויפקלערן, וואָס ער האָט איינגעטלעך געמיינט, ווען ער האָט געזאָגט...

ווי יעדער שול, האָט אויך די „רעמעסלנע“ געהאַט אַ דירעקטאָר, און ווי קאָן מען אים פאַרבייגיין?

עס איז נויטיק צו וויסן, אַז ביים דירעקטאָר אין קאַ־בינעט איז געווען אַ טעלעפאָן, אויפן וואַנט, און אַנטקעגן איז געזעסן ביי אַ טיש די סעקרעטאַרין פון „רעמעסלנע“, די פּריילן דאָדיוק, צוליב וועלכער יעדער פון אונדז האָט געזוכט אַ תּירוץ, ער זאַל קאַנען אריינקומען אין קאַנצעלאַריע.

האָט מען טאַקע אַמאַל באַמערקט, ווי דער דירעקטאָר רעדט דורכן טעלעפאָן. ער האָט זיך פאַרנייגט, אַראַפֿ־גענומען פאַר יענעם דעם הוט און מיט גרויס ערנסטקייט געלאָזן וויסן, אַז:

— דאָ רעדט דער אינזשיניער משה באַסעוויטש, פון דער יידישער האַנטווערקער־שול, וועלכע געפינט זיך אויף דער גאַס נאָדבזשעזשנאַ צווייאונפּופּציק...

צוזאַמען מיטן אינזשיניער־דיפּלאָם, האָט ער אין די לענדער וווּ ער האָט שטודירט, אַפּגעשפּאַרט אויך אַ סענ־טימענט פאַר זייער שפּראַך און קולטור.

במילא איז שוין פּויליש ניט געווען זיין מוטער־שפּראַך, אפילו ניט זיין שטודיר־שפּראַך.

מיט אונדז האָט ער געלערנט מעכאַניק און טעכנאָ־לאַגיע. פּילבאַר פאַרן דירעקטאָרס נאַסטאַלגיע, האָט מען ביים אויסרופן די קלאַס־רשימה געענטפּערט אויף דייטש. — אייזיק גלאַזמאַן — איז דער ענטפּער געווען; אַנוועזנד.

— שלמה נאָוויק — אַפּוועזנד.

דער קלאַס פון 37 טון יאָר

בכלל ניטאָ קיין בחורים-מיידלעך. נאָר חברים און קעגנער. זי צעטיילט די געזעלשאַפט לויט קלאַסן און פאַרטייען... — זיסל האָט היפשלאַך פאַרשפּעטיקט מיט איר טע-אַריע — האָט דערויף איצל באַמערקט — ווען גאָט וואָלט איבערגענומען זיסלס טעאַריע, וואָלטן פאַסירט צוויי זאַכן: — ערשטנס — וואָלט בכלל קיין וועלט ניט געווען, צווייטנס — וואָלט ער אַנשטאַט מענער און פרויען, באַלד אָנגעפילט דעם גן-עדן מיט סאַציאַליסטן, קאַמו-ניסטן; בונדיסטן; ציוניסטן און עסט קינדערלעך גראָז — און פירט דעבאַטן. אַזאַ יאָר אויף מיר, ווי ער האָט געהאַט מער שכל: ער האָט באַשאַפן מענער און פרויען צוליב גאָר אַנדערע צוועקן, ווי פירן פּאָליטישע דעבאַטן...

מעגלעך: זיסל האָט אפשר יאָ געוואוסט, וועגן וואָס חברה שפּאַרן זיך, הגם זי האָט זיך קיינמאַל ניט פאַר-טראַכט וועמען צו געבן גערעכט: ס'איז געווען דאָס יאָר 1937. די וועלט האָט געצאַפלט אין פּאָליטישע קאַנוויל-סיעס, ווי אַ שווער-קראַנקער. די יוגנט האָט געפלאַטערט מיט אידעאָלאָגיעס; געשלונגען פּאָליטישע לופט, וואָס איז פול געווען מיטן ריח פון דינאַמיט, און געשפיגן מיט פייער.

דערפאַר טאַקע האָט עס גאָר אָפט פאַסירט, אָז ניט איין בחור וואָס איז געקומען זען אַ מיידל אין אינטער-נאַט, האָט געלאָזן זיצן „דאָס פּראַבלעם“ און מיט אייפער זיך אריינגעלאָזט אין וויכוח מיט זיסלען, פאַרגעסנדיק צוליב וואָס, מיט וועלכע כוונה ער איז דאָ לכתחילה געקומען...

ביי באַיאַרסקין אין קינאָ האָט מען געוויזן דעם פילם „טונעל“, אין אַ סעאַנס פאַר שילער.

זעליק שטיין, דער שילער פון דריטן יאָר „רעמעסלנע“ האָט אין דער טונקלקייט פון קינאָ דערזען עפעס, וואָס איז געווען ניט נאָר אויסער די ראַמען פון עקראַן, און פון דער געשיכטע, וואָס האָט זיך דאָרט אָפגעשפילט, נאָר טאַקע אויסער די ראַמען פון דעם סדר, וועלכן ער — זעליק שטיין האָט געוואָלט די יוגנט זאָל זיך פירן.

זעליק שטיין איז שוין געווען — קאָן מען זאָגן — כמעט אַ דערוואַקסענער. וווּ נאָר ער האָט געטראַפן די שילער פון דער האַנטווערקער-שול, ביי דער אַרבעט אין וואַרשטאַט; אויפן איבעררייס — אַלע זיינע געדאַנקען האָבן געהאַט איין פונקט:

— די יוגנט פאַרטאַכלעוועט צייט אויף „פוסטע זאַכן“, אַנשטאַט אָפגעבן זיך מיט ענדערן דעם סדר פון דער וועלט... די מענטשהייט, אַלץ דאָרף געטאָן ווערן פאַר דער מענטשהייט און ניט כדי צו באַפרידיקן קליינ-לעכע אַמביציעס. דאָס ציט אַפ די יוגנט פון איר הויפט-אויפגאַבע אין לעבן...

ווען ער האָט אויפגעכאַפט, וואָס די בחורים זאָגן אַלץ

זיסל איז ניט געווען דאָס שענצטע מיידל פון קלאַס, מחמת קיינער האָט נישט געקאַנט פאַרנעמען דאָס אַרט פון דער, וועלכער מ'האַט שוין לכתחילה גערופן מיטן אומאַפּרעגעבאַרן נאַמען: פופע.

צי זי האָט טאַקע אויסגעזען ווי אַ ליאַלקע איז גע-ווען אַפהענגיק פון דעם, פון וועלכן ווינקל מען האָט זי גענומען אונטערן שפּאַקטיוו: ווי אַלט דער פאַרליבטער איז געווען...

סיי ווי — זי איז געווען אַ זאָרגלאָז-פריילעכע, אַ צו-געלאָזנע, מיט חן-גריבעלעך און ביידע באַקן און זיך וואַרעם געטוליעט. דאָס איז אויך געווען אַ מין באַנע-מונג וואָס האָט אונטערגעשטראַכן, אָז זי איז גאַרנישט אויסן — אַט:

— באַוונדער מיין שיינקייט...

ווען שילער פון אַנדערע שולן זענען געקומען באַזוכן די מיידלעך אין אינטערנאַט פון דער האַנטווערקער-שול, האָט זיך פופע טאַקע אָנגעזען. צו וועמען מען איז ניט געקומען, האָט מען קודם זיך אַרומגעכאַפט מיט איר...

דעריבער האָט קיינער ניט באַמערקט ווי אַזוי און ווען פון צווישן אַלע מיידלעך איז דווקא זיסל געוואָרן דער צענטער, צו וועלכן ס'האַבן גראַוויטירט די בחורים.

ניאַמקע, דער מאַטעמאַטיקער פון טשעטיסק גימ-נאַזיע איז טאַקע געווען דער ערשטער, וואָס האָט וועגן דעם געהאַט צו זאָגן:

— זי איז געוואָרן דער צענטער, צו וועלכן די שיי-לער האָבן אָנגעהויבן גראַוויטירן, כאַטש לויט דער לאַגיק האָט עס געדאַרפט זיין פופע.

— דערקלערן אַ מיידל לויטן שכל האַגיק — קאָן נאָר אַ טרוקענער מאַטעמאַטיקער, ווי ניאַמקע — איז אים איצל אריינגעפאַרן אין די רייד — אַ מיידל איז דאָך ניט קיין פיגור אויפן שאַד-ברעט.

איצל האָט פיינט געהאַט פאַרמולעס און לאַגיק — דערפאַר אַבער האָט ער ליב געהאַט מחיק און מיידלעך. אַבער מודה געווען האָט ער זיך:

— זיסל איז געקנאַטן פון גאָר אַן אַנדער טייג...

ניאַמקע גלייבערזאָן איז ניט געווען פון די בחורים וואָס גיבן אַזוי שנעל נאָך.

— זיסל האָט איר אייגענע ביאַלאָגישע טעאַריע, און לויט איר באַהאַנדלט זי אירע פריינד, פאַר איר זענען

דורות, אין אַלע צייטן, אין אַלע גלותן, צעשפרייטונגען צווישן פעלקער זיך דערמאַנט, אַז זיי זענען דאָס אויסדער-וויילטע פּאַלק, אַז זיי זענען די איינציקע צווישן אַלע פעל-קער וואָס האָבן אויסגעקליבן יהוה, אים צו דינען. דאָס האָט זי געהאַלטן איינצוהאַלטן זייער באַזונדערקייט און זייער נאַציאָנאַלע אָנגעהערדיקייט.

אלע געוועזן, זענען שוין באקאנט געווען אין די קולטורן פון יענער צייט. זיי זענען אַרומגעגאַנגען שבל"פה ווי חכמות און פילאָסאָפֿישע אמתן ביי די גרויסע פעלקער פון מיטעלן מזרח.

דער פאַרדינסט פון יידן באַשטייט אין דעם, וואָס זיי האָבן דורכן גערעדטן און, שפּעטער, פאַרשריבענעם וואָרט פאַרהיט פאַר דער מענטשהייט די דאָזיקע חכמות פון די פאַרשוונדענע ציוויליזאַציעס. יידן, אָדער עברים, ווי זיי האָבן זיך דאָן גערופן, זענען געווען בלויז אַ קליינע גרופּע צווישן פּילצאַליקע סעמיטישע שבטים, וואָס האָבן אין יענער צייט אַרומגעוואַנדערט איבער דעם אַראַבישן האַלב-אינדול. קען זיין אַז דער צוזאַמענטרעף מיט די ציווילי-זאַציעס פון בבל און מצרים, וווּ זיי זענען אַ געוויסע צייט געווען שקלאַפּן, האָט ביי זיי דערוועקט דעם באַגער צו ווערן אַן אינהייטלעך פּאַלק, ווען די אַנדערע מדבר-נאַמאַדן האָבן נאָך די דאָזיקע אַנטוויקלונגס-שטופּע נישט געהאַט דערגרייכט.

עס זענען דאָ עטלעכע הויפּט-פּאַקטאַרן וואָס פאַראיי-ניקן אַ פּאַלק. דאָס זענען: די גרענעצן פון לאַנד וועלכע דאָס פּאַלק באַוווינט, די שפּראַך, מנהגים, טראַדיציע, רעליגיע. אָבער קודם כל איז עס דאָס לאַנד, ווייל אין איהן לאַנד קענען די איינוווינער האָבן פאַרשידענע שפּראַכן, דיאַלעקטן, זיך אונטערשיידן מיט טראַדיציעס און אודאי מיט רעליגיע.

די יידן האָבן גלייך פון זייער ערשטן פרוווי צו פאַר-איניקן זיך אין אַ פּאַלק, נישט פאַרמאַגט דעם וויכטיקסטן פאַראייניקונגס-פּאַקטאַר — אן אייגן לאַנד. דאַקעגן איז זיי געגעבן געוואָרן אַ רעליגיע-קאַנסטיטוציע, וועלכע האָט אינקאַרפּאָרירט געזעצן לויט וועלכע די אַנגעהערדיקע צום פּאַלק האָבן זיך געדאַרפט פירן. עס וואָלט געווען ריכטי-קער צו זאָגן, אַז די געזעצן וואָס די יידן האָבן באַקומען זענען פאַרזיגלט געוואָרן מיט גאַטעס נאַמען, ווייל דאָס איז געווען אין יענע באַדינגונגען דאָס איינציקע מיטל וואָס האָט געקענט אויפצווינגען זייער אויספירונג. אַדאַנק דעם צוזאַמענטרעף פון יידן, וועלכע זענען געווען וואָג-דערנדיקע נאַמאַדן מיט אַ העכערער ציוויליזאַציע זענען זיי אַריבערגעשפּרונגען עטלעכע שטאַפלען פון נאַרמאַלער פּאַלקס-אַנטוויקלונג, און דערפאַר זענען זייערע געזעצן געווען מאַראַלישע און עטישע, וועלכע עס האָבן געוויינלעך פאַרמאַגט איינגעזעסענע פעלקער מיט לאַנגע טראַדיציעס. דורך אויסקלויבן אן איינציקן גאַט האָבן די יידן זיך אַוועקגעשטעלט באַזונדער פון אַנדערע פעלקער און זייער צייט, און שפּעטער פאַרהיט געוואָרן פון אַסימילאַציע און אויסמישונג; אַז יהוה האָט אויסגעקליבן די יידן, קען מען גלייבן — אויב מען וויל, אָבער אַז די יידן האָבן אויסגעקליבן יהוה פאַר זייער גאַט דאָס איז אן אומבאַ-שטרייטבאַרער פּאַקט.

דאָס איז געווען דער אָנהייב פון יידישן פּאַלק. עס איז געבוירן געוואָרן אין גלות. זיי האָבן אויסגעקליבן דאָס לאַנד כנען וווּ זיך צו באַזעצן. (מען קען אויך זאָגן אַז גאַט האָט פאַר זיי אויסגעקליבן און געשענקט זיי דאָס לאַנד.)

מעגלעך, וואָלטן יידן גענאָסן פון דער זיכערקייט, פון וועלכער עס האָבן גענאָסן אַנדערע פעלקער פון אַלטערטום אין זייערע לענדער, וואָלטן זיי אַזוי ווי יענע אונטערגע-זאַנגען נאָכן דערגרייכן דעם זעניט פון אַנטוויקלונג. אָבער צוליב דעם געאַגראַפֿישן אַרט וווּ זייער אויסגעקליבן לאַנד איז געלעגן איז זיי קיין רו נישט באַשערט געווען. זיי האָבן באַוווינט, ווי מען רופט עס היינט אַן, אַ בופאַר-לאַנד, וועלכעס איז געווען אַרומגערינגלט מיט די גרויסמאַכטן פון יענער צייט: מצרים, בבל, אשור, וועלכע האָבן, קעמפּן-דיק צווישן זיך, יעדעס מאָל פאַרנומען דאָס קליינע לענד-דעלע וואָס איז געלעגן אויף זייער וועג. די רעליגיע, וועלכע האָט די יידן צעמענטירט אין אַ פּאַלק, אַ גלות-רע-ליגיע וואָס איז געבוירן געוואָרן אין מדבר, האָט זיי אויפ-געהאַלטן פון אונטערגאַנג אין די שפּעטערדיקע גלותן — גלות-בבל און, שפּעטער נאָך דעם צווייטן חורבן פון בית-המקדש, אין דער צעשפּרייטונג איבער דער רוימישער אימפּעריע.

אין יעדן פון די קורצע פעריאָדן, איז משך פון וועלכע דאָס יידישע פּאַלק האָט גענאָסן פון אומפּאַהייניקייט אין אייגענעם לאַנד ישראל, האָט נאָך אַ געוויסער צייט זיך אַנגעהויבן צו מערקן אַ דעקאַדענץ, אַ זינקען פון מאַראַל, אַזוי ווי דאָס איז געווען דער פּאַל פון אַנדערע איינגעזע-סענע פעלקער אין יענער (און אפשר אויך היינטיקער) צייט.

עס איז אָבער ביי די יידן געווען אַ שטאַרקער כוח, וועלכן די אַנדערע פעלקער האָבן נישט פאַרמאַגט, זייער אייגנאַרטיקער מאַנאַטעאָיסטישער גלויבן. ער איז זיי גע-געבן געוואָרן דורך דעם ערשטן שליח וואָס גאַט האָט זיי געשיקט משה רבינו. פון דאָן אַן איז ביי זיי אַנטשטאַנען די טראַדיציע פון נאַציאָנאַלע שליחים פון גאַט, וועלכע האָבן זיך גערופן נביאים. זיי האָבן, איבערצייגט דאָס פּאַלק, אַז דאָס איז דער געזעץ פון גאַט; די נביאים האָבן אַנגעהאַלטן די ליניע פון מאַראַל און עטיק — די אור-שפּרינגלעכע באַזע פון דעם פּאַלקס אַנטשטייאונג. די שליחים-נביאים זענען געווען דער קעגנווירקנדיקער כוח צו דעם גייסטלעכן אפּאַראַט וואָס האָט זיך געשאַפן ביי יידן, פונקט ווי ביי אַנדערע פעלקער, וועלכער האָט שטענדיק און אַרויסגעוויזן די טענדענץ צו פאַרוואַנדלען רעליגיע און גלויבן אין אַן אינסטיטוציע. דורך פּריידיקן אידעאַלן האָבן די נביאים אַנגעצונדן דעם גייסט און מיטגעריסן דאָס פּאַלק, נישט דערלויבנדיק אים אַריינצופאַלן אין סטאַנאַ-ציע, נאָך וועלכע עס קומט געוויינלעך ירידה. אין צייטן פון יאוש, אין פאַרשיקונג, האָבן זיי דערמאַנט דעם פּאַלק פון וואַגען עס שטאַמט און אַז עס האָט אויסגעקליבן אַן אַנדער וועג ווי דער געצנדיגערשער אַרום.

אידיען זענען אין זייער מהות שטאַרקער און דויער-האַפטיקער, ווי פיזישע פאַרמען, זיי פאַרבלייבן און לעבן ביי מענטשן נאָך דעם ווי מאַטעריעלע אַביעקטן זענען שוין פון לאַנג זיך צעפאַלן און פאַרוואַנדלט אין שטויב. די יידן האָבן זייערע אידיען פאַרשריבן אין אַ בוך, דאָס בוך, דער תנ"ך, האָט איבערגענומען די שליחות פון די נביאים. דורך ליענען און לערנען דאָס בוך האָבן יידן אין אַלע

ווי אזוי מיר זענען געוואָרן „דאָס אויסגעקליבענע פּאַלק“...

קאָנסטרואַירט פאַר אים אַ ספּעציעל געצעלט. מעגלעך אַז אין די דאָזיקע וואַנדערונגען נאָך פּאַשע און אין קאַמפּן מיט אַנדערע וואַנדערנדיקע נאַמאַדן איז אַזאַ מין סקעלעט פּאַרלירן געגאַנגען. דאָן האָט מען מיטגענומען מיט זיך די ליידיקע וווינונג, וועלכע האָט אָבער אין באַגריף פון די שבט-מיטגלידער נאָך אַלץ אַנטהאַלטן דעם גייסט פון דעם פּאַרשטאַרבענעם. דאָס האָט געקענט זיין די ערשטע אַנטוויקלונגס-פּאַזע פון דעם איי-גאַט גלויבן.

פּעלקער וואָס האָבן זיך שוין געהאַט באַזעצט אויף לאַנד און זיך פּאַרנומען מיט ערד-אַרבעט, האָבן פּאַרביטן דעם אַבסטראַקטן גייסט-גלויבן מיט מער האַפּטיקע און אַנזעעוודיקע סימבאָלן געמאַכטע פון האַלץ און שטיין.

עס איז שווער צו זאָגן — דערויף זענען נישט פּאַראַן גענוג באַווייזן — צו די ביידע סאַרטן גלויבנס: דער גייסט גלויבן און דאָס פּאַרגעטערן סימבאָלן, געמאַכטע דורך מענטשלעכע הענט. זענען געקומען גלייכצייטיק אָבער דער צווייטער איז געווען אַ המשך פון ערשטן. יעדנפּאַלס, אין דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט זעט מען אַז די סימבאָלן האָבן גענומען די אויבערהאַנט. מיט דער צייט אָבער איז פּאַרגעסן געוואָרן אַז די האַלץ-און שטיין-אַביעקטן (און שפּעטער מעטאַל), זענען בלויז געווען סימבאָלן וואָס האָבן רעפּרעזענטירט גרויסע און מעכטיקע כוחות און די סימבאָלן אליין האָבן אַנגעהויבן באַהאַנדלט ווערן ווי ווירקלעכע געטער, צו וועלכע מען האָט זיך געבוקט און תּפילה געטאַן. די יידן זענען אין דעם פרט געווען אַן אויסנאַם (גליקלעכער אָדער אומגליק-לעכער?) אויב נישט אין דער אַלגעמיין-מענטשלעכער, איז אַמאָניציקסטנס, אין דער מערבדיקער געשיכטע. זיי האָבן פּאַרביטן זייער גייסט-גלויבן, און אויב דער גלויבן האָט זיך געענדערט, איז עס נאָר אין דער ריכטונג פון אַ גרע-סערער אַבסטראַקציע. קען זיין אַז עס איז אינגאַנצן נישט צופּעליק וואָס יידן זענען אַן אויסנאַם, ווייל פּאַקטיש זענען יידן פּאַרבלירן אַ וואַנדער פּאַלק ביז דער גאַר מאַדערנער צייט.

די יידן זענען די ערשטע אין דער באַקאַנטער געשיכטע, וועלכער האָבן אַנגענומען אַ גלויבן אין איין גאָט און אים דערפירט צו אַ הויכער מדרגה. משה רבינו, דער פירער וואָס האָט די ישראלי-שבטים אַרויסגעפירט פון מצרים פון די פּרהס, האָט דורך געבן זיי אַן אייגנאַרטיקן גלויבן, צעמענטירט די יידן אין אַ פּאַלק. אין דעם נייעם גלויבן זענען אַריינגעגאַנגען מאַראַליש-עטישע געזעצן, וועלכע זענען געווען דאָס וואָס מען רופט היינט אַן: אַ נאַציאָנאַלע קאַנסטיטוציע. עס איז אָבער פּאַלש צו גלויבן, אַז די דאָ-זיקע געזעצן זענען געשאַפן געוואָרן דורך משה. פון אַר-כעאַלאָגישע אויסגראַבונגען, וווּ מען געפינט ליימענע טאָו-לען פּאַרשריבן מיט קווי-פּאַרם שריפט פון אלטערטום, דערוויסן מיר זיך אַז אַ סך פון די דאָזיקע, אויב נישט

אייך ווערסיע דערציילט, אַז גאָט האָט, דורך זיינע שליחים די פּאַלקס-נביאים, געלאָזט וויסן די יידן, אַז זיי וועלן זיין דאָס אויסדערוויילטע פּאַלק. היינט, אין לעצטן פּערטל פון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, איז שווער אַנצו-נעמען די דאָזיקע ווערסיע; אַפילו די רעליגיעזע יידן נע-מען היינט נישט מיר ווערטלעך אַלץ וואָס שטייט אין דער תּורה, דאָך, אַ לאַגישע און וויסנשאַפּטלעכע אויפקלערונג פון דער פּריער געשיכטע פון יידן, מוז זיך שטיצן אויף אַלטע יידישע שריפטן. די יידישע תּורה איז אַ געשיכטלעכער רעקאָרד — דאָס האָבן צווישן אַנדערע באַשטעטיקט די אויסגעגראַבענע מגילות ביים טויטן ים. שטיצנדיק זיך אויפן תּנ"ך, קען מען נאָכפּאַלגן די אַנט-וויקלונג פון יידישן פּאַלק פון זיין אַנטשטייאונג אַן. אין דעם אַנאַליז פון דער דאָזיקער אַנטוויקלונג ליגט, גלויב איך, דער שליסל צו אונדזער באַשיידענער פּאַרשונג. אָבער כדי צו געפינען דעם ענטפּער מוז מען צוריקגיין גאַנץ ווייט אין צייט.

קודם כל מוז פּעסטגעשטעלט ווערן אַז מאַנאַטעאָזם, דער גלויבן אין איין גאָט, איז נישט געווען קיין פּלוצלינג-דיקע דערשיינונג און נישט קיין יידישע דערפינדונג. עס איז טאַקע נישט באַקאַנט גענוי ווי אַזוי דער גלויבן איז אַנטשטאַנען. מען ווייסט אָבער, אַז אין אַלטן מצרים האָט אין אַ געוויסן פּעריאָד געהערשט אַ דינאַסטיע וואָס האָט אַנערקענט אַיין גאָט. מען מוז זיך אויך צוקוקן צו פּריע געצנדינערישע רעליגיעס. די ערשטע מענטשלעכע גלוי-בונגען זענען באַשטאַנען אין פּאַרגעטערן די הימלישע אַביעקטן — די זון, שטערן, און די עלעמענטן, פייער, וואַ-סער, ווינט, וואַרשיינלעך איז גלייך מיט דעם געקומען דאָס פּאַרגעטערן פון אבות. דער ערשטער שטאַפל פון אַנטוויקלונג פון דער מענטשלעכער געזעלשאַפט, ווי מיר קענען זי היינט, איז געווען די פּאַמיליע-אינהייט. ווען דער קאַפּ פון דער פּאַמיליע, דער פּאַטריאַך איז גע-שטאַרבן, האָט מען זיך סקעלעט פּאַרהאַלטן: אַפּגעגעבן אים אַ ספּעציעל אַרט; אַוועקגעלייגט פּאַר אים יעדן טאָג עסן, באַטראַכטנדיק אים ווי דאָס זיך-אַרט פון פּאַרשטאַר-בענעמס גייסט. אין דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג האָבן פּאַמיליעס זיך אַנגעהויבן צו פּאַראייניקן אין שבטים. דאָס איז געווען כדי צו קענען בעסער זיך פּאַרטיידיקן אין אַ געפּאַר און זיך מער עפּעקטיוו אין יאָגד נאָך גרעסערע חיות. דאָס אַרט פון דעם פּאַטריאַך האָט פּאַרנומען דער אַנפירער פון שבט.

ווען דער אוראַלטער מענטש האָט זיך אַנגעהויבן צו פּאַרנעמען מיט פי-צוכט אָבער נאָך נישט געווען באַקאַנט מיט ערד-אַרבעט, האָט ער געמוזט, כדי צו פּאַרזאָרגן זיי נע בהמות מיט פּאַשע, זיך איבערגעטראַגן פון אַרט צו אַרט. דער סקעלעט פון דעם פּאַרשטאַרבענעם שבט-עלט-סטן איז מיטגעטראַגן געוואָרן. מיט דער צייט האָט מען

אויף. ווארף אַנידער דעם רשע ווו ער איז, לייג אים אין דער ערד, אין אַן אומבאַקאַנטן קבר. אור — נא כגבר חלצ'ך. גבר איז די באַדייטונג אַ העלד, אַ קעמפער (תהלים 8, 24; און איוב 14, 16 — גאַט האָט אים פאַר- גליכן צו אַ קעמפער'ישן מאַן). אין זיין ענטפער ווייזט גאַט איוב'ן, אַז ער אַליין שפילט אַ ראַל אין באַקעמפן דאָס שלעכטס, דאָס רשעותדיקע. ווי מאַרסעל זאָגט: צו זיין אין אונדזער וועלט איז זיך אַריינמישן אין אַלעס וואָס ווערט געטאַן אין אונדזער וועלט.

„דאָס אַנטיילנעמען אין אויפפירונג פון דער וועלט איז מער ווי אין מדרגה, אויף יעדן ניוואַ דאַרף אַן ענ- לעכער קאַמף געפירט ווערן. מיר קאַנען נישט אַפּזונדערן דעם יחיד פון דעם, וואָס עס געשעט אין דער וועלט. אַנטיילנעמען איז דער איינציקער וועג. דאָס איז דער פונ- דאַמענט פאַר אונדזער דערפאַרונג און עקזיסטענץ אין דער וועלט. (גאַלעגער, ט: די פּילאָזאָפּיע פון ג. מאַרסעל). גאַט באַמייט זיך נישט צו דערשרעקן איוב'ן, ער וויל אים געבן מוט און האַפענונג. גאַט באַמייט זיך צו געבן אים אַן עצה צו געפּינען אַ וועג ווי צו זען וואָס עס קומט פאַר אין דער וועלט. מיר דאַרפן זיך באַמייטן אַזוי צו באַ- איינפלוסן אַלעס וואָס קומט פאַר אין דער וועלט. עס זאָל אַננעמען אַן אַנדערן כאַראַקטער, אַפילו בייטן געוויסע פּראַצעסן אין אונדזערס, אין וועלכן מיר לעבן. גאַט באַ- מייט זיך צו בייטן איוב'ס מיינונג וועגן דער ראַל וועלכער אַ מענטש דאַרף שפּילן אין דער וועלט. דער מענטש דאַרף זיין אויפמערקזאַם און שעפּעריש אַקטיוו. דאָס איז אַ שטענדיקע שעפּערישקייט וועלכע האָט דעם ציל צו ברענגען דער וועלט פּערפעקציע און האַרמאָניע און נישט פאַרניכטונג. איוב האָט געפּאָדערט פון גאַט, אַז ער זאָל זיין ישרדיק צו די דאָזיקע מענטשן, וועלכע זענען גע- רעכט און ישרדיק, און היטן אַפּ גאַט'ס געזעצן. נאָר גאַט פאַרלאַנגט פון איוב'ן אַז ער זאָל זיין אַקטיוו און קאַנט- ראַלירן אַלעס וואָס עס קומט פאַר אין לעבן און אין אונ- דזער אונדזערס. די שדים זענען באַפאַלן איוב'ס קינדער און האָבן זיי געהרגעט. זיי האָבן אונטערגעצונדן זיינע הייזער און האָבן צוגערויבט אַלעס וואָס איוב האָט געהאַט. אַבער איוב האָט נישט געשטעלט קיין שום ווידערשטאַנד. איוב האָט געוואַלט גאַט זאָל שטעלן דעם ווידערשטאַנד. יונג'ס אויסטייטשונג פון אַלעס דעם וואָס געשעט איז אַ רעזולטאַט פון אַרכיטיפּן. יונג זאָגט: אַלץ וואָס געשעט, אַלע וויכטיקע אידיען וואָס ווערן רעאַל אין היסטאָריע, גייען צוריק צו די אַרכיטיפּן. דאָס אונטערבאַווסטדיגן איז דער שורש פון די אינסטינקטיווע כוחות פון דער פּסיכע און פון די אַרכיטיפּן וועלכע רעגולירן זיי. אויך די אי- דייען פון רעליגיע און פּילאָסאָפּיע וועלכע האָבן עקזיס- טירט אין די פּריערדיקע דורות פון דער מענטשלעכער היסטאָריע, גייען צו זיי צוריק. יונג דערציילט, אַז איך האָב געזען דעם היטלעריזם קומען, און איך פאַרשטיי דאָס, ווייל איך קאַן דעם כוח פון קאַלעקטיוון אונטערבאַווסט- זיין, ווען איך בין אין דייטשלאַנד גלויב איך דאָס אַלץ; איך ווייס, אַז עס דאַרף זיין, ווי עס איז. נאָר שפּעטער ווען היטלער האָט פאַרנומען טשעכאָסלאַוואַקיע (1938)

האַט זיך יונג מודה געווען. „איך האָב געמאַכט אַ טעות.“ שרייבט יונג וועגן היטלערן:

„די אויסערגעוויינלעכע כאַראַקטעריסטיק פון זיין פיזיאָנאָמיע, איז זיין פאַרחלומטער קוק. עס איז געווען אין זיינע אויגן דער בליק פון אַ נביא. דער מיסטישער כאַראַקטער זיינער מאַכט אים טאַן זאַכן, וועלכע זעען אויס פאַר אונדז אומלאַגיש, אומדערוואַרט און נישט שכלדיק.“ יונג לויבט וויטער היטלערן: „ער מאַכט פּאָליטישע דעציזיעס קעגן דער מיינונג פון די אַלע, וואָס ראַטן אים. ווען דאָס געשעט מיינט עס, אַז די אינפּאַרמאַציע, וואָס זיין אונטערבאַווסטדיגן באַקומט און וועלכע עס קומט צו זיין באַווסטדיגן מיט דער הילף פון זיין אויסערגעוויינלעכן טאַלאַנט — איז ריכטיקער פון אַלע איבעריקע.“

יונג דערציילט וויטער: „ווען טשעמבערלין האָט גע- וואָרנט היטלערן, נישט צו גיין צו ווייט, ווייל אַנדערש וועט ענגלאַנד דאַרפן פירן מלחמה קעגן אים. זיין אונטער- באַווסטדיגן אויג האָט זיך געשטיצט אויף דעם, וואָס ער האָט געלייענט וועגן די ענגלישע אויסערן-מיניסטאַרן. דעריבער האָט טשעמבערליינס וואָרענונג נישט געהאַט קיין ווירקונג אויף אים. ער האָט געוויסט, אַז ענגלאַנד וועט נישט וואַגן אַרויסגיין קעגן אים!...“

יונג האָט אַנגענומען אַ ראַסן-פּסיכאָלאָגיע, און ווען ד"ר באַלי האָט פּראַטעסטירט האָט אים יונג געענטפּערט: זיין אונטערשטיצונג פון די דייטשע דאָקטוירים האָט גאַרנישט צו טאַן מיט פּאָליטישער איינשטעלונג. לויט יונג'ן איז די האַפענונג פון מענטשן איינגעוויקלט אין כמאַרעס פון געוועזענע געטער. אַזוי אַרום איז די פאַר- אַנטוואַרטלעכקייט פון מענטשן אַ מינימאַלע. יונגס וועג פון טראַכטן קען נישט אַנגענומען ווערן אַלס ריכטיקער וועג פאַר די דאָזיקע וואָס זענען פאַראַנטוואַרטלעך פאַר דער געשיכטע.

יונגס טעאָריע איז נישט אין הסכם מיט דער פּילאָ- סאָפּיע פון עקזיסטענציאַליזם, וועלכע האַפט אויף אַ בע- סערער צוקונפט

מיר קאַנען נישט מאַכן עמעצן פאַראַנטוואַרטלעך פאַר אונדזערע טאַטן. היטלער האָט נישט געהאַט קיין רעלי- גיעזן גלויבן. ער האָט נישט געגלויבט אין קריסטוסן. היטלערן האָט אימפּאַנירט די פעסטע אַרגאַניזאַציע אין דער פאַרם פון דעם פּויפּסט און דעם וואַטיקאַן. היט- לער האָט זיך באַמייט איבערצייגן די דייטשן, אַז די וויכ- טיקסטע זאַך אין לעבן, איז גלויבן. ער איז געווען איבער- צייגט און האָט אַלץ געטאַן וואָס ער האָט געקאַנט, די דייטשן זאָלן גלויבן אין אַ העכערער מאַכט, אין אַ גאַט, נאָר אין דער זעלבער צייט האָט ער זיך באַמייט, אַז די דייטשן זאָלן גלויבן אַז ער איז די דאָזיקע מאַכט. אין אַלע זיינע רעדעס האָט ער זיך באַמייט צו פאַרגרעסערן דעם גלויבן פון די דייטשע מאַסן. אַז ער איז דער גע- וויכטער גאַט.

פּראָפּ. יונג'ס פּאָלשע אויספירן, האָבן דערמוטיקט היטלערן און זיינע וויסנשאַפטלעך אַנצוהויבן די בלוטיקע מלחמה קעגן יידן און קעגן דער וועלט.

אן ענטפער פראפעסאר ק. ג. יונג

יונג זאגט, אז גאט האלט איובן אלס זיין קעגנער. דאס איז פאלש. אין פראלאג זאגט גאט וואס ער קלערט וועגן איוב. דער פאקט, אז איוב וויל נישט פאראטן גאט, מאכט אומגילטיק יונג'ס אויסטייטשונג. אין דעם תנ"ך זאגט גאט אן זיין פאלק: „איר זאלט זיין פארזיכטיק צו טאן וואס גאט האט געהייסן, כדי איר זאלט לעבן און זיין צו-פרידן“.

יונג איז ווייטער ממשיך זיינע ארגומענטן קעגן גאט: ער רעאגירט אויף יעדעס ווארט, וואס האט א שייך פון קריטיק. גאט איז נישט אינטערעסירט אין קיין שום קריטיק וואס גייט קעגן זיינע סטאטוסן פון מאראלישער באציאונג. „קיין שום מאראלישע סאטיספאקציע קאן מען נישט דערווארטן פון אזא גאט“.

יונג גלויבט, אז איוב איז גאט'ס שונא. עס איז ריכטיק, אז איוב'ס טענות זענען א פראדוקט פון פראטעסט — לאמיר נישט פארגעסן — זיי זענען אבער אויך אן אויסדרוק פון אומבאגריפענע גלויבן און צוטרוי צו דעם גאט. איוב זוכט יושר פון גאט, אבער יושרדיקייט איז אויך אין גאט'ס אינטערעס, א נישט, וועט מען זאגן דאס וואס יונג זאגט. איוב'ס פראטעסט איז ריכטיקער א בקשה.

גאט האט נישט אפגעגעבן איובן צום שטן ער זאל אים פארניכטן. גאט האט געמאכט דעם שטן פאראנטווארטלעך פאר איוב'ס לעבן. גאט האט געזאגט צום שטן: „ער איז אין דיינע הענט, נאר זיין נשמה זאלסטו היטן“.

יונג זאגט, אז איוב האט אקצעפטירט גאט'ס ענטפער פון דעם ווירלווינד, ווייל איוב האט מורא באקומען פאר דעם שטארקן גאט. אבער איוב איז איצט געווען צעבראכן, קראנק און קוים געלעבט. ער האט געוואלט שטארבן, ער האט געוואלט וויסן פארוואס ער ליידיט. שטארבן איז שוין נישט געווען פאר אים קיין שטראף. אויב דאס וואס זיינע פריינד האבן געזאגט אז איוב האט געזינדיקט און ער ווייסט, אז ער איז פריי פון זינד, האט ער פארשטאנען, אז עמעצער אנדערש איז שולדיק אין זיינע צרות. דעריבער האט ער געווארט אויף גאט'ס ענטפער. יונג האלט, אז גאט האט נישט געענטפערט אויף איוב'ס פראגן. לויט יונגען איז גאט'ס ענטפער מער אומלאגיש ווי איוב'ס פראטעסט: איוב האט געוואלט אריינבליקן אין די געשעענישן און ארדענונג פון אונדזער וועלט. אבער גאט'ס ענטפער גיט אים דאס נישט. „גאט'ס שרייען אויף איוב'ן, קומט נישט צום פונקט אים צו ווייזן עפעס פון דער פיר-רונג פון דער וועלט, מען זעט — זאגט יונג — „אז ער איז פארנומען מיט זיך אליין. ער האט נישט — זעט מען — קיין צייט צו פארנעמען זיך מיט אזוינע אנגעלעגנהייטן“.

גאט האט זיך אנטפלעקט צו איוב'ן צו געבן אים אן ענטפער אויף זיינע פראגן. אין קאפ. 90, פסוק 7, זאגט גאט צו איוב'ן: שטארק דיין קערפער ווי א מאן, און שטיי

יונג האט צוערשט געארבעט צוזאמען מיט פרוידן און אדלערן. ערשט שפעטער האט ער אנגעהויבן צו ארבעטן באזונדער און האט אנגעהויבן גיין זיין אייגענעם וועג. יונג האט אנגעהויבן אוועקגיין פון פרוידן, ווייל ער איז געקומען צו דער איבערצייגונג, אז ער פארשטייט אנדערש די פונדאמענטאלע ריכטונגען פון דער נישט-לאנג געגרינדעטער שיטה: פסיכאלאגיע.

אייך יסוד אויף וועלכן פרויד בויט זיין גאנצע טעאריע איז אונטערדריקונג (רעפרעסיען). אונטערדריקונג איז א מיטל ווי אזוי צו מאכן פארגעסן די שפורן פון עפעס, וואס האט עקזיסטירט קעגן דעם ווילן פון דעם ענג. די דאזיקע אונטערדריקונג שפילט א גרויסע ראל אין צופאסן דעם אינדיוידואל צו זיין ראל אין דער געזעלשאפט. דאס איז ד"ר יונג'ן נישט געפעלן. די אונטערדריקונג פון באווסטזיין — לויט יונגען — קומט פאר אלס א רעזולטאט פון פחדנות, מאראליטעט און אפצוהיטן די גוטע מיינונג.

ט. וו. מיטשעל, איינער פון די גרעסטע ענגלישע פסיכאלאגן, זאגט: דאס קינד איז דער פאטער פון דעם קורמענדיקן מענטש. לויט יונג'ן דארף בכלל נישט עקזיסטירן א קינדער-פסיכאלאגיע. יונג איז קעגן דער אונטערדריקונג און פארבייט דאס מיט א מיטאלאגישער פיגור: מיט אן ארכיטיפ. דער זין דערפון איז, אז דאס האט גארנישט צו טאן מיט אונטערדריקונג. יונג איז ביי דער מיינונג, אז דער מענטש איז אפהענגיק פון קאלעקטיוון באווסטזיין. און דאס איז זיין ראל אין די צוקונפטיקע דורות. דאס קאלעקטיווע אונטערבאווסטזיין באשטייט פון א קאנטינוואטעט, וואס איז אפהענגיק פון אנדערע מיטלען און נישט פון אונדז.

יונג פארבייט זיין קאלעקטיוון אונטערבאווסטזיין מיט פרוידס אונטערבאווסטזיין. פרוידס אונטערבאווסטזיין איז פריער געווען באווסטזיין, אבער יונגס קאלעקטיווער אונטערבאווסטזיין איז שטענדיק געווען אונטערבאווסטזיין. אנדערע אונטערשיידן האבן זיך אנטוויקלט ווען יונג איז געקומען צום אויספירן, אז ס'זענען פאראן יידישע און נישט יידישע פסיכאלאגיעס.

אין בוך איוב ענטפערט גאט איובס פראגן. יונג, וועלכער גלויבט, אז גאטס ענטפער איז נישט גענוג, און נישט צו דער זאך, שרייבט: „איך וועל אויסדריקן מיין ענטפער אן פחד און איך וועל ענטפערן דאס אַניושרדיקייט“.

איך וויל דא אַנאַליזירן גאטס ענטפער און ווייזן, אז יונג האט נישט פארשטאנען דעם טעקסט, אז יונג אליין איז געווען א לעבעדיקער עדות פון דעם וואס איז פאר-געקומען אין די צייטן פון היטלערן. ער האט געזען קומען אים צו דער מאכט און ער האט געהאלטן, אז היטלער איז א נביא און ער האט גארנישט געטאן קעגן דעם. ער האט זיך באצויגן צו דער גאנצער היטלער-דראמע, אלס צוקוקער.

באדן. א דריטער כוח, די נאציס האבן געהאט איבערגע-
נומען ווו די קירך האט עס איבערגעלאזן. די דייטשן זע-
נען געווארן דער טויטלעכער ארביטער אין אן אלטן
קאמף צווישן דער קריסטלעכער און יידישער רעליגיע.
יהושוע האט זיך געוונדעט. ווי האט ער, א געווע-
זענער ישיבה בחור, געקענט אויסטוישן זיך מיט מיינונ-
גען, און פארשטיין די טראכטונגען פון א פשוטער פוי-
ערטע, זי האט נאר געווסט דאס, וואס דער דארפס גלח
האט געפרעדיקט וועגן יעזוסן, וועגן די רוימער, וועגן די
יידן — און וועגן יודאס ...

אלץ וואס זי האט געהערט פון גלח'ס מויל איז זיך צו-
נויפעפאלן מיט אירע אייגענע דערפארונגען. זיי, די
יידן האבן אנגעפילט איר טראכטן מיט פארדרוס, און איר
הארץ — מיט שנאה.

מאגדא האט זיך אויפגעשטעלט און איינגעהערט זיך
צו א בילעריי פון הינט וואס איז געווארן נענטער. יהושוע
איז אויפגעשפרינגען פון ארט.

— איך מוז גיין! ... א דאנק פארן ברויט. איר האט
געטאן וואס א גוטע קריסטין דארף טאן ... איצט, גוטע
פרוי, זאל דיך נישט לאקן דער קילא צוקער! ... אויב
די דייטשן וועלן פרעגן אויף מיר — זאג זיי גארנישט!
ווער נישט קיין יודאס ...

צו איר שטוינונג האט מאגדא באמערקט אז דער טי-
פער קנייטש אויף יהושועס שטערן ווערט ביסלעכווייז
פלאכער. אז זיין בליק האט פארלוירן די פריערדיקע
שארפקייט, און איז געווארן ענלעך צו יעזוסעס מילדן
בליק וואס אויפן הייליקן בילד אין איר קירך. געפלעפט
מיטן בייט אויף דעם פרעמדנס פנים האט זיך אין איר
עפעס אפגעריסן. א כוואליע פון כעס האט פארגאסן איר
מוז ווי מיט קאכיקע לאוע — ער איז טאקע נישט
יעזוס כריסטוס. ער איז — א ייד! ... א פחדן און אן אפ-
נארער ווי יעדער איינער פון זיי! ... ער האט אר-
מישנע געמאכט אז זיין ברעם זאל אויסזען ווי דער היי-
ליקער קרייץ, כדי איבערצושרעקן אן אלטע פרוי און
ארויסשווינדלען עסן פאר זיין זינדיקן גוף! ...

די בילעריי איז געקומען נענטער. מאגדא סלאוויק האט
זיך אוועקגעדרייט פון דעם ייד צווארפנדיק אים א שווערן
בליק.

פארנאכט איז אגעקומען מאגדא סלאוויקס זון און ער
האט געטראפן יהושועס קערפער ליגן אין א גראבן. דער
וואלד-וועכטער האט א בליק געטאן אויפן טויטן מאנס
פנים און אויפגעשוידערט מיט גרויל. דער טיפער קנייטש
צווישן די ברעמען איז געווען שווארץ פון פארגליווערטן
בלוט און האט אויסגעזען ווי א פערפעקטער קרייץ. אין
דער כאטע האט דער וואלד-וועכטער געפונען זיין מוטער
קניען און ביטער וויינען פארן הייליקן בילד פון גע-
קרייציקטן.

אויפן טיש האט ער געזען ליגן א זעקעלע מיט צוקער.
— מוטער, זענען דא געווען די דייטשן? ...
מוטער, איז דא אימיצער געווען? ...
זי האט געשוויגן.

— מוטער! ... האט דער וואלד-וועכטער א דונער
געטאן: — זאג נישט קיין ליגן! ... איך האב אים געזען
א טויטן! ..

מאגדא איז אויפגעשפרונגען א פארציטערטע.
— דו מיינסט, האסט אים געזען, יעזוס, אונדזער
הארץ! ...

— מוטער! ... דער טויטער וואס ליגט אין ריוו איז
נישט געווען יעזוס. ער איז געווען א ייד. און — האט ער
צוגעגעבן מיט אן איינגעהאלטענעם אטעם — האט ער
נישט געבעטן וואסער און ברויט? ...

מיט ווילד געעפנטע אויגן און מיט צעווארפענע
הענט האט מאגדא ארויסגעכריפעט: — פון וואנען ווייסטו
דאס? ...

ער האט נישט געענטפערט. ער האט נישט געקענט
אנטפלעקן פאר זיין מוטער. אז וואסער און ברויט איז
געווען דער געהיימער פאראל צווישן א גרופע יידישע
פארטיזאנער און דער ארטיקער אפטיילונג פון רעזיס-
טאנט צו וועלכער דער וואלד-וועכטער איז געווען אנגע-
שלאסן. נאכמער צוליב דעם, וואס אין דער גרופע פון
פארטיזאנער האט זיך געפונען חוה סעגאל, זיין שול-חבר-
טע מיט וועלכער ער האט צוזאמען געלייענט מיצקעווי-
טשעס „פאן טאדעאוש“, אז חוה און ער וועלן זיין מאן
אין ווייב, ווי נאר די מלחמה וועט זיך ענדיקן.

אנשטאט צו ענטפערן דער מוטער האט ער גענימען
דאס זעקעלע צוקער פון טיש און האלטנדיק עס הויך האט
ער געזאגט:

— מוטער, דער צוקער איז אויסגעוויקט אין מענטש-
לעך בלוט, און קיינער טאר עס נישט נוצן!
ווי א טיגער איז מאגדא צוגעשפרונגען צום זון און
ארויסגעכאפט פון אים דאס זעקעלע. וויינענדיק האט זי
געשריגן: — דו וועסט עס נישט ארויסווארפן! ...

איך האב אים געגעבן ברויט, און עס איז מין! ...
דו אליין, האט זי וויכער צוגעגעבן, האסט נארוואס געזאגט
אז „ס'איז נישט געווען יעזוס — נאר א זשיד“ ... דער
וואלד-וועכטער האט געקוקט אויף זיין מוטער מיט אויגן
פארצויגענע מיט א נעפל פון טרויער.

— א זשיד ... האט ער ארויסגעזייט דורך די ציין ...
א זשיד ... יעזוס איז אויך געווען א זשיד — און דו — האט
ער אויפגעהויבן די שטים — ביסט א יודאס! .. דערצו,
א ביליגער יודאס! ... נישט פאר דרייסיק זילבערשטיק
האסטו פארקויפט דיין נשמה — נאר פאר א מיוערנעם
ביסל צוקער! ..

מאגדא האט זיך א וואקל געטאן און דאס זעקעלע איז
ארויסגעפאלן פון אירע ציטערנדיקע הענט. דער צוקער
האט זיך צעשאטן איבערן דיל און איר רויט קאפ-טיכל
האט זיך געטונקלט אויפן דיל ווי בלוט אויף שניי.

וואָס זי האָט געבראַכט פון דער כאַטע. דאַקעגן האָט ער מיטן וואַסער באַנעצט די הענט און געזאָגט עפעס שטיי- לערהייט באַוועגנדיק בלויז די ליפן. עס איז צוריקגעקור- מען צו איר וואָס דער מענטש האָט געזאָגט: — איך בין נישט יעזוס ...

זי האָט געקוקט אויף אים אין אַ געשפּאַנטער צעמישע- ניש. ער איז געווען הייך, מיט לאַנגע האַר ביו די אַקסל. די אויגן האָבן געגליט מיט אַ מאַדנעם פּיערל, שווער צו באַצייכענען די סיבה-הונגער אַדער שרעק. אַ טיפּער ווערטיקאַלער קנייטש צווישן די דיקע ברעמען האָט אים צוגעגעבן אַן אויסדרוק נישט צו פאַרגעסן; דער קנייטש האָט מיט דער גלייכער שפּיציקער נאַז געשאַפן דעם אימאָזש פון אַ פּערפעקטן קרייץ. מאַגדאַ איז געשטאַ- נען אַ געפלעפטע. איז ער נישט יעזוס? ... איז ער, ווי ער זאָגט, אַ ייד? ... אפּשר אַ פאַרטיזאָנער? ... זי האָט מיטאַמאַל דערשפּירט אַן ס'כאַפּט איר אַן אַ פּחד. זי האָט זיך געזען אַריינגעכאַפט צווישן די דייטשן און די יידישע פאַרטיזאַ- נער. נעכטן האָט זי פון איר זון, דעם וואַלד-וועכטער גע- הערט, אַז ס'איז שטרענג פאַרבאַטן צו פאַרקויפן עסן צו אַ ייד, אַדער אים אויסבאַהאַלטן — און זי, דער נאַר, האָט אים געגעבן ברויט ... זי האָט אויך געהערט, אַז פאַר יעדן ייד אַרויסגעגעבן צו די דייטשן, וועט דער צוטראַגער באַקומען אַלס באַלוינונג — אַ קילאָ צוקער ... און אַז פאַר נישט אויספירן די פאַראַרדענונג — וועט די שטראַף זיין — טויט ...

זי האָט מיט קנאַכיקע פינגער אַ פיר געטאַן איבערן פנים, אַ פאַטש געטאַן זיך איבער די היפטן. וואָס האָט זי געטאַן? ...

איז ער, ווי ער זאָגט — אַ ייד — טאָ פאַרוואָס דער צייכן פון הייליקן קרייץ אויף זיין שטערן? ... אַ צעטומל- טע האָט מאַגדאַ גענומען שטעלן אים קשיות. פּונוואַגען שטאַמט ער? ... איז ער — אַ ייד? ... פאַרוואָס איז ער נישט מיט די פאַרטיזאַנער? ... זיי זענען דאָך ווי מוראַש- קעס אין וואַלד ...

יהושוע האָט שוין געוואָסט „וועגן אַ קילאָ צוקער פאַר יעדן ייד“, און ער האָט זיך באַמיט נישט אויפצורייצן די צעשראַקענע אַלטע פרוי.

— איך בין אַ סטאַליאַר ...

— ווייז דיינע הענט ...

ער זאָגט ליגן ... זיינע הענט זענען אַזוי דעליקאַט ווי פּוך אַ פּרוי וועלכע האָט קיינמאַל נישט געטאַן קיין שווערע אַרבעט ...

— פאַרוואָס גייסטו נישט אין וואַלד? ... דאָרט וואַלד-

סטו נישט געהונגערט ...

— גאַט האָט באַפּוילן „לאַ תּרצח!“ — און איך וויל נישט באַפּלעקן מיינע הענט מיט בלוט!

די ווייזע פון יעזוסן געזען אין חלום איז צוריקגעקור- מען צו מאַגדאַן. איבערצולמדיק זיך אין זכרון פאַר איר דרייסטיקייט וועלכע זי האָט נישט געקאַנט צו צימען, איז זי צוגעשטאַנען.

— פאַרוואָס? ... די דייטשן זענען דאָך קריסטן — און זיי הרגענען — איז עס קעגן גאַטס ווילן? ...

אַ ביטערן שמיכל האָט אויסגעקרימט יהושועס פנים. — איך וואַלט נישט געוואַלט זיך אין זייער הויט אין טאַג פון גרויסן יום הדין. זיי זענען אויסגעוויילט, צוליב א סיבה וואָס איך ווייס נישט, צו זיין די רוצחים. עס איז נישט די ערשטע אכזריות אין אונדזער וועלט. ס'איז אַלע- מאַל געווען אַזוי ...

— דאָס איז אמת — איז מאַגדאַ מסכים געווען מיט אַ שאַקל פון קאַפּ, און איז שטיל געבליבן. נאָך אַ רגע פון טראַכטן, האָט אַ ביזן פּיערל זיך באַוויזן אין אירע פאַר- זשמוערטע אויגן — האָבן דען די יידן נישט געהרגעט אונדזער האַר, יעזוס — האָ? ... געפרעגט, און קוקנדיק מיט שרעק אויף דעם מאַנס קאַפּ, איבערגעצלמט זיך אין זכרון.

— איך בין נישט יעזוס ... איך בין אַ ייד, און איך לויף פון די דייטשן כדי צו ראַטעווען זיך פון טויט.

אַ שלוהדיקע שטילקייט האָט באַהערשט דעם וואַלד. דער טוי איז געוואָרן אויסגעטריקנט פון דער זון, און דער נעפל צעטריבן פון אַ לייכט ווינטל וואָס האָט קוים- קוים געוויגט די ביימער קרוינען. יהושוע איז געזעסן אויף אַן אַפּגעשניטענעם בוים, מאַגדאַ אויף אַ קלאָץ צו האַקן האַלץ. די שטילקייט האָט אויך באַהערשט די צוויי מענטשן און זיי זענען געווען פאַרטאָן אין מחשבות. די באַשול- דיקונג וועגן יעזוסעס טויט האָט אויפגעוועקט אין יהושוען די צייט ווען ער האָט געלערנט אויף רבנות אין אַ ווילנער ישיבה. דאָרט האָט ער אין די נעכט געזוכט אין נייעם טעסטאַמענט אַ באַשטעטיקונג פאַרן גלויבן אין איין אומצעטיילבאַרן, אַלמעכטיקן און אַלערהעכסטן ייש, אַזוי מעכטיק אונטערגעשטראַכן אין די אַלטע שריפטן. ער געדענקט: איינמאַל, פאַרבייגייענדיק די ווילנער קאַטעדר- ראל האָט ער געכאַפט אַ בליק אינעווייניק, עס האָט זיך אים געוואָרפן אין די אויגן די פיגור פון כריסטוסן אויף אַ גרויסן קרייץ, און איבער זיין קאַפּ אַן אויפשריפט אין גאַלדענע העברעאישע אויטיות: „ישו הנצרי מלך יהודה.“ דער יונגער ישיבה בחור האָט געוואָסט וועגן דער ראַלע וואָס יעזוסעס נאָכפאַלגערס האָבן אים צוגעשריבן, און יהושוע איז דאָן געקומען צום אויספיר, אַז דער זעלבסט געקריינטער „גאַטס זון“ האָט פאַראויסגעווען, און באַ- שטימט זיין טויט מיטן דערקלערן זיך אַלס „דער זון פון גאַט, און אויך אַלס „דער מלך פון יהודה.“ די יידן האָבן אים נישט געקאַנט אַנערקענען, ווייל זיי האָבן אין אים געזען אַ גאַט-לעסטערער; און עס איז געווען קעגן די דרימישע אינטערעסן צו אַנערקענען אים אַלס „מלך פון יהודה.“

דער שטילער געפעכט צווישן די צוויי מענטשן, קיין- דער פון דעם זעלביקן לאַנד, וואַלט געקענט אַנגיין אַן אַ סוף. דער אַפּשטאַנד צווישן ביידע צוליב זייער דערציאונג און אינטעלעקט איז געווען צו ברייט צו קענען פאַרוואַרפן אַ בריק פון פאַרשטענדיקונג. אין יאָר 1943 איז מאַגדאַס איינשטעלונג „ווער האָט געטויט יעזוס“ געבליבן אַן אַ

לאנגע דורות און וואָס פאַר אַ קולטור-אוצרות זיי האָבן געשאַפן און איבערגעלאָזט נאָך זיך.

דער שקר פון אַפלייקענען דעם „האַלאַקאָסט“

דאָ האָבן מיר שוין צו טאָן מיט דער ביחוויליקער פּראָ-פּאָגאַנדע פון די נעאַ-נאַציס, דייטשע און נישט-דייטשע. אַנגעהויבן האָט זיך עס מיט „נישט וויסן“ פון דעם דורכ-שניטלעכן דייטש שולן געלערנט געשיכטע נאָר ביזן אָנהויב פון דער מלחמה 1939-1945. אויב מען האָט אין א טייל שולן יאָ דערמאָנט די צווייטע וועלט-מלחמה, האָט מען דעם יידישן אומקום דערמאָנט בלויז מיט אַ פאַר שורות, אָדער בכלל נישט דערמאָנט. דער עלטערער דור דייטשן, די מיטצייטלעך פון היטלערן און די נאַציס, האָבן בדרך כלל „נישט באַמערקט“, אָז זייערע יידישע שכנים זענען פאַרשוונדן... עריק פּראָם האָט דעם דאָזיקן פּענאָמען אָנגערופן אן „אויסגעקליבן מאַכן זיך נישט וויסנדיק“, דאָס איז אַנגעגאַנגען לאַנגע יאָרן נאָך דער מלחמה, ביז צו דעם אַייכמאַן-פּראָצעס און ביז עס איז אַרויסגעקומען אין אַלע קולטור-שפּראַכן „דאָס טאַגבוך פון אַנאַ פּראַנק“, סיי אין בוך-פּאַרם, סיי אַלס דראַמע און פּילם.

אַט דאָס „נישט-וויסן“ איז אין די לעצטע יאָרן מגלגל געוואָרן אין טאַטאַלער אַפלייקענונג, וואָס האָט געקאָנט אַפּעלירן נאָר צו מענטשן, וואָס זענען נאָך געווען קליינע קינדער בימי-היטלער, אָדער זענען געבוירן שוין נאָך היטלערן, די יוגע דייטשע גענעראַציע איז בכלל געווען זייער נייגעריק זיך צו דערוויסן מער פינקטלעך, וואָס עס איז פאַרגעקומען אין די יאָרן בשעת היטלער און זיינע באַנדעס זענען געווען ביי דער מאַכט. און דער אינטערעס צו היטלערן האָט זיך אין דייטשלאַנד אויפגעוועקט כמעט איבערנאַכט מיט אַ שטאַרקן שטרעם.

דאָ האָבן די נעאַ-נאַציס דערשפּירט דעם מאַמענט, ווען זיי קאָנען אַרויסקומען אין דער עפנטלעכקייט מיט זייער „סחורה“.

דער אַמעריקאַנער אַנטיסעמיט אַרטור בוששאַף, וואָס איז פון פּאָך אַן עלעקטרישער אינושיניער, האָט אַנגע-שריבן אַ בוך, אין וועלכן ער „באַווייזט“, אָז די פּארטיליקונג פון זעקס מיליאָן יידן דורך די נאַציס איז בכלל קיינמאַל נישט פאַרגעקומען... עס איז אַן אינטערעסאַנטע מע-מעשה... דאָס האָבן די ציוניסטן אויסגעטראַכט אַזאַ אַפ-נאַרעריי („האַאַקס“), כדי צו געווינען סימפּאַטיעס ביי די פעלקער פון דער וועלט, וועלכע וועלן זיי אַזוי אַרום העלפן שאַפן אַ יידישע מלוכה אין פּאַלעסטינע... די נעאַ-נאַ-ציס האָבן אויפגעכאַפּט דאָס דאָזיקע ווערק, זיי האָבן עס איבערגעזעצט אויף דייטש און פאַרשפּרייטן עס אין דייטש-לאַנד. אין אַמעריקע האָבן זיי געשאַפן דעם „זשורנאַל פון היסטאָרישן רעוויזיאָניזם“, געגנבעט די ליסטע פון אַבאַ-נענטן פון „זשורנאַל פון מאַדערנער היסטאָריע“ און צע-שיקט זייערע ליגערישע מאַכערייקעס צו זייערע אַבאַ-נענטן.

י. מ. לעווין

וואַסער און ברויט

(דערציילונג)

אין דעם פּרימאָרגן נעפל פון א פּרילינג-טאָג, אין יאָר 1943 האָט מאַגדאַ סלאָוויק געזען יעזוסן. זעאונגען פון יעזוסן, אָדער פון דער הייליקער מוטער זענען נישט געווען קיין זעלטנקייט אין פּוילן, אַ לאַנד וווּ די מערהייט פון פּאַלק איז געווען טיף גלויביק און געטריי צו דער קירד. אין אָנהויב פון היינטיקן יאָרהונדערט איז אין קלויסטער פון דער יאַסנאַ-גוראַ געשען אַ נס: די מאַדאַנאַ האָט געוויינט מיט טרערן, פּרומע קאַטאַליקן, מיינסטנס פּרוערים און פּויערטעס, זענען געקומען קיין טשענסטאַ-כאָו פון ווייטע, אַפּגעלעגענע דערפער קריכנדיק אויף די קני דעם וועג וואָס פירט אַרויף צום קאַשטשיאַל, כדי מיט די אייגענע אויגן זען דעם „נס פון טרערן“.

אין דעם זעלבן טאָג ווען מאַגדאַ סלאָוויק האָט געזען יעזוסן, איז אויסגעבראַכן דער אויפשטאַנד אין וואַרשע-ווער געטאָ. מאַגדאַ האָט נישט געהערט דעם אפּהילך פון די שאַסן, זי האָט אַפילו וועגן דעם נישט געוואָסט. א וואָך פאַר פּאַסחאַ האָט זי געהערט דעם „פּרעדיקט פון יעזוסעס תּחית המתים“. אַ נאַכט פּרוער האָט זי געהאַט אַ מאַדנעם חלום: זי האָט געזען: מען נעמט אַרונטער יעזוסן פון קרייץ... .

די טראַפּנס פּרימאָרגן-טוי האָבן נאָך געפינקלט ווי דימענטלעך אויפן גראַז און די קוסטעס: דער נעפל האָט נאָך געטוליעט זיך צו דער ערד און האָט אויסגעזען ווי אַ סטאַדע ווייסע שעפעלעך, ווען מאַגדאַ האָט באַמערקט אַ מענטש אַרויסקומען פון דער געדיכטעניש פון וואַלד צו דער פּאַלאַנע וווּ איר כאַטע איז געשטאַנען. דעם מאַנס פּיס זענען געווען אַרומגענומען מיטן דיקן ווייס-גרענען נעפל, און ס'האַט זיך געקענט דאַכטן, אָז דער מענטש שוועבט אין דער לופטן.

אין דער ערשטער רגע האָט מאַגדאַ געוואָלט אַ געשריי טאָן: — אַוועק!... מיר האָבן געהאַט גענוג צרות מיט אייערע... נאָר די שטים איז איר געבליבן שטעקן אין האַלדן. פּאַמעלעך האָט זי זיך אַרונטערגעלאָזן אויף די קני, און מאַכנדיק אַ קרייץ אין דער לופטן און איבער זיך, האָט זי אַרויסגעשטאַמלט:

— גרויסער גאַט!... דאָס איז דאָך יעזוס, אונדזער האָר!... .

— איך בין נישט יעזוס — האָט דער מאַן געזאָגט אין אַ דראַיקן טאָן, איך בין יהושוע, אַ ייד... אַ ביסל וואַסער און אַ שטיקל ברויט איז אַלץ וואָס איך בעט... גאַט וועט איך דערפאַר באַלוינען... .

מאַגדאַ האָט געשטוינט. די שטים פון דעם מאַן איז געווען פּריי פון איר גוט באַקאַנטע יידישע טיפע האַלדז-טענער. ער האָט אויך אַרויסגעברענגט די רייד אין אַ פּער-פעקטן פּויליש... איר פּאַרווונדערונג איז געוואָרן גרע-סער ווען דער מאַן האָט נישט איבערגעקרייצט דאָס ברויט,

ד"ר יצחק קאנטער דריי שטאַפלען אין דער פעלשונג פון דער חורבן-געשיכטע

דער אָנהייב פון דער פעלשונג
(סאָוועטישער נוסח)

וואָס איז געווען ספּעציעל געווינדמעט דער פּסיכאָלאָגיע פון די געראַטעוועטע פון היטלערס טויט-לאַגען. זיי האָבן כמעט אַלע אָנגעוואַנדן דעם פּסיכאָ-אַנאַליטישן מעטאָד. אַז דאָס איז א דורכאויס פאַלשער צוגאַנג, איז אַ זאָך פאַר זיך. און נישט דאָס בין איך איצט אויסן, צווישן זיי האָט זיך אויך געפונען פּראָפ. ראַבערט ליפּטאַן, וואָס האָט זיך באַרימט געמאַכט מיט זיינע ביכער וועגן היראַשימאַ און וועגן דער פּסיכאָפּאַטאָלאָגיע פון די, וואָס האָבן באַוווּזן אַרויסצוקומען לעבעדיק נאָך דעם באַמבאַרדירן. ער איז געקומען מיט דעם איינפאַל, אַז די פּסיכאָלאָגיע פון די געראַטעוועטע פון היטלערס לאַגען איז זייער ענלעך צו דער פּסיכאָלאָגיע פון די יאַפּאַנער, וואָס האָבן איבערגע- לעבט היראַשימאַ ...

איך וויל זיך דאָ באַוואַרענען, אַז די דאָזיקע גרופּע פון פּסיכאָיאַטראַן זענען כמעט אַלע געווען יידן, ד. ה. זיין פון יידישע עלטערן, וואָס אַליין האָבן זיי פון יידישער געשיכ- טע, יידישער קולטור און טראַדיציע כמעט גאַננישט גע- וויסט. זייערע כוונות זענען געווען גוטע און זייער איינ- ציקע זינד איז געווען אומוויסנדיקייט. אַזוי אַרום האָט זיך זיי געדאַכט, אַז מען קאָן אַרויסרייסן די געשעענישן פון דריטן חורבן פון גאַנצן קאָנטעקסט פון יידישער געשיכטע, זיי האָבן, ווייזט אויס, אַפילו נישט געקענט די גאַנצע גע- שיכטע פון "האַלאָקאַסט" גופאַ, וואָס עס איז געווען קודם און וואָס - שפּעטער ... לויט זיי, איז היראַשימאַ אַן אומ- גליק, וואָס איז באַפאַלן די אומשולדיקע יאַפּאַנער, פונקט אַזוי ווי דער "האַלאָקאַסט" איז באַפאַלן די יידן ...

אין די לעצטע צען יאָר, ווען עס זענען אויפגעקומען אפּשר מער ווי הונדערט קורסן, וואָס מען גיט אין די אר- ניווערסיטעטן וועגן "האַלאָקאַסט" איבער גאַנץ אַמעריקע, הערט מען מער נישט נאָר וועגן היראַשימאַ ...

אַבער וועגן די דאָזיקע קורסן אַליין און וועגן זייער נוצלעכקייט, אויב זיי באַשרענקען זיך בלויז אויף די פּאַקטן פון יידישן אומקום, איז כדאי זיך אַפּצושטעלן צוליב פאַר- שידענע טעמים.

עס האַנדלט זיך דאָ דערין, אַז די יונגע יידישע סטו- דענטן, וואָס נעמען אַט די קורסן, ווייסן - אין זייער גרויסער מערהייט - זייער ווייניק וועגן דער גרויסער קולטור-ירושא, וואָס איז כמעט ווי אנטערגעגאַנגען, צו- זאַמען מיט די קרבנות פון די נאַציס. איז דאָ אַ מעגלעכ- קייט, אַז ביי אַ טייל פון אַט די יונגע יידישע קינדער, וואָס זענען סטודענטן נאָר פון די האַלאָקאַסט-קורסן, זאָל זיך שאַפן דער איינדרוק, אַז דאָס איז די געשיכטע פון די מורח-איינפאַעאישע יידן און מער גאַרנישט ... זיי וועלן אַזוי אַרום ווייסן כמעט נאָר ווי אַזוי און מיט וואָס פאַר אַ מיתות גשונות עס זענען אומגעקומען אַט די יידן, אַבער זייער ווייניק, ווי אַזוי אַט די יידן האָבן געלעבט דורך

בשעת די צווייטע וועלט-מלחמה איז נאָך אָנגעגאַנגען אין פולן ברען און די "רויטע אַרמיי" האָט זיך אַריינגעריסן אויף דער דייטשער טעריטאָריע, האָט דער סאָוועטישער נוסח אין די באַריכטן וועגן פאַרטיליקונג פון אַלע יידן אונ- טער דער דייטשער אַקופאַציע פלוצלונג אָנגענומען אַ גאַנץ נייע ריכטונג. דעם סיגנאַל האָט געגעבן ג. פ. אַלעקסאַנד- ראָוו, דער דעמאָלטדיקער שעה פון דעם צענטראַלן סאָ- וועטישן פּראָפּאַגאַנדע-קאָמיסאַריאַט. ער האָט פאַרעפנט- לעכט אַן "אַפענעם בריוו" צו איליאַ ערענבורג, וועלכער האָט זיך אין זיינע רעפּאָרטאַזשן אַ סך און זייער אַפט אַפ- געשטעלט אויף די דייטשע אכזריותן קעגן די יידן און האָט אָנגעוויזן אויף זייער פּאָליטיק פון טאַטאַלער פאַרטיי- ליקונג פון יידישן פּאָלק. אַלעקסאַנדראָוו האָט פאַרלאָנגט, אַז ערענבורג זאָל אַפּשטעלן זיינע אַטאַקעס קעגן דייטשן פּאָלק אין דער "קראַסנאַיאַ זוועזדאַ" (אַרגאַן פון דער רו- יטער אַרמיי). ער האָט אויך אָנגעוויזן, אַז דער טאָן מוז זיך אַ גאַנץ אַנדערער, ווייל די מלחמה פירט זיך שוין אויף דער דייטשער טעריטאָריע און אויך, אַז די קרבנות פון די נאַציס זענען געווען נישט נאָר יידן, נאָר סאָוועטישע בירגער בכלל און דעריבער באַדאַרף מען רעדן וועגן "סאָוועטישע בירגער-קרבנות פון די נאַציס" ...

דאָס איז געווען דער ערשטער סיגנאַל פאַר דער גאַנ- צער סאָוועטישער פרעסע אומעטום זיך אַפּצושטעלן נישט ספּעציעל אויף יידישע קרבנות, נאָר אויף "סאָוועטישע בירגער - קרבנות פון די נאַציס". אין אַט דעם טערמינאַ- לאַגישן שקר איז שוין פאַרדייט געוואָרן דער זאַמען פון די אַלע ווייטערדיקע שקרים וועגן יידישן אומקום, וואָס די סאָוועטן האָבן אויסגעאַרבעט דורך אַלע יאָרן פון דע- מאַלט ביז צום היינטיקן טאַג. אַט דער טערמין דאַרף זיך אויך באַציען צו די פּוילישע יידן, און אַלע אַנדערע יידן, וואָס זענען אומגעבראַכט געוואָרן אין די דייטשע טויט- לאַגען ... אַיי, אַט די אַלע קרבנות זענען קיינמאַל נישט געווען קיין סאָוועטישע בירגער? דער ציל איז נישט צו דערלויבן אַפּצוהונדערן די יידן, וואָס זענען אומגעקומען לויט היטלערס פּלאַן צוליב דעם איי-און-איינציקן חטא - דער חטא, וואָס זיי זענען געווען יידן ...

און לויט דער סאָוועטישער טראַדיציע, באַרעכטיקט דער ציל אַלע מעטאַדן און שקרים אַפילו ווען עס האַנדלט זיך וועגן אַ פּאָלק, וואָס איז אויסגעהרגעט געוואָרן דורך אַ שונא, וואָס איז דאָך געווען אויך זייער שונא.

דער שקר פון פאַלשע אַנאַלאָגיעס
(פּסיכאָלאָגישער צוגאַנג)

אַ גרופּע פון אַמעריקאַנער פּסיכאָיאַטראַן זענען זיך צו- זאַמענגעקומען מיט אַ 13 יאָר צוריק אויף אַ "וואַרקשאַפּ",

צואייגענען דעם חורבן

הענריק גרינבערג — פאָעט, עסייאַסט און נאָוועליסט האָט פאַרלאָזן פּוילן אין יאָר 1967, און לעבט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. מיר ברענגען דאָ אַ קורצן אויסצוג פון דעם אַרטיקל, וואָס איז פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין זשורנאַל „קאָמענטאַרי“ פון נאָוועמבער 1982. „צואייגענען דעם חורבן“.

ווען דער פּויפּסט, דזשאָן פּאָל דער צווייטער האָט געמאַכט זיין פייערלעכן באַזוך אין אוישוויץ, אין יאָר 1979, האָט ער אָנגעציילט ארום צוואַנציק שפּראַכן, אין וועלכע די אַנדענק-טאָולען זענען פאַראייביקט געוואָרן. ער האָט באַצייכנט די אויפשריפטן אויף די דאָזיקע אַנ-דענק-טאָולען, ווי: „די שפּראַכן פון די קרבנות פון דער גאַלגאַטע“, און פאַרגעזעצט זיין באַמערקונג, אַז די אַנ-דענק-טאָולען „זענען עדות אויף די פאַרלוסטן וועלכע פעלקער האָבן געליטן“. פּאַקטיש אָבער זאָגן די אַנדענק-טאָולען עדות וועגן די פאַרשידענע שפּראַכן וועלכע ס'האָבן גערעדט די קרבנות, וועלכע האָבן אין זייער איבערוויגנדיקער מערהייט געהערט צו איין נאַציאָנאַלי-טעט — יידן.

דער פּויפּסט אליין האָט גענומען צו קענטעניש די יידן, ווי אַ נאַציאָנאַליטעט, ווען ער האָט געזאָגט — שטייענדיק ביים אַנדענק-טאָול אין העברעיִש: „דער אויפשריפט פאַראייביקט די זין און טעכטער פון אַ פּאַלק, וואָס זיין גורל איז געווען טאַטאַלע פאַרניכטונג“.

ער האָט עס באַשטעטיקט אַ צווייטן מאָל, ווען ער האָט געזאָגט: „דער שורש פון דאָזיקן פּאַלק פירט צוריק צו אברהמען, וועלכער איז געווען דער פּאָטער פון אונדזער גלויבן“.

צום סוף האָט ער אַ דריטן מאָל באַצייכנט די יידן אַלס פּאַלק, ווען ער האָט געזאָגט: „דאָס פּאַלק וואָס האָט באַ-“

געווער פארן געטאָ, וועלכער האָט זיך געגרייט צו אַראַגאַ-ניזירן אין דער נאַענטער צייט אַן אויפשטאַנד. נישט אַלע דעלעגאַטן זענען געווען דערפאַר. אַ סך זענען געווען קעגן. טייל דעלעגאַטן האָבן געהאַלטן אַז מען דאַרף אויף דעם האָבן די צושטימונג פון קאָמינטערן.

דעם 28-טן סעפטעמבער 1942 בין איך אַרעסטירט גע-וואָרן מיט אַ טייל דעלעגאַטן פון דער פּ.פּ.ר. די אַרעס-טירטע זענען געוואָרן געפאַרשט און געפּיניקט פון דער געסטאַפּאַ. נאָך זיבן וואַכן פאַרברענגען אין דער פּאַוויאַק-תּפּיסה בין איך אַרויסגעשיקט געוואָרן קיין אוישוויץ און פון דארטן קיין בוכענאוואָלד.

דעם 11-טן אַפּריל 1945 בין איך באַפּרייט געוואָרן דורך דער אַמעריקאַנער אַרמיי.

קומען פון גאָט דעם געבאַט: „זאָלסט נישט הרגענען“ האָט דערפאַרן אַ באַשטימטע אויסמעסטונג פון הריגה“.

ווען ער איז אָבער געשטאַנען פאַרן פּוילישן אַנדענק-טאָול, האָט דער פּויפּסט געזאָגט: „זעקס מיליאָן פּאַלאַקן זענען אומגעקומען אין דעם לעצטן קריג. איין פינפטל פון אַ פּאַלק“.

כאָטש עס איז זיכער, אַז די דריי מיליאָן פּוילישע יידן, וועלכע די נאַציס האָבן פאַרניכטעט זענען אַ פּאַרלוסט פאַרן פּוילישן פּאַלק, פּאַרלאַנגט אָבער פּשוטע ערלעכקייט פון אונדז, מיר זאָלן געדענקען, אַז די מערהייט פון פּוילישן פּאַלק האָבן זיי נישט באַטראַכט ווי אַ טייל פון פּוילישן פּאַלק — ווען זיי האָבן געלעבט, אָדער ווען זיי זענען געשטאַרבן זייער יידישן טויט...“

„קדימה“ עקזעקוטיוו

דער נייער „קדימה“ קאָמיטעט איז אויסגעקליבן גע-וואָרן אויף דער 71-טער יערלעכער אַלגעמיינער פאַר-מיטוואָך, דעם 23-טן מערץ ה"י איז פאַרגעקומען זאַמלונג.

די קאָנסטיטואירונג פון דעם עקזעקוטיוו. עס זענען אויס-געוויילט געוואָרן די פּריינד:

- פּרעזידענט — יאַשאַ שער; וויצע-פּרעזידענט: וו. יאַבלאָנסקי און א. אַפּעלאָוויטש; ערן-סעקרעטאַר — מ. אייזענבוך; ערן-קאַסיר — י. ווינקלער; פּאַרטעסע-רין פון ערן-קאַסיר — הדסה ראָזענבוים; פּאַרזי-צער פון דער קולטור-קאָמיסיע — הערשל באַכראַך; פּאַרזיצער פון דער ביבליאָטעק-קאָמיסיע — באַנאָ ווי-נער; ווירטשאַפּטס-קאָמיסיע — ראַכעלקע לעוויטאַ; רעדאַקציע-קאָמיסיע — מ. אייזענבוך; רעוויזאָנס-קאָ-מיסיע — ב. ווייסמאַן; יוגנט-קאָמיסיע — א. דאַפּנער; פּאַרשטייער צום „באַאַרד“: מ. ראַבינאָוויטש, א. אַפּע-לאָוויטש און סענדער בורשטיין. פּאַרטעסע: ליובאַ גאַטליב און הערשל באַכראַך; אַדמיניסטראַציע פון די „מעלבורנער בעטער“: וו. יאַבלאָנסקי. ח. שטייער און מאיר בורשטיין.

„קדימה“ ביבליאטעק

די „קדימה“ - ביבליאָטעק פאַרמאָגט די נייעסטע יידישע ביכער און די נייעסטע ענגלישע ביכער וועגן יידישע פּראָבלעמען אין לייען-זאַל — צייטונגען און זשורנאַלן פון דער גאַנצער וועלט

טיקייט אין א געטא. אַרומגערינגלט מיט א מויער און א א דרייפאָכיקן פּאָליציי קאָרדאָן.

דער וואַרשעווער געטאָ וועלכער איז באַשטאַנען פון אַ קליינעם געטאָ פאַרבונדן מיט א הילצערנער בריק איבער כלאַדנע גאַס, האָט געהאַט אין אירע מויערן 600 טויזנט יידן, וועלכע האָבן זיך איבער אַנדערהאַלבן יאָר געפּייניקט אין דעם גרויסן קאַנצענטראַציע לאַגער. מיט זיכערקייט קאָן געזאָגט ווערן אַז קיין פּאַלק אין דער וועלט וואַלט נישט געווען אין שטאַנד איבערצולעבן אַזוי פיל טראַגישע מאַ- מענטן און צופאַסן זיך צו אַזעלכע באַדינגונגען. די פּלענער פון די נאַציס זענען געווען: אַרייַשטופן אין די געטאָס די יידישע באַפעלקערונג און אויסהונגערן זי. דער אור- טייל האָט זיך נישט אַיינגעגעבן. דאָן איז געקומען דער אורטייל אויסמאַרדן די יידן אין די גאַז קאַמערן - דאָס איז געווען דער אורטייל וועלכן די נאַציס האָבן אַרויסגע- געבן קעגן יידישן פּאַלק אין וואַנזע ביי בערלין, אין אַפּריל 1942.

די פאַראַרדענונג צו ליקווידירן דעם יידישן קוואַרטאַל אין וואַרשע איז געקומען אין גאַנצן אומגערייט, ווייל אין דער צייט האָבן די יידן אין געטאָ פּראָדוצירט פיל וויכטיקע מאַטעריאַלן פאַרן פּראַנט. צענדליקער טויזנטער יידן האָבן געאַרבעט אין די שאַפּן און וואַרשטאַטן ווי שקלאָפּ אין די שרעקלעכסטע באַדינגונגען.

אין יולי 1942 האָבן זיך באַוווּזן אויף די ווענט פון געטאָ פּלאַקאַטן וועלכע האָבן גערופּן די יידן צו שטעלן זיך אויפן אומשלאַג-פּלאַץ, מיט דער באַמערקונג, אַז עס וועט פאַרקומען אַ גרויסע איבערזידלונג פון יידן קיין מזרח. די ערשטע קרבנות זענען געווען עלטערע מענטשן און קינדער, וועלכע האָבן זיך געפונען אין די עלטערן היימען און שפּיטעלער. די יידישע פּאָליציי צוזאַמען מיט די באַזאַמטע פון יודען-ראַט האָבן אויסגעפירט דאָס שענד- לעכע שטיקל אַרבעט. גלייכצייטיק האָבן זיי געפאַנגען אַלע אַרעמע-לייט וועלכע האָבן זיך געפונען אויף די גאַסן פון געטאָ. דאָס איבערפירן די קרבנות צום אומשלאַג פּלאַץ איז פאַרגעקומען אין די געטאָ-טראַמוויען וועלכע האָבן געהערט צו די יידישע געסטאַפּאַציעס; קאָן און העלער.

עס ווערן אויך געכאַפט מענטשן, וועלכע זענען געגאַנגען צו דער אַרבעט אין די שאַפּן; פרויען וועלכע פירן די קינדער אין די קאַנספּיראַטיווע שולן.

איך דאַרף אַפּגעבן אַ קעפל פון אַ ניי-מאַשין צו מיינע פריינד ווילנער, וועלכע האָבן געוווּנט אויף אַגראַדאַציע. איך רייס זיך אַרויס פון דער ארומרינגלונג, און לויף צו אריה ווילנער, אַנצוזאָגן די בשורה.

אין ערשטן טאָג פון דער אויסזידלונג זענען פינף צוגן מיט צען טויזנט יידן אַוועקגעפירט געוואָרן קיין טרעב-לינקע. אין אַוונט זענען זיך צונויפגעקומען אויף גענשע 39 פאַרשטייער פון אַלע יידישע אַרגאַניזאַציעס צו באַראַטן זיך וואָס צו טאָן אין דער האַפנונגסלאַזער לאַגע. דער ווייטיגענדער פּלאַץ איז געווען: יונגע מענטשן רייסן זיך ביינאַכט אַרויס פון געטאָ. פאַרניכטן און צינדן אונטער די שטאַט וואַרשע און דורך פאַרשידענע אומוועגן גייען זיי

אין דער ריכטונג פון די וועלדער. אין דער ערשטער רייע האָבן געזאַלט אַרויסגיין הונדערטער טויזנטער יונגע מענטשן באַזאָפּנט מיט מעסערס און איזנס - פאַרניכ-טענדיק גלייכצייטיק די מויערן פון געטאָ.

נישט אַלע פאַרשטייער פון די יידישע אַרגאַניזאַציעס זענען געווען פאַר דעם פּלאַץ. טייל האָבן געהאַלטן, אַז דער נאַציזם וועט נישט פאַרניכטן אַלע יידן, און ספעציעל די אַרבעטער וועלכע אַרבעטן אין די שאַפּן. דער פּלאַץ איז אַדורכגעפאַלן. עס ווערט אַרויסגעגעבן אַן אויפרוף צו דער באַפעלקערונג אין געטאָ אין וועלכן מען רופט די יידן נישט צו גיין פּריזוויליק צום אומשלאַג-פּלאַץ. פיל יידן שטעלן זיך אַקעגן דער דעפּאַרטאַציע. די יידישע פּאַ-ליציי און די באַזאַמטע פון יודען-ראַט ווערן פאַרטריבן און אין פיל פּאַלן - צעשלאַגן. אויף עטלעכע טעג ווערט די דעפּאַרטאַציע אַפּגעשטעלט.

דאָן באַוווּזן זיך דייטשע אַיינהייטן מיט דיערע מיט-העלפער, אוקראַינער, ליטווינער, לאַטישן וועלכע שלעפּן מיט דער גרעסטער ברוטלקייט אַרויס די יידן פון זייערע באַהעלטענישן און פירן זיי צום אומשלאַג-פּלאַץ, און פון דערטן קיין טרעבלינקע.

אין פּאַרלויף פון איין חודש איז זיי געלונגען אַרויס-צופירן דריי הונדערט טויזנט יידן צום פאַרניכטן. גאַנץ אומגעריכט קומט אַן איבעררייס אין דער דעפּאַר-טאַציע.

דער אונטערערדישער געטאָ קאַמיטעט באַשליסט צו אַרגאַניזירן אַן אויפשטאַנד. צו דעם צוועק ווערן אַרויסגע-שיקט יונגע יידישע מענער און פרויען אינצוקויפן גע-ווער; ווי אויך אונטערהאַנדלען מיט פּוילישע אַרגאַניזאַ-ציעס וועגן אַ געמיינזאַמען אַרויסטריט קעגן די נאַציס. דער פּלאַץ וועגן אַ געמיינזאַמען אַרויסטריט קעגן נאַ-ציוזם ווערט אַפּגעוואַרפן. דאָס געבן געווער פאַרן געטאָ, ווערט אויך אַפּגעוואַרפן.

דאָס איינקויפן געווער אויף דער אַרישער זייט איז געווען פאַרבונדן מיט גרויסע סומעס געלט. יידישע היזן אייגנטימער זענען געווען די וועלכע האָבן געגעבן גרויסע סומעס געלט פאַר דער אונטערערדישער אַרגאַניזאַציע. דאָס געלט איז געשאַפּן געוואָרן דורך פאַרקויפן יידישע הייזער צו פּאַלאַקן.

אין דער צייט פון דער דייטשער אַקופאַציע זענען פיל פּאַלאַקן רייך געוואָרן פון האַנדל און שמוגלען. זיי האָבן אַפּגעקויפט יידיש אייגנטום פאַר נישטיקע סומעס געלט. די קאַנטראַקטן האָבן אַדורכגעפירט פּוילישע נאַ-טאַרן. אַזוי אַרום זענען פאַרקויפט געוואָרן אַ צאָל הייזער. אַ טייל פון דעם געלט איז געגאַנגען פאַר איינקויפן גע-ווער און אַמזניציע. מיטן איבערפירן דאָס געווער אין געטאָ האָבן זיך פאַרנומען שמוגלער - צושטעלער פון פּראַ-וויאַנט און געטאָ. פיל מאָל זענען פאַרגעקומען דורכפאַלן. דערביי זענען פּאַרלויירן געגאַנגען יידישע מענטשן און גרויסע סומעס געלט.

אין איינעם אַ טאָג אין חודש סעפטעמבער 1942, איז פאַרגעקומען אין וואַרשע אַ לאַנד-צוזאַמענפאַר פון דער פ.פ.ר. אויף דעם צוזאַמענטרעף האָבן איך גערעדט וועגן

א ריזיקן בית-עולם. וייל אויפן געביט פון דער סאנאטאָ-
ריע זענען פאָרגעקומען שווערע שלאַכטן צווישן דייטשיש
און פויליש מיליטער.

נאָכן אָפגעבן דעם באַריכט וועגן דער לאַגע אין מעד-
זעשין, האָט דער „דושווינט“ וועלכער האָט נאָך אין דער
צייט דיספּאָנירט מיט גרויסע סומעס געלט, באַשלאָסן
פאַר יעדן פּרייז אויפבויען די סאָנאָטאָריע.

די עקס-הומאציע פון די געפאלענע פוילישע זעלנער
און אָפיצערן איז פאָרגעקומען מיט דער באַטייליקונג פון
רויטן-קרייז אין וועלכע עס האָבן געאַרבעט פּאַלאַקו. אין
איינ קבר, אַנשטאָט אַ געפאלענעם, האָבן מיר געפונען
געווער און אַמוניציע. אַזעלכע קברים זענען געווען זעקס.
שפעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז פּאַלעניצער יידן, וועל-
כע האָבן זיך פאַרנומען מיט קבר-זיין די געהרגעטע האָבן
באַגראָבן דאָס געווער, גלויבנדיק אַז אין אַ געהעריקן
מאַמענט וועט מען זיך קאָנען דערמיט באַנצן. פאַר אונדז
איז געשטאַנען די פּראָגע, וואָס טוט מען מיטן געווער –
וועמען עס געבן? עס איז באַשלאָסן געוואָרן דאָס געווער
איבערגעבן דער S.B.S.

נאָך זעקס וואָכן שווערער אַרבעט, איז ענדלעך געלונ-
גען איינצוקוואַרטירן 120 קינדער און עטלעכע דערציער.
עטלעכע מיטגלידער פון ראיאָן-קאָמיטעט פון דער S.B.S.
זענען געווען שטענדיקע איינגייער אין קינדער היים.
דאָרט האָבן זיי איינגעאַרדנט טרעפונגען פון זייערע
מענטשן. די אָנפירונג פון קינדער היים האָבן אַרפּמערקזאָם
געמאַכט דער S.B.S., אַז מיט זייערע אָפטע טרעפונגען
באַדראַען זיי די עקזיסטענץ פון קינדער היים און פון די
קינדער. ווען דער וואַרשעווער געטאָ קאָמיטעט האָט זיך
געגרייט צום באַוואַסן אויפשטאַנד, האָבן זיך געוואַנדן
צו דער S.B.S. אָנפירונג וועגן אָפגעבן אַ טייל געווער פאַרן
געטאָ. דער ענטפער איז געווען: צו וואָס דאַרפן יידן
געווער? זיי האָבן נישט געגלויבט, אַז יידן זענען פּיאַיק צו
אַרגאַניזירן אן אויפשטאַנד.

דאָס אַפּוואַגן צו געבן געווער פאַר דער יידישער
קאָמפּס-אַרגאַניזאַציע האָט אַרויסגערופן ביי אונדז גרויס
פאַרביטערונג. אין די טראַגישע טעג פון אויגוסט 1942
האָבן די נאַציס אָנגעהויבן ליקוידירן די יידישע קינדער
היימען אויף דער ליניע וואַרשע-אַטוואַצק. פאַר דער אָנפיר-
רונג פון דער מעדעם סאָנאָטאָריע איז געוואָרן קלאָר, אַז
די קינדער היים אין מעדזשעשין וועט אויך ווערן ליקויד-
דירט. עס איז באַשלאָסן געוואָרן אַז די עלטערע קינדער
זאָלן פאַרלאָזן די קינדער-היים און אויסבאַהאַלטן זיך אין
די אַרומיקע וועלדער. צו דעם צוועק איז נויטיק געווען
אַביסל לייכט געווער פאַר די קינדער. אויך צו דעם צוועק
האָט די S.B.S. זיך אָפגעזאַגן צו געבן געווער די יוגנט-
לעכע, וועלכע זענען גרייט געווען טייער אָפצוגעבן זייערע
לעבנס.

אין אַ זוניקן, פּרעכטיקן טאַג, איז די סאָנאָטאָריע גע-
וואָרן אַרומגערינגלט פון עס-עס מענער. די קינדער מיט
די דערציער זענען צופוס געפירט געוואָרן קיין פּאַלעניץ.
דאַרטן זענען די קינדער אַריינגעוואָרפן געוואָרן אין ווא-
גאַנען און אָפגעפירט קיין טרעבליסקע. די מעדעם סאָנאָ-

טאָריע איז נישט געווען די איינציקע אינסטיטוציע, וועל-
כע די נאַציס האָבן פאַרניכטעט. אין דעם זעלבן טאַג, ווען
די נאַציס האָבן געפירט די קינדער פון מעדזשעשין צום
טויט, איז צום אומשלאָג-פּלאַץ אַרויסגעפירט געוואָרן דאָס
קינדער היים פון יאַנוש קאַרטשאַק, וועלכעס האָט זיך גע-
פונען אויף שענגע 16.

ס'איז נישט צום גלייבן, ווי די קינדער, אין געשלאָ-
סענע רייען, מיט געזאַנג זענען געגאַנגען מיט זייערע לע-
רער צום אומשלאָגפּלאַץ אויף סטאַוקע.

די קינדער זענען געווען איבערצייגט, אַז זיי קלייבן
זיך אויף אַן אויספלוג. איך האָב באַוואַנדערט ווי העפלעך
די דייטשן האָבן אויפגענומען דעם דאָקטאָר יאַנוש קאַר-
טשאַק, וועלכער איז געווען אַנגעטאָן אין אַ מונדיר פון
אַ פוילישן פּולקאַוויק. דורך אַ שפּאַרונע האָבן זיך געווען
ווי די עס-עס האָט העפלעך אַריינגעזעצט די קינדער אין
די וואַגאַנען.

אין די טעג פון יולי 1942 זענען אויך ליקוידירט
געוואָרן פאַרצווייגטע אינסטיטוציע, וועלכע יידן האָבן
אויפגעבויט אין געטאָ: קעגנזייטיקע הילף.

וועגן דער קולטור געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט אין
געטאָ וואַרשע איז שוין פיל געשריבן געוואָרן. אָבער די
טעטיקייט פון די הויף קאָמיטעטן מיט זייער קעגנזייטי-
קער הילף, איז ווייניק דערמאָנט געוואָרן.

אין דעם הויז, וואו איך מיט מיין פרוי און שוועסטער
האָבן געוואוינט אויף ניסקע 35, האָט דער הויף-קאָמיטעט
באוויזן צו אַרגאַניזירן הילף פאַר אַרעמע און קראַנקע
מענטשן. א וויכטיקע אַרבעט איז געטאָן געוואָרן פאַר די
יידן, וועלכע זענען אויסגעווינדלט געוואָרן פון די קליינע
שטעטלעך אַרום וואַרשע. די מענטשן זענען אַריינגעוואָרפן
געוואָרן אין געטאָ וואַרשע. באַראַבעוועט, פון אַלעם,
זעלטן ווער ס'האַט פאַרמאָגט אַ פאַר זלאָטעס. מיטן איינאַר-
דענען די פליטים האָבן זיך פאַרנומען די הויף-קאָמיטעטן
זיי האָבן באַקומען ווייניגער און עסן. יעדע פאַר טעג איז
פאַרגעקומען אַ קולטור אונטערנעמונג. די בעסטע אַרטיסטן
האָבן געלייענט און געזונגען פון די בעסטע יידישע שאַ-
פונגען. עס זענען אַרגאַניזירט געוואָרן הומאָר אַונטן,
וועלכע האָבן אויסגעלאַכט היטלערן, און צוגעגעבן מוט
און האַפענונג די פארפייניקטע יידן, און קודם – די אַרטיס-
געטריבענע פון די שטעטלעך.

אין מאי 1942 איז געקומען קיין וואַרשע אַ גרויסער
טראַנספּאָרט דייטשע יידן. פּיין געקליידעט מיט פול אַג-
געשטאַפּטע וואַליזעס. דאָס איז געווען די עליטע פון דייטשן
יידנטום. צווישן זיי האָבן זיך געפונען פּראָפעסאָרן, אַר-
טיסטן, שרייבער און מיליטערייליט וועלכע זענען באַזיי-
טיקט געוואָרן פון דער דייטשער אַרמיי – נאָכן אויסגע-
פינען, אַז זיי שטאַמען פון יידן.

פיל פון די דייטשע יידן זענען איינקוואַרטירט געוואָרן
אויף ניסקע 35. אַזעלכע הייער ווי ניסקע 35 זענען געווען
אין די הונדערטער. עס איז שווער צו באַנעמען ווי אין
אַזא טראַגישער צייט האָבן יידישע מענטשן געפירט אַזא
גרויס קולטור אַרבעט, און אַרגאַניזירט אַזא הילפס טע-

מיט יידן אין וואַרשעווער געטאָ

אין די באַטאָליאָנען טרעטן אַרײַן פּיל ייִדישע אַרבע-
טער; אינטעליגענץ און שול יוגנט. ייִדישע דאָקטוירים
גיבן אַ גרויסן ביישטייער אין מעדיצינישע הילף פאַר די
סאַלדאַטן און ציווילער באַפעלקערונג. דער אַרגאַניזאַטאָר
פון דער מעדיצינישער הילף איז דאָקטאָר טעמערסאָן. ער
און זײַנע חבדים ברענגען מעדיצינישע הילף פאַר די
סאַלדאַטן, וועלכע קעמפן פאַראיינוואַמט אין דער פעסטונג
מאַדלין.

אין די שלאַסטן מיטן היטלעריזם זענען געפאַלן איבער
33.000 ייִדישע סאַלדאַטן, אַפיצירן; פּריזוויליקע פון די
אַרבעטער באַטאָליאָנען און צווישן זיי — דער דאָקטער
טעמערסאָן. דער ייִדישער אַרבעטער קלאַס קעמפט מיט
דער גרעסטער אַפּפּערוויליקייט קעגן נאַציזם. די פּריינד-
שאַפט וועלכע איז געבוירן געוואָרן אויף די באַריקאַזן פון
וואַרשע, איז פאַרטגעזעצט געוואָרן אין די קאַמפן פון
וואַרשעווער געטאָ אויפּשטאַנד.

נאָך דער קאַפיטולאַציע פון פּוילנס אַרמיי זענען יידן
די ערשטע וועלכע טראַכטן פון שאַפן אַן איינהייטלעכע
ייִדישע אונטערערדישע קאַמפּס אַרגאַניזאַציע. דער נאַצי-
שער טעראָר און די אַנטיסעמיטישע פּראָפּאַגאַנדע פון די
דייטשן צווינגט יידן צו אַנטלויפן אין די מזרח געביטן,
שוין באַזעצטע דורך די סאָויעטן. יידן גלויבן, אַז זיי
וועלן האַרציק אויפּגענומען ווערן דורך דער סאָויעטישער
אַדמיניסטראַציע. געשען איז דאָס פּאַרקערטע; פּיל ווערן
אַרעסטירט, באַלד נאָכן אַריבערגיין די גרענעץ. פּיל ווערן
אויפּגענומען ווי אַ פּיינטלעכער עלעמענט — ספּעציעל
געוועזענע טוער פון פּאַליטישע פּאַרטייען, פּראָפעסיאָנעלע
פּאַריינען און קולטור-אַרגאַניזאַציעס.

די יידן וועלכע זענען פאַרבליבן אונטער דער דיי-
טשער אַקופּאַציע געפינען זיך אין אַ טראַגישער לאַגע. דאָס
באַנצע ווירטשאַפּטלעך, געזעלשאַפּטלעך לעבן איז געוואָרן
פּאַרניכטעט. קרימינעלע עלעמענטן און פּאַלקס-דוויטשן
ראַבערען ייִדישע הוימען — פּאַדערנדיק אויסקויף געלט.
אין די טראַגישע טעג, טרעטן צו אַ גרופּע געזעלשאַפּט-
לעכע טוער ווידער אויפּצולעבן פּאַרשידענע ווילטעטיקע
אינסטיטוציעס, וועלכע זענען זיך צעפאַלן אין דער צייט
פון די שלאַכטן. די ערשטע אינסטיטוציע וועלכע איז גע-
וואָרן אויפּגעבויט איז געווען די מעדעס - סאַנאַטאָריע.
דער לייטער פון דער קולטור-ליגע אבראַמסאָן, צוזאַמען
מיט מיר זענען אַזעק צופוס קיין מעדזשעין, מיטן ציל
איינצואַרבעטן אַ קינדערהיים פאַר די קינדער, וועלכע
האַבן פאַרלוירן זייערע עלטערן אין דער צייט פון דער
מלחמה. ווען מיר זענען אַנגעקומען אויפן אַרט האָבן מיר
אַנשטאַט דער אַמאָליקער סאַנאַטאָריע, אַנגעטראַפן אויף
אַ חורבה. די געבידעס זענען געווען צעשטערט. דער איינ-
ווענטאָר — אויסגעראַבעוועט, עלעקטריע און וואַסער איינ-
ריכטונגען — צעשטערט. און דאָס סאַמע שרעקלעכסטע —
אויפן געביט פון דער סאַנאַטאָריע, האָבן מיר אַנגעטראַפן

נאָכן אונטערשרייבן דעם ריבענטראַפּ-מאַלאַטאָוו נישט
אַנגריף פּאַקט, דעם 23-טן אויגוסט 1939, האָט דאָס פּויל-
לישע יידנטום דערזען, אַז איר עקזיסטענץ איז באַדראַט.
אַלע שלום-קאַנגרעסן און פּאַציפּיסטישע באַוועגונגען
צוזאַמען מיט זייער פּירער זענען פאַרשוונדן. די לאַזונ-
גען; קאַמף קעגן פּאַשיזם; קעגן מלחמה, זענען אויך שנעל
פאַרשוונדן. ס'האַט זיך גלייך אַנגעהויבן צום ערשט —
אַ שטילע מאַביליזאַציע. און עטלעכע טעג שפּעטער —
אן אַלגעמיינע מאַביליזאַציע. מינע חברים רעזערוויסטן
ווערן גערופן צום מיליטער. אַלע זענען גרייט צו קעמפן
ביזן לעצטן קעגן נאַציזם.

אין די שפּאַנענדיקע טעג הייבט זיך אַן צו מערקן אַ
גרויס צערודערונג אין די מיליטערישע זאַמל-פּונקטן.
ס'פעלן אויס מונדיין, געווער און פּראָוויאַנט. די מאַבילי-
זאַציע איז אַ כאַאָטישע. מיליטערישע טראַנספּאָרטן קאַנען
נישט דערגרייכן זייער ציל. די באַפעלקערונג הייבט אַן
אויסקויפן שפּייז. די פּירער פון די פּאַליטישע פּאַרטייען
ווייסן נישט ווי אַזוי צו האַנדלען, ס'קומען נישט פאַר קיין
פּאַטריאָטישע מאַניפעסטאַציעס. די פרעסע איז דעוואַרענע-
טירט. פּלוצלונג, פּרייטיק דעם 1-טן סעפטעמבער 1939
הייבן אַן פּאַלן באַמבעס אויף אַפענע פּוילישע שטעט.

די באַפעלקערונג איז הילפּסלאָז, ס'איז נישטאָ קיין
פּאַרטיידיקונג, דער כאַאָס איז גרויס. די צאָל קרבנות
צווישן דער ציווילער באַפעלקערונג איז שווער פעסטצו-
שטעלן. דער איבערפּאַל פון היטלער-דייטשלאַנד אויף
פּוילן איז געקומען אומגעריכט — אַן קריגס-נאַטעס און
אַן קריגס-דערקלערונגען. אויפן דריטן טאָג פון דער
מלחמה כאַפּט אַרום אַ מעכטיקער ענטוויאָום; די פּראַנצויזן
און ענגלענדער האָבן דערקלערט קריג דייטשלאַנד. הונ-
דערטער טויזנטער מענטשן מאַניפעסטירן אין וואַרשע
ביי די ענגלישע און פּראַנצויזישע אַמבאַסאַדעס. עטלעכע
נאַצישע באַמבעס פּאַרטייבן שנעל די מאַניפעסטאַנטן.
אויפן פינפטן טאָג פון קריג דערגרייכן דייטשע איינהייטן
וואַרשע; דער פּוילישער גענעראַל-שטאַב גיט אַרײַס אַ
פּאַראַדענונג, אַז אַלע מיליטער-פּעאיקע מענער זאָלן
פּאַרלאָזן וואַרשע און גיין אין דער ריכטונג פון מזרח.

צוזאַמען מיט די מיליטער פּיאיקע, פּאַרלאָזן וואַרשע
הונדערטער טויזנטער מענטשן. אַפּילע פּרויען און קינדער,
אַלע רעגירונגס-אינסטיטוציעס ווערן צוואַקואירט און צו-
זאַמען מיט זיי, די פּירער פון די פּאַליטישע פּאַרטייען מיט
זייער אַקטיוו. דער קליינער מיליטערישער גאַרניזאָן איז
נישט בכוח צו פּאַרטיידיקן וואַרשע. דער שטאַט פּרעזי-
דענט סטאַרושינסקי רופּט דער באַפעלקערונג צו פּאַרטיי-
דיקן וואַרשע. מיט פּיל ענטוויאָום טרעטן צו אין דער
ערשטער רייע די אַרבעטער, צו בויען פּאַרפעסטיקונגען.
מען רופּט זיי: אַרבעטער-באַטאָליאָנען. פּיל פון זיי קעמפן
אויף די פּאַדערשטע פּאַזיציעס, אין די פּאַרשטעט פון
וואַרשע.

א נישט-הומאניטארער אקט, וואס פאסט נישט דעם ענג-לישן נאמען, מיט צוואנג צו דעפארטירן די אפגעראטע-וועטע קיין מאוריתיוס".

ווען מען האט אים אינפארמירט וועגן די צוגרייטונגען פון קאנצענטראציע לאגערן פאר יידישע פליטים אין מאור-טיוס, פראטעסטירט טשערטשיל: "איך האב קיינמאל נישט קאנטעמפלירט" אז יידישע פליטים זאלן איינגעשלאסן ווערן אין לאגערן מיט שטעכלדראט און וועכטער..."

דעם זעלבן נוסח פון רחמנות קאן מען געפינען אין צאלרייכע דאקומענטן. ווען די אדמיראליטעט האט בא-פולן די ענגלישע קריגס שיפן צו פארשאפן די בולגארישע שיפ "רודניכאר" מיט פליטים אויף די אינטערנאציאנאלע וואסערן, האט טשערטשיל, וואס איז געווען דער "לארד פון דער אדמיראליטעט" פראטעסטירט, וויל אזא אקט מדינת א פארגוואלטיקונג פון די אינטערנאציאנאלע גע-זעצן, אבער גלייכצייטיק האט ער צוגעגעבן, אז דער בא-פעל זאל אויסגעפירט ווערן נאר אין דעם איינציקן פאל. מער האט זיך טשערטשיל נישט געזארגט, און די פיאטן-אקטן פון די ענגלישע קריגס שיפן אויף די אינטערנאציא-נאלע וואסערן זענען ווייטער אנגענאנגען (די גריכישע שיפ "הילכא").

ווען ווייזמאן און טשערטשיל האבן געפאדערט, אז די ענג-לישע לופט כוחות זאלן באמבארדירן די באן ליניע פון בראפעשט קיין אוישוויץ און די גאז קאמערן האט טשער-טשיל איבערגעגעבן די אויפגאבע דעם מיניסטער פון די לופט כוחות סער ארטישבלאד סינקלעיר אויסצופירן דעם פראיעקט. פון דעם באפעל איז גארינישט געווארן. סער ארטישבלאד סינקלעיר (אויך א "זאיאניסט") האט צוערשט געעצהט, אז די אמעריקאנער זאלן דאס וואסן. שפעטער האט ער פארלאנגט גענויע טאפאגראפישע אינפארמאציע וועגן אוישוויץ און טרעבלינקע. ווען די יידישע אגענטן האט באזארגט די טאפאגראפישע אינפארמאציעס (פון דער פוי-לישער רעגירונג), זענען די דאקומענטן געבליבן פאר-שטעקט אין א שופלאד צווישן "פארעין אפיס" און דעם מיניסטעריום פון די לופט-כוחות.

עס שאפט זיך דער איינדרק, אז די אלע פאטעטישע רייד און באפעלן זענען מער געווען געווידמעט די ארכיוון פאר די צוקונפטיקע געשיכטע פארשיער, אן שום ווא-גיכייט צו באאיינפלוסן די טראגישע ווירקלעכקייט די הויפט באשולדיקונג און די פאראנטווארטלעכקייט פון טשערטשילן איז, אז ער האט פרעזידירט איבער א קאבינעט, וואס האט מעטאדיש ארומגערינגלט דעם נאצי-אקופירטן קאנטינענט מיטן ציל נישט צו דערלאזן, אז אינדיווידועלע יידישע פליטים און גרעסערע גרופן (די בולגארישע יידן, יידן פון רומעניע, אונגארן, גריכנלאנד אא"וו) זאל זיך ארויסרייסן פונעם היטלעריסטישן גיהנום. מיר ווייסן, אז דאס איז געווען די אפיציעלע פאליטיק פון טשערטשילס קאבינעט: מקריב צו זיך דאס איינצופע-אישע יידנטום אויפן מזבח פון די ענגלישע אימפעריאליס-טישע אינטערעסן אין דעם איינגערעדטן גלויבן אז אן דעם דרוק פאר א יידישער מדינה וועלן די ענגלענדער בשלום געוועלטיקן איבער די אמצרות פון די אראבישע מדינות.

די באשולדיקונג קעגן טשערטשילן איז, אז מיט זיין שווייגן האט ער "דער גרויסער פריינד פון יידן" אויסגע-דריקט זיין פולע הסכמה מיט דער פארעטערישער פאלי-טיק פון זיין קאבינעט, א פאליטיק, וואס האט מיט דיפלא-מאטישע אינטערווענצן און מיטן כוח פון די קריגס-שיפן פון זיין מאיעסטעט געשאפן א שטעכלדראט-צוים ארום דעם אויסערלעכן פערעמעטער פון די נאצי-לאגערן און אזוי ארום אקטיוו געהאלפן דער נאצי-מאשין אומברע-נגן די יידן.

אבערקענענדיק צום זכות דעם קאמף פון רווועלסן און טשערטשילן קעגן נאצי-דייטשלאנד, א גיגאנטי-שער קאמף וואס האט אפגעראטעוועט די מענטש-הייט פון פארשקלאפונג — מוז מען אבער מיט טרויער און צארן פעסטשטעלן אז צוליב אימפעריאליסטישע אינ-טערעסן האבן זיי געטאן אלעס מעגלעכע (אין די באדינגונג געז) אז אין דער נאצי מלחמה קעגן די יידן, זאלן די נאציס זיגן און די יידן פארלירן זעקס מיליאנען קרבנות.

די נאציס האבן געהעריק אפגעשאצט די שטעלונג פון די אלעאירטע לגבי די יידן.

אין דעצעמבער 1942 האט געבעלס פארנאטירט אין זיינע טאגביכער: "אין ווירקלעכקייט... ביידע די ענג-לענדער און די אמעריקאנער זענען העכסט צופרידן, אז מיר פארניכטן דאס יידישע געזינדל... (זע לואיס פ. לאטשנער "ד"ר געבעלס דייעריס", זייט 241).

פון רעדאקציע:

אין פריערדיקן נומער איז אין ד"ר פערשטענדיקס ארטיקל אריינגעפאלן עטלעכע פארדריסלעכע פעלערן, וועלכע מיר פארבעסערן דא:

זייט 3 (רעכטער קאלום) הלל קוק, א ברודער פון הרב — דארף זיין: הלל קוק — א ברודער — זון..

זייט 3 (לינקער קאלום) די רומענישע רעגירונג לייגט פאר צו פארוויפן 10.000 יידן — דארף זיין 70.000 יידן.

אונדזערע הארציקסטע ברכות
דעם וועטעראן פון די יידיש-וועלטלעכע
מעטיקייטן אין אונדזער ישוב

פ'ר' סענדער פורשטיין

צו זיין 80טן געבוירן-טאג

"קדימה" קאמפיטעט

נישט באשולדיקן, אז ער האט אריינגעצויגן אַמעריקע אין אַ „ידישער מלחמה“ ...

רווועלט אין בלי ספק געווען איינער פון די גרעסטע שטאַטס-מענער אין דער מאַדערנער געשיכטע.

שוין אין דער צייט פון „אפיזמענט“ האָט רווועלט איינגעזען, אז נאַצי דייטשלאַנד שטעלט מיט זיך פאַר אַ געפאַר פאַר דער גאַנצער פרייער וועלט.

דאָקומענטן-פאַרשער באַהויפטן, אז ווען רווועלט האָט צוריקגערופן דעם אַמעריקאַנער אַמבאַסאַדאָר פון בערלין נאָך דער „קריסטאַל-נאַכט“ איז דאָס נישט געווען קיין זשעסט לטובת די יידן. „רווועלט האָט געזוכט אַ קאַנ-פראַנטאַציע מיט נאַצי דייטשלאַנד“.

פון יאָר 1939, ווען די מלחמה איז אויסגעבראַכן אין איראָפּע, איז די אויפגאַבע פון רווועלטן געווען אַ גיגאַנט-טישע: צו מאַניפּולירן דאָס אַמעריקאַנער פּאָלק (וואָס איז געווען אין אַן איבערווייגנדער מערהייט אינאָלאַציאָניסטן) מיטן ציל לאַנגזאַם אַריינצוציען אַמעריקע אין אַ מלחמה קעגן די „אַקס-מדינות“ (דייטשלאַנד-יאַפּאַן) אין דער זעל-בער צייט האָט ער מאַביליזירט די אַמעריקאַנער אינדוס-טריע פאַר שאַפּן אַ ריזיקן אַרסענאַל פון מאַדערנע וואַפּן. עס איז בלי ספק, אַז די היינטיקע דעמאָקראַטישע פרייע וועלט האָט צו פאַרדאַנקען איר עקזיסטענץ דער גענאַלער שטאַטסמאַנשאַפּט פון רווועלטן אין פּעריאָד 1939-1941, ווען רווועלט האָט באַצויבערט און מאַניפּו-לירט דאָס אַמעריקאַנער פּאָלק און גלייכצייטיק געשטופּט יאַפּאַן און דייטשלאַנד צו אַן אַפענער אַגרעסיע קעגן אַמע-ריקע. די מלה פון נאַצי דייטשלאַנד האָט אַפּגעראַטעוועט די מענטשהייט פון פאַרשקלאַפּונג און דאָס וועלט יידנטום פון אומקום.

פון דער אַנדער זייט, אַפּשאַצנדיק רווועלטס ראל פון יידישן שטאַנדפּונקט, קאַן מען אַרויסווייזן פאַרשטענדעניש פאַר דער טאַקטיק פון רווועלטן, נישט צו אידענציפּיצירן די יידישע אינטערעסן מיט די נאַציאָנאַל אַמעריקאַנער אינטערעסן איידער דעם אַריינטריט פון אַמעריקע אין דער מלחמה. אָבער מיט דעם מאַמענט, ווען אַמעריקע איז אַריינגעצויגן געוואָרן אין דער מלחמה, נאָך דער ברוטאַלער יאַפּאַנישער אַגרעסיע (דעם 7-טן דעצעמבער 1941) און נאָך דעם ווי נאַצי דייטשלאַנד האָט אַ טאַג שפּעטער דער-קלערט מלחמה קעגן אַמעריקע, האָט דער איזאלאַציאָניס-טישער, טיילווייז אַנטיסעמיטישער לאַגעד פאַרלוירן יעדן באַדן, די מלחמה איז אַרויפגעצווונגען געוואָרן אויף אַמע-ריקע און דאָס אַמעריקאַנער פּאָלק האָט געהאַט נאָר איין אַלטערנאַטיוו: צו קעמפן און זיגן.

אין דעם פּעריאָד, זייט סוף פון יאָר 1941, איז מער נישט געווען קיין גרונד פאַר רווועלטן צו דערלויבן זיין אַדמיניסטראַציע פאַרטושן די יידישע טראַגעדיע און צו דולדן סאַבאַטאַזש-אַקטן פון זיין סטייט-דעפּאַרטמענט קעגן יעדן פרוו פון אַ רעטונגס אַקציע.

אין די דאָזיקע באַדינגונגען איז רווועלטס גלייכגיל-טיקייט צו דער פאַרניכטונג פון די יידן אין איראָפּע אַ באַווייז, אַז ער איז געווען נישט אומצופרידן, וואָס די דייטשן גייען אָן מיט זייער מאַסן מאַרד פון יידן, נישט

דער פאַר וויל ער איז געווען אַן אַנטיסעמיט, נאָר וויל ער איז געווען גרייט מקריב צו זיין דאָס איראָפּעאישע יידנטום פאַר די אינטערעסן פון ענגלישן אימפּעריאַליזם. אגב, עס זענען פאַראַן היסטאָרישע באַווייזן, אַז רח-וועלט איז נישט געווען פריי פון אַנטיסעמיטישע סענטי-מענטן.

אין די „מעלבורנער בלעטער“ נומער 2 - 1982, האָב איך ציטירט אַ געשפרעך צווישן רווועלטן און דעם פראַנצויזישן גובערנאַטאָר פון קאַסאַבלאַנקע, אין שייכות מיט דעם איבערטראַנספּאָרטירן פּליטים פון שפּאַניע קיין צפון אַפריקע. רווועלט האָט דערקלערט „די צאָל יידן פון פרייע באַרופן (יוריספרודענץ, מעדיצין, קאַלעדזש פראַפעסאָרן) מוז זיין אויסדריקלעך באַגרענעצט צו דער יידישער באַפעלקערונג אין צפון אַפריקע אין פאַרגלייך מיט דער גאַנצער באַפעלקערונג אין צפון אַפריקע ... דאָס וועט פאַרמיידן דאָס ספּעציפּישע און פאַרשטענדלעכע באַקלאַנגן זיך פון די דייטשן, אַז 50 פראַצענט פון זייער פראַפעסיעס זענען באַזעצט פון יידן“ ..

לויט פראַנצויזיס לעווענשטיין „רווועלט ענד טשערטשיל“ האָט רווועלט די זעלבע אַנטיסעמיטישע דרשה איבער-געזורט אין אַ געשפרעך מיט דעם מאַראַקאַנער סולטאַן מוהאַמעד אין דער אַנוועזנהייט פון טשערטשילן.

מיט אַזאַ אַנטיסעמיטישער „נאָמערוס קלאַחווס“ דרשה וואָלט רווועלט נישט געוואָגט אויפצוטערען אין אַמע-ריקע, וויל דאָס וואָלט געווען אַ פאַרגוואַלטיקונג פון דער אַמעריקאַנער קאַנסטיטוציע.

ריטשאַרד קראַסמאַן איז געווען גערעכט, די פּערווענ-לעכע מיט-פאַראַנטוואָרטלעכקייט פון רווועלטן פאַר דעם אומקום פון איראָפּעאישן יידנטום אַנטערליגט נישט קיין צווייפל. די לעגענדע וועגן רווועלטן אַלס דעם „גרויסן יידן פריינד“ (וואָס די אַמעריקאַנער יידישע אַנפירערשאַפּט האָט געשפּונען און פאַרשפּרייט) האָט זיך פאַרענדיקט אויף די אַש-בערג פון די טויטן-לאַגערן.

ווינסטאָן טשערטשיל האָט אויך פאַרנומען אַ גאָר בכבודיקן פּלאַץ אין די לעגענדעס וועגן „די גרויסע יידן פריינד“. ער איז אַפילו באַצייכנט געוואָרן אַלס אַ „זיאַ-ניסט“.

טשערטשיל איז נישט בלויז געווען אַ שטאַטסמאַן פון אַ גאָר הויכער מדרגה, ער איז אויך געווען אַן אינטעלעק-טואַל מיט אַ חוש פאַר דער היסטאָרישער אַפּשאַצונג פון זיין פּערזענלעכקייט. אין זיך לאַנגער קאַריערע קאַן מען נישט געפינען קיין שפור, קיין אויסדרוק, וואָס מ'וואָלט געקאָנט אויסטייטשן אַלס אַנטיסעמיטיש.

אדרבא - זיינע אַרויסזאָגונגען וועגן די לייזן פון די יידן, זענען פול מיט פאַנטאַס און רחמנות, ווען גענעראַל וועיוועל האָט פראַטעסטירט קעגן באַשלוס פון קאַבינעט צו דערלויבן די געדאַטעוועטע פון דער שיף „פאַטריאַ“ צו פאַרבלייבן אין פאַלעסטינע, האָט אים טשערטשיל טע-לעגראַפירט: „פּערזענלעך וואָלט איך, אַז דאָס וואָלט געווען

צאלרייכע אינטעלעקטואלן, עקאנאמיסטן און סאציאלאגן, וואס האבן געארבעט בלב תנפש פאר דער רעאליזאציע פונעם "נוי דיעל".

יידן זענען געווען באגייסטערט, ווען רחוקעלט האט צוריקגעצויגן דעם אמעריקאנער אמבאסאדאר ה. ווילסאן פון בערלין, אלס פראטעסט קעגן דעם "קריסטאל-נאכט"-פאגרום אין נאוועמבער 1938.

שלמה שאפיר (היסטארישער פארשער אויפן געביט פון אמעריקאנער פאליטיק און אמעריקאנער יידנטום) האט פארנאטירט, אז ווען רחוקעלט איז געשטארבן דעם 12-טן אפריל 1945 האט קיין שום עטנישע מינדערהייט נישט אזוי געטרויערט, ווי די יידן נאכן טויט פון "זייער" פרע-זידענט.

אבער ווען נאכן לעגאלן פעריאד פון דרייסיק יאר האבן זיך אויפגעמאכט פאר דער עפנטלעכקייט, די גע-הימע ארכיוון, האט זיך אנטפלעקט א גאנצן אנדער רחוקעלט. אן אנדער פערזענלעכקייט, אמת, נישט קיין סכיואפרענישע פיגור, נישט קיין פערזענלעכער אנטיסע-מיט. אבער ווייט נישט קיין יידן פריינד.

פערזענלעך אן רעליגיעזע אדער ראסיסטישע פאראור-טיילן קעגן יידישע יחידים, וואס שייך אבער דעם כלל ישראל, איז רחוקעלט געווען גרייט מקריב צו זיין דעם יידישן קאלעקטיוו פאר פאליטישע אינטערעסן, אזוי ווי ער האט זיי פארשטאנען. ער איז נישט געווען קיין שונא פון יידן, אבער אין די פריאריטעטן פון זיין "מאסטער פלאן" פאר די אינטערעסן פון דער דעמאקראטישער וועלט, איז נישט געווען קיין פלאץ פאר דעם יידישן קא-לעקטיוו. דערפאר איז ער געווען גלייכגילטיק צום גורל פון די יידן אזוי ווייט, אז די גלייכגילטיקייט האט סיגנא-ליזירט און איז לאגיש אויסגעטיישט געווארן דורך די נאציס, אז אמעריקע גיט זיי א פרייע האנט אומצוברענגען דאס גאנצע איראפעאישע יידנטום.

די אפאלאגיסטן פון רחוקעלטן באהויפטן, אז אין זיך דראגט ארויסצופירן אמעריקע פון איר איזאלאציע און אריינפירן דאס אמעריקאנער פאלק אין א מלחמה קעגן היטלער דייטשלאנד, האט רחוקעלט זיך באמיט צו פארטושן די יידן-פראגע, אז ער וויל אריינציען דאס אמעריקאנער פאלק אין א "יידישער" מלחמה קעגן נאצי-דייטשלאנד.

פאראן א שטיק אמת אין אזא ארגומענטאציע. אמע-ריקע איז געווען גייטראל. די מערהייט פון אמעריקאנער פאלק איז געווען קעגן אריינגעצויגן ווערן אין א מלחמה. די איזאלאציע איז נישט געווען קלענער, ווי דער אנטיי-ידי-סענטימענט איז נישט געווען קלענער, ווי דער אנטיי-ידי-מינדערהייט איז געווען טעטיק דער "נאצי-בונד". — א פאלק איז אויך, אז דער טראדיציאנעלער אנטיי-בריטישער סינטימענט איז נישט געווען קלענער, ווי דער אנטיי-ידי-שער סענטימענט. גענוג צו דערמאנען די אנגריפן פון טשארלס לינדבערג קעגן "די בריטן", די יידן און דער רחוקעלט אדמיניסטראציע.

לאמיר פארזיכענען א פאר פרטים, וואס שטארן ארויס ווי דערנער אין דעם קראנץ פון דער רחוקעלט-לעגענדע.

אינעם קאנגרעס האט מען פארגעשלאגן דעם וואגנער-ראדזשערס ביל צו געבן צייטווייליקן אזיליום פאר צוואנ-ציק טויזנט יידישע קינדער. דער דאזיקער קאנגרעס-פאר-שלאג איז "געלייגט געווארן אויפן אייז" צוליב דער קעג-נערשאפט פונעם פרעזידענט, אבער א ביסל שפעטער האט דער פרעזידענט פארגעשלאגן אריינצולאזן צענער טויזנט טער ענגלישע קינדער.

ווען עס איז אויפגעשוועמען די מעגלעכקייט צו עווא-קואירן די בולגארישע יידן און אנטאני אידען בעת זיין באזוך אין וואשינגטאן האט זיך ארויסגעזאגט קעגן דעם רעטרונג-פלאן, האט רחוקעלט אנגענומען די ענגלישע שטעלונג אן איין איינציק ווארט לטובת די יידן, וואס זע-נען געשטאנען אין די קארידארן פון טויט.

פון די דעקלארירטע דאקומענטן איז צו זען, אז רחוקעלט איז געווען גענוי אינפארמירט וועגן דעם פאר-נעם פון דער מאסן-אויסראטונג פון די יידן און וועגן די שטרובלונגען און סאבאטאזש אקטן פון זיין סטייט-דע-פארטמענט קעגן א יעדן פרוו צו ראטעווען יידישע פליטים. עס האט אים אבער געטויגט, אז די יידן זאלן אנווענדן זייער פראטעסט און כעס קעגן דעם סטייט דעפארטמענט און די אנטיסעמיטן וואס האבן דארט געוועלטליקט.

די אפאלאגיסטן פון רחוקעלטן געפינען תרצים פאר א יעדן אקט פון גלייכגילטיקייט צום יידישן גורל און סא-באטאזש אקטן קעגן א יעדן פרוו פון א רעטרונג-אקציע.

ווען אין די ראמען פון דער "עוויאן" קאנפערענץ האט אמעריקע אויף זיך גענומען אריינצולאזן פליטים (יידן און נישט יידן) בלויז אין די ראמען פון דער נארמאלער דייטש-עסטרייכישע קוואטע, איז דער תרוץ פון די אפא-לאגיסטן, אז אריינלאזן מער יידישע פליטים וואלט פאר-אורזאכט אנטיסעמיטיום אין אמעריקע. אזוי, אז דאס איז געווען גאר "לטובת" די אמעריקאנער יידן... ווען נאכן אויסברוך פון דער מלחמה האט רחוקעלט אדמי-ניסטראציע באגרענעצט דאס ארויסגעבן אימיגראציע ווי-זעס (אפילו אין דער קוואטע פאל). איז דער תרוץ: מעגלעך איז, אז צווישן די יידישע פליטים האבן געקאנט זיך זיי-טשע אנענטן.

ווען עס איז אנטשטאנען די מעגלעכקייט צו עוואקואירן די יידן פון בולגאריע, רומעניע, אונגארן איז דער תרוץ געווען, אז דאס וועט פארדריסן די אראבער.. ווען רוח-וועלט האט זיך קעגנגעשטעלט דעם פראיעקט צו באמ-בארדין די גאז-קאמערן און אוישוויץ און די באן-ליניעס צו די טויט לאגערן איז דער תרוץ געווען אז די דאזיקע ציל-פונקטן געפינען זיך אויסערן ראדיוס פון דער אמעריקאנער קריגס-אויפאציע (צו ווייט).

שפעטערע דאקומענטן האבן באוויזן, אז אמעריקאנער באמבערס זענען געפלויגן אויף דער אוישוויץ ליניע און אפילו על פי טעות אראפגעווארפן באמבעס אויף אוישוויץ. האבן די אפאלאגיסטן א נייעם תרוץ: רחוקעלט האט נישט דערלויבט צו באמבארדירן אוישוויץ, ווייל ער האט נישט געוואלט אידענטיפיצירן קיין שום מלחמה אקט מיט יידישע אינטערעסן, בכדי די אנטיסעמיטן אין אמעריקע זאלן אים

ד"ר מ. פערשטענדיק די קליינע "קאלאבאר אטאָרן" און די גרויסע "יידן-פריינט"

(היסטאָרישע אַפּשאַצונגען)

אַרענדט, אַז דער טאַטאַליטאַרער טעראָר האָט נישט איי-בערגעלאָזט דעם יחיד קיין געוויסנהאַפּטן אויסוועג: "ווען איינער שטייט פאַר דער אַלטערנאַטיוו צווישן פאַראַט, און דורך דעם פאַראַט, מאַרדן זיינע פריינד און אפילו זיין ווייב און קינדער, ווען אפילו זעלבסטמאַרד מיינט מאַרד פון זיין אייגענער משפּחה — ווי קאָן ער דעציי-דירן? ... די אַלטערנאַטיוו איז נישט מער צווישן טוב ורע, צווישן גוטס און שלעכטס, נאָר צווישן מאַרד און מאַרד."

אויפן סמך פון אַט דער פּילאָסאָפּישער טעזע ווייזט די יידישע פּרוי אַרענדט אַרויס איבערמענטשלעכע פאַרשטענ-דעניש, און גרויסצוגיקייט צו פעטעין, מוסאָליני און אַנדערע קאַלאַבאָראַטאָרן מיט די נאַציס, אַבער די יידישע אַנפירערשאַפּט, די יידנראַטן זענען אַן אויסנאַם. לויט רייטשאַרד קראַסמאַן איז אַט אַזאָ דאַפּלטער שטאַנדפּונקט — אַנטיסעמיטיזם, וואָס שטעקט טיף אינעם אונטערבאווסטיין אויך ביי יידן.

קראַסמאַנס הויפט באַשולדיקונג קעגן האַנאַ אַרענדט איז: "די ענגלישע רעגירונג וואָס האָט פאַרשלאָסן און פאַרזיגלט די טויערן פון פּאַלעסטינע פאַר יידישע פּלי-טים און אַזוי אַרום פאַראַרטיליל צענדליקער טויזנטער יידן צו די גאַז-קאַמערן, ווערט אין גאַנצן באַפרייט פון פאַראַנטוואָרטלעכקייט, אַזוי אויך מיטער רווועלט, דער פּויפּסט און סטאַלין... נאָר די יידן זענען פאַראַנטוואָרט-לעך..."

איך גלויב, אַז רייטשאַרד קראַסמאַן איז אפשר געווען דער ערשטער פּראַמינענטער שרייבער וואָס האָט אַנגעדייט די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פון רווועלטן.

דאָ דאַרף מען פאַרנאַטירן, אַז די יידן אין אַמעריקע האָבן באַטראַכט רווועלטן אַלס אַ גרויסן יידן פּריינד. דאָס איז אויך געווען די מיינונג פון די נישט יידישע אַנ-הענגער און קעגנער פון רווועלטן, די אַנטיסעמיטישע קעגנער פון רווועלטן (אין דעם רעפּובליקאַנער לאַגער) האָבן פאַרשריגן דעם "גוי דיעל" (רווועלטס עקאָנאָמיש-סאַציאַלער פּלאַן אַרויסצופירן אַמעריקע פון דער טיפּער עקאָנאָמישער דעפּרעסיע) אַלס אַ "דוש-דיעל". די אַנטי-סעמיטן אין דעם דעמאָקראַטישן לאַגער זענען אין דער הינזיכט געווען אינשטימיק מיט די אַנטיסעמיטן פון רעפּובליקאַנער לאַגער, ווייל רווועלט האָט זיך אַרומגע-רינגלט מיט אַ גאַר גרויסער צאַל יידישע באַראַטער. הענרי מאַרענטווי דער פינאַנס מיניסטער; אויסערהאַלב דעם קאַבינעט זענען זיינע יועצים געווען פעליקס פּראַנקפורט-טער, בערנאַרד קאַהען, מאַריס ערנעסט; דער רייכטער בראַנדעס; הערבערט לעהמאַן, בערנאַרד באַרוך; סעמועל ראָזענמאַן (דער מחבר פון די רעדעס, מיט וועלכע דער פּרעזידענט האָט באַצויבערט די אַמעריקאַנער מאַסן) און

אין דעם בוך "אייכמאַן אין דזשערוזאַלעם" (1962) באַהויפטעט האַנאַ אַרענדט, אַז די יידישע אַנפירער, די יידנראַטן זענען מיט פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דעם אומקום פון איראָפּעאישן יידנטום. די יידישע פירער האָבן גע-האַרכאַם סעלעקטירט די קרבנות פאַר די גאַז קאַמערן. האַנאַ אַרענדט אַרגומענטירט: "דער גאַנצער אמת איז, אַז ווען די יידן וואָלטן נישט געווען אַרגאַניזירט, נישט געהאַט קיין אַנפירערשאַפּט, וואָלט געווען אַ כאַאָס און טאַקע אַ סך צרות, אַבער די טאַטאַלע צאַל פון קרבנות וואָלט נישט געווען צווישן פיר און אַ האַלבן און זעקס מיליאָן."

דאָס איז מער ווייניקער, די חוט השדרה פון האַנאַ אַרענדטס געדאַנקען גאַנג. דער טרויעריקער אמת איז אַבער, אַז האַנאַ אַרענדטס "גאַנצער אמת" איז אַ היסטאָ-רישער שקר.

אין די אַקופירטע רוסישע טעריטאָריעס, וווּ עס זענען נישט געווען קיין יידנראַטן, איז די עקסטערמינאַציע פון די יידן געווען אַבסאָלוט טאַטאַל. אַן סעלעקציעס, אַן דעפּאַרטאַציעס. יידן זענען פשוט דערשאָסן געוואָרן מיט מאַשין-געווער אין אַפענע מאַסן קברים, וואָס זיי אַליין האָבן געמחט אויסגראַבן.

רייטשאַרד קראַסמאַן (ענגלישער פּאַליטיקער און שריי-בער) האָט אין 1962 באַשולדיקט האַנאַ אַרענדט אין אַ דאַפּלטן שטאַנדפּונקט. אין איר פּילאָסאָפּישן בוך: "אַן דהי אַרידזשינס אַף טאַטאַליטעריאַניזם" באַהויפטעט האַנאַ

קומענטן, געלט און ווערן נאָך ביז היינט אויסגעהאַלטן דורך געהיימע רעגירונגס-פּאַנדן. צוליב וועלכן ציל? וועלכן נוצן האָבן זיי געבראַכט? וועלכע וויכטיקע אינ-פאַרמאַציע האָבן זיי געהאַט, עס זאל זיך לוינען אַט-דער מכשפה-האַנדל?

דאַרף מען אַננעמען — אַז דער נירענבערגער פּראַ-צעס קעגן קריגס-פאַרברעכער איז געווען לפנים וועגן? 40 יאָר נאָכן וואַרשעווער געטאָ-אויפשטאַנד, נאָכן מוראָדיקן חורבן, איז דער וועג פון דער יידישער גע-שיכטע נאָך אַליין אויסגעלייגט מיט טראַגישע מיל-שטיינער.

מען קאָן נישט פאַרבייגיין דעם פּאַקט, וואָס מדינת ישראל איז אונדזער לייכט-טורעם, וואָס באַלייכט דעם דאַזיקן וועג.

אַבער אין דעם פעלדזיקן אַרום שלאָגן זיך נאָך אַליין אַז אונדזערע טרוימערישע שיפן וועגן אַ בעסערער וועלט, און זינקען...

מ. א.

מעלבאָרנער בלעטער

ליטעראַריש-געוועלשאַפטלעכע אויסגאָבע

“KADIMAH”, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria 3185, Australia אַדרעס פֿון רעדאַקציע:

מעלבאָרן, אויסטראַליע

נומער 2 (36)

אַפּריל-מאָי 1983

אונדזער דור — אין דער יידישער געשיכטע

גלאַרפּיקאַציע פֿאַר אַ צייט — ווען מענטשלעך לעבן איז געווען הפּקר — און מאָרד — אומבאַשטראַפּט. אָן אַ באַדייטנדע צאָל יידן אין דייטשלאַנד — צו פּראַקטיצירן זייער ראַסיסטישן שגעון — זענען היינט דאָ אין דייטשלאַנד מיליאָנען פּרעמדע אַרבעטער, וועלכע מען האָט פּאַרבעטן. זיי האָבן זיך איינגעבירגערט און אַצינד וויל מען פֿון זיי פּטור ווערן דורך אַנוואַרפֿן אויף זיי אַ מורא: טעראָר; מאָרד; פּאַרוואַלדיקונגען — אויף וועלכע די מאַכט־אַרגאַנען קוקן דורך די פינגער. דער הויפּט־אַנגריף גייט קעגן די טערקן.

דערציילט דער טערקישער זשורנאַליסט גונאַי קאַַ יאַגלו וועגן אַ לאַזונג וועלכע מען טרעפט אויף די ווענט, אין מערב־דייטשלאַנד:

אונדזערע גאַז־קאַמערן וואַרטן אויף די טערקן, היטלער האָט געברענט יידן — מיר וועלן ברענגן טערקן — וואָס איז דער אונטערשיד צווישן יידן און טערקן? די יידן זענען געגאַנגען... די טערקן וועלן גיין (*).

צווישן די נעגאַטיווע פּאַקטן דאַרף מען פּאַרצייכענען דעם פּאַל קלאָס באַרביע, דעם „קצב פֿון ליאַנס“, וועלכן מ'האַט אויסגעליפּערט קיין פּראַנקרייך פֿון באַליוויע — 39 יאָר צו שפּעט.

קייער דערוואַרט נישט, אַז אַ שעה פֿון געסטאַפּאַ אין אַן אַקופּירטער שטאַט, זאָל זיין אַ שטיקל מענטש. במילא זענען די באַגאַנגענע פּאַרברעכנס אַ „נאַרמאַלע“ דערשייננג פֿאַר באַנדיטן, וועלכע זענען אריין אין דינסט פֿון געסטאַפּאַ.

אַבער דאָס, וואָס מאַכט אויפּשוידערן איז דער פּאַקט — אַז דער אַמעריקאַנער געהיים־דינסט האָט דעם דאָזיקן מערדער באַזאָרגט מיט פּאַלשע דאַקומענטן און געלט, כדי ער זאָל קאַנען אַנטלויפֿן און לעבן ווי אַ פּרייער מענטש גאַנצע 39 יאָר.

זאָל מען זיך טרייסטן, אַז ער איז דער איינציקער? עס איז שווער אין דעם צו גלויבן. אין די הונדער־טער, אויב נישט אין די טויזנטער לעבן נאָך היינט אין אַמעריקע געוועזענע מערדער, נאַצישע קאַלאַבאָראַטאָרן פֿון אַלע לענדער אין איראָפּע, וועלכע די נאַציס האָבן אַקופּירט. די דאָזיקע מענטשן האָבן באַקומען שוין דאָ־

די מיל־שטיינער, וועלכע צייכענען אַפּ יידישע גע־שיכטע אין אונדזער לעבנס־צייט, זענען דאָטעס. 50 יאָר נאָך היטלערס קומען צו דער מאַכט; 40 יאָר נאָכן וואַרשעווער געטאָ־אויפשטאַנד; 38 יאָר נאָכן אַנהויב פֿון נירענבערגער פּראַצעס קעגן די נאַציס (פֿון וועלכן ס'האַט זיך דערוויל קיינער נישט געלערנט); 37 יאָר נאָכן קעלצער פּאַגראַם, וואָס איז געווען דער שטויס יידן זאָלן ווידער פּאַרלאָזן פּוילן.

דאָס זענען דאָטעס נישט פֿון דער ווייטער פּאַרגאַנג־גענהייט — נאָר טראַגישע געשעענישן, וועלכע מיר אַליין האָבן מיטגעמאַכט. זיי זענען אַריין אין אונדזער פּסיכיק; אין אונדזער טראַכטן. זיי זענען געוואָרן די פּריזמע דורך וועלכער מיר זעען דעם אַרום, די וועלט — די מענטשהייט צווישן וועלכער אונדז קומט אויס צו לעבן.

האַבן די דאָטעס זיך איינגעקריצט בלויז אין אונדזער געמיט, באַווירקט אונדזערע געפילן, געוואָרן די מאַס, מיט וועלכער מיר מעסטן די אויפּריכטיקייט און די באַ־ציאונג צו אונדז? איז פֿון אַט דעם הוראַגאַן די וועלט אַרויס אומבאַשעדיקט? האָט זיך דאָס געוויסן פֿון דער וועלט אַפילו אויף אַ האָר נישט קיין צאַפּל געטאַן?

מיר האָבן נישט אונטערן האַנט די באַווייזן, כדי די פּראַגן צו פּאַרענטפּערן פּאַזיטיוו. געוויס זענען דאָ צווישן אונדז יידן, וועלכע האַלטן דעם קאַפּ אין זאַמד — ווי דער שטרויס־פּוילגל — און וויל זיי זען קיינעם נישט, מיינען זיי — אַז קיינער זעט זיי נישט.

דערפֿאַר אַבער זענען דאָ אַן אַ שיער נעגאַטיווע פּאַקטן. די יידישע טראַגעדיע האָט זיך אַנגעהויבן אין נאַצי־דייטשלאַנד.

די אַלטע נאַציס, וועלכע זענען געקומען צו דער נאַצי־פּאַרטיי צוליב קאַריערע; האָט קעגן די זיגער פֿון דער ערשטער וועלט־מלחמה; צוליב דעם ווערסאַלער טראַק־טאַט; אַרבעטסלאָזיקייט; פּאַליטישע צעקראַכנקייט פֿון דער ווימאַר־רעפּובליק; אַ ווילן צו פּאַרנעמען דאָס אַרט און דעם פּאַרמעגן פֿון יידן אין דייטשלאַנד, און אַ סך אַנדערע סיבות — אויסער אידעאָלאָגישע — די אַלטע נאַציס, לאַמיר אַננעמען — זענען שוין טויט.

אַ סך געפּערלעכער זענען דעריבער די יונגע נאַציס — וועלכע פּאַרמערן זיך אין דייטשלאַנד, און וואָס זייער נאַציזם ווערט דיקטירט פֿון אידעאָלאָגישע מאַטיוון; פֿון

*) Migration Action, Vol. VI, No. 2, 1982.

די „קדימה“ לאדנט איין די יידישע באפעלקערונג
אנטיילצונעמען אין

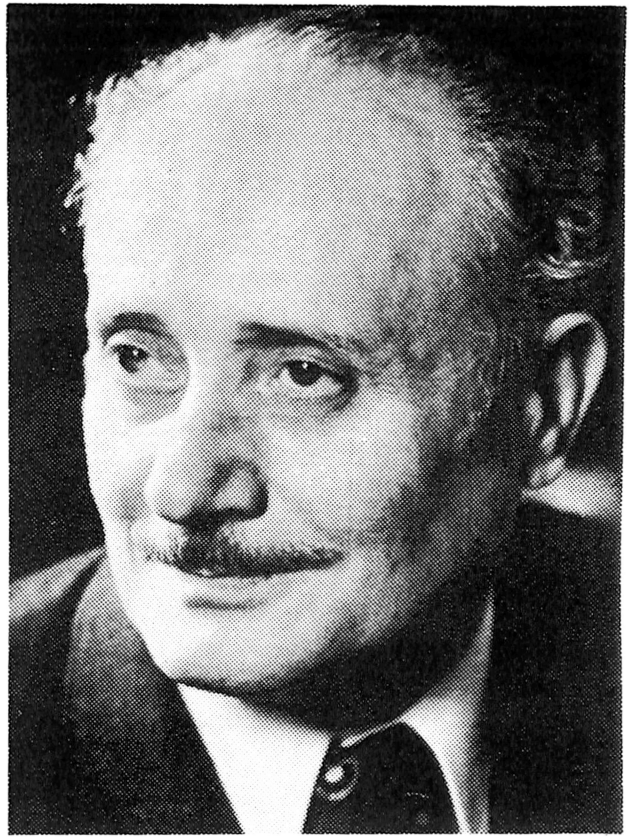
א פייערלעכער קבלת-פנים

לכבוד דעם גאסט-רעדנער,
דעם יידישן שרייבער פון רומעניע

וואָלף מאַמבֿור

די אויפנאמע קומט פאר
זונטיק, דעם 8-טן מאי 1983, 8 אָוונט
אין לעא פינק-זאל, ביי געדעקטע טישן.

דער גאסט וועט רעפערירן אויף דער טעמע:
„א גרום פון רומעניע“

אינהאלט:

- 1 . . . . . מ. א. — אונדזער דור — אין דער יידישער געשיכטע
- 2 . . . . . ד"ר מ. פערשטענדיק — די קליינע „קאלאבאראנטן“ און די גרויסע „יידן-פריינט“
- 6 . . . . . וו. יאבלאנסקי — מיט יידן אין ווארשעווער געטא (זכרונות)
- 9 . . . . . הענריק גרינבערג — צואייגענען דעם חורבן (פראגענט)
- 10 . . . . . ד"ר יצחק קאנמער — דריי שטאפלען אין דער פעלשונג פון חורבן-געשיכטע
- 11 . . . . . י. מ. לעווין — וואסער און ברויט (דערציילונג)
- 14 . . . . . מנר בךציון פעלדשוה — אן ענטפער פראפעסאר ק. ג. יונג . . . . . י. קאפע — ווי אזוי מיר זענען געווארן „דאס אויסגעקליבענע פאלק“
- 16 . . . . . מארק בעזובני — דער קלאס פון 37טן יאר (דערציילונג)
- 18 . . . . . רחל בעקער — מיינ טאטנס אויגן
- 22 . . . . . מ. טאפאל — באמערקונגען וועגן שאך-שפיל
- 23 . . . . . מעם — פארבייגייענדיק

פרייז פון נומער \$1.50

מעלבורנער בלעטער

זיך האבן געקעמפט
פאר אונזער פרייהייט און פרייהייט

19-IV-1943

19-IV-1983

פרייז פון נומער \$1.50

ארויסגעגעבן דורך דער „קדימה“ אין מעלבורג, אויסטראליע